Digitized by the Internet Archive
in 2010 with funding from
University of Illinois Urbana-Champaign

http://www.archive.org/details/toonneeldesmensc00von

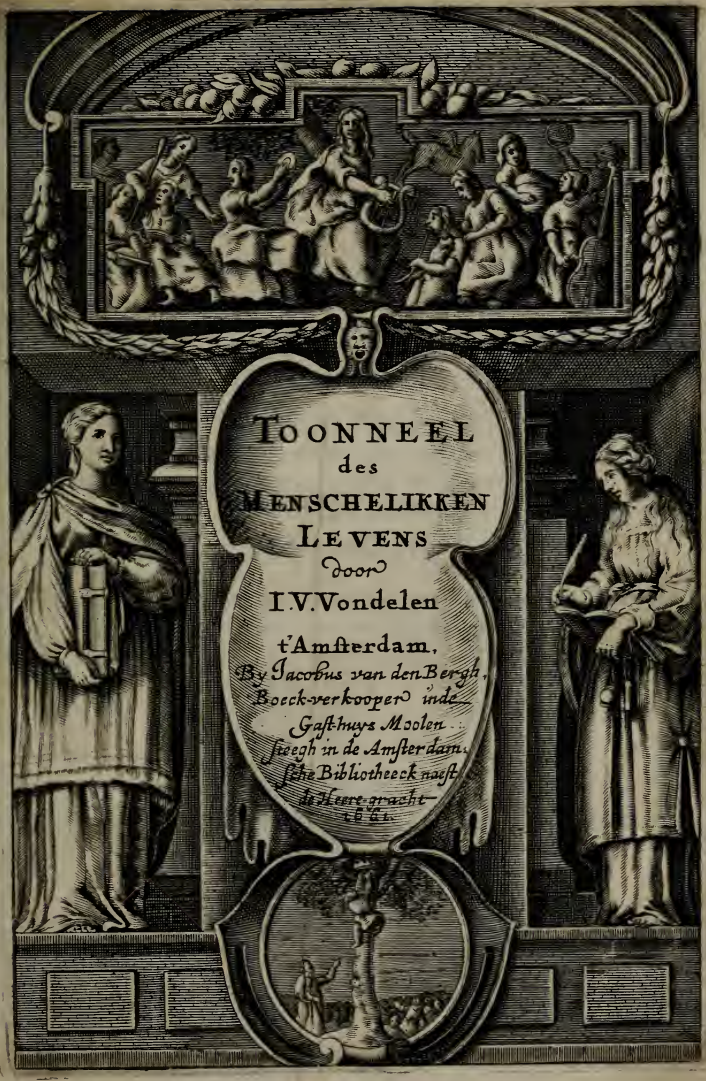
TOONNEEL
des
MENSCHELIKKEN
LEVENS
door
I.V.Vondelen
t'Amsterdam,
By Jacobus van den Bergh,
Boeck-verkooper inde
Gast-huys Molen
steegh in de Amsterdam-
sche Bibliotheeck naest
de Heere-gracht
1681.

TOONNEEL
des Menſchelikken levens.

Of de

VERNIEUWDE

GULDEN WINKEL;

Waer in

Door Poëtiſche, Hiſtoriſche, Morale, en Schriftuurlikke leeringen, den menſche vertoont werdt, hoedanigh hy zijn leven, handel, en wandel, zediglik, eerbaarlik en vermakelik ſal overbrengen.

Door J. v. VONDELEN.

Alles in aangename Maat-Dichten, met Verklaringen in proſe geſtelt, en met Konſt-platen, en Beeldeniſſen verciert.

t'AMSTERDAM,

By JACOBUS vanden BERGH, Boeckverkooper in de Gaſt-huys Molen-ſteegh, naeſt de Heere-gracht, in de Amſterdamſe Biblioteeck, Anno 1661.

SONNET.

Aan de Konſt-beminnende Liefhebbers.

Iefhebbers komt vry aan, voor ieder een ſtaat open
De *Gulden Winkkel* hier: komt en beziet vry, of
Veelliever koopt my uit: ik heb hier nieuwe ſtof
Om voeden uwen geeſt, voor-by en wilt niet loopen.

Voor een geringe munt wilt eene *Winkkel* koopen
Van alderhande waar, oft eenen ſchoonen Hof
Van alderley gebloemt, waar uit ghy moogt, met lof,
U vlechten eenen krans; plukt bloemkens hier met hoopen.

Of zoo 't u niet en luſt, word Byekens, en met vlijt
Uit dit geſchildert dal zoet honich-zeem confijt;
Hymettus ſtaat hier ſchoon gebloeit als eenen ruikker.

Hier is des *Deugds Trezoor*, indien ghy zijt beluſt,
Leergierige komt hier, en uwen honger bluſt.
De Deugd bereikt de kroon, zy eindight al in zuikker.

Deugd bereikt de kroon.

DE

DRUKKER

Wenscht alle Kunst-lievende Nederlanders eeuwigh Heyl en welvaren.

Unstige Liefhebbers van Deugd, *en Wijsheid, wy openen u hier de Gordijnen van het* Toonneel des Weerelds, *daer op, met ongemeen een konst, en byzondere aerdigheidt, werd vertoont, hoe den Mensch, om tot een gelukzalig eind, en onsterflikke naem te komen, zijn handel, en wandel moet aenstellen, en gehouden is het spoor der doorluchtigste verstanden, waer in het meeste heil gelegen is, na te volgen. Want de Zon, zijnde het glansrijkste schepzel aen het uitspanzel des Hemels, kan van geen blinden gezien worden, daer de Deugd, van een meerder gloor en heerlikheid, voor de zodaanige niet verborgen is. Derhalven heeft een van d'Oude zeer wel gezegt; Als ghy de Deugd hebt, dan hebt ghy 't al; maer, als ghy d Ondeugd hebt, dan hebt ghy ook uw zelven niet. Tot deze Deughd behooren wy ons, met alle naerstigheid en vlijt, te begeven: en dit is het dat d Ouden, als in eenen Spiegel, ons (na hare kennisse) hebben willen aenwijzen, hoe wy onzen korten loop des levens best zouden volbrengen: Eenige hebben door teikenen, sommige door Fabulen, andere door treffelikke Philosophische en Moralische leeringen en spreuken, den Mensche tot het wit des Deughds gewezen, in 't welke zy verstonden haer hooghste gelukzaligheidt gelegen te zijn. Is dit dan van den Heydenen aengemerkt, zoo behoort het veel meer van ons Christenen behertight te worden, daer wy de ware Deughd, met het aenkleven van dien, zo naektelik en levendig voor oogen behoorden te hebben: nochtans zijn wy zoo traeg en sluimerig, datmen ons der Poeëten Fabulen, der Philosophen Moralen en Historien moet voordragen; om ons alzo tot de Deugd (als met trappen) te doen opstijgen. Wy hebben hier van een proeve in dit tegenwoordig Boek voorgestelt, dienende den Mensch alles tot stichtinge en leeringe, ja tot de ware Deugd aenradende. En tot meerder vermaek van onze teere verstanden, is hier de stomme schilderye en levende dicht-kunst (als twee gesusters, malkanderen omhelzende) kunstlik verzaemt, en het profijtelikke by het vermakelikke gevoeght; op dat, wanneer de vliegende en onrustige zinnen door het lezen vermoeit zijn, zy wederom door het aenschouwen der beelden mogen verquikt en verheugt worden. Hier in na-volgende 't zeggen van den geleerden* Horatius.

Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci.

Dat is:

Hy heeft den rechten zin getroffen van de zaak,
Die 't nutte en stichtlik werk maakt van een goede smaak.

Dan wat isser doch treffelikker als de kennisse en de deugt der wetenschappen? en, gelijk Cicero zeid, zo is den Menschе niets aengenamer, geneuglikker noch behaeghlikker als die zelve; en daer tegen isser niet schandelikker als d'onwetentheidt. Voorwaer wy zijn wel vaerdigh, en naerstig in 't bezorgen van onze tijdlikke goederen. gelijk de voorgenoemde Poëet zeid:

Impiger extremos currit mercator ad Indos
Per mare pauperiem fugiens, per saxa, per ignes.

Dat is:

Den wakk'ren Koopman reist, vol moedts naar d'Indiaan;
En ziet, om Rijkdom, zandt, noch vuur, noch water aan.

Behoorden wy dan niet veel meer tot de Deugd, goede Konsten en Wetenschappen (die de weyde en het voedzel des gemoeds mogen genaemt worden) genegen te zijn? want de lichamelikke goederen worden door de Fortuyne verloren, maer de Wetenschap blijft ook, als 't lichaem gestorven is.

Laet ons dan te zamen d'edele Wetenschap (als de goud-blom de Son) volgen, op dat de ware Deugt (als de Morgen-sterre) in onze herten en gemoederen mag glinsteren en blinken.

Om dit met meerder bevalligheid te doen, hebben wy geen kosten aen de Platen, en de Rijmer geen arbeyt aen de Rijmen gespaert: voegende daer nevens, onder ieder Zinne-beeld, eenige leerlikke geschiedenissen, of gulde Spreuken. Invoegen, dat de Jeugd, daer door, met een zachte hand tot de Deughd, en eerbaerheidt gevoert, en, met een bezadigt aenzien, van d'ondeugd af getrokken wordt. Bidde dan, zo wel het een als het ander, te weten: Beelden en Rijmen, tot verbeteringe der faalen te gebruikken; terwijl wy, met iet anders, by gelegentheid in 't licht te brengen, niet zullen na-laeten te betoonen dat wy zijn, en altijd zullen pogen te blijven

UE. Dienstw. D.

J. vanden BERGH.

IN-

The Getty Research Library UUC

In VONDEL spreeckt de Geest van Neêrlants Poëzy.
Natuur volmaeckt zyn Kunst, en zet haer leven by.
Prudentur.

Jacobus vanden Bergh Excudit

UIUC

INHOUDT

der Zinrÿkſte Spreuken.

DE Deugd', de witte Deugd, die altijd werd verſchoven,
De Deughd, die 't edel goud en paarlen gaat te boven,
Is d'alderſchoonſte kroone, en 't heerlikſte çieraadt
Dat hier den Menſche çiert, waar dat hy gaat of ſtaat.
Wat is een deugdig Menſche, een pronkbeeld van der aarden!
Of ſchoon de meeſte deel hem acht van kleender waarden,
Zo blinkt hy in den hoop van dit verkeerd geſlacht
Gelijk een gouden ſterre in 't droefſte van de nacht:
Of als een ſchoone Roos, die in de doorne ſtruiken
Op hare groene ſteel heur bladen gaat ontluiken,
Waar uit de lenſche Bie (ter wijl de Sonne ſtraalt)
Geen doodelik fenijn, maar zoeten Honigh haalt.
Hoe heuſch is zijne mond? hoe heilig zijn ſijn treden?
Hoe liefelik zijn taal? hoe aangenaam zijn zeden?
Hoe ſtatigh van gelaat? hoe matigh aan den diſch?
Al watmen aan hem ziet aanmerkens waardigh is.
Gelijk een Lely-bloem verſpreydt hy zijne reuke;
Een leſſe is elke daad, elk woord eèn gulde ſpreuke,
Die aan hem werd geſpeurt, die van hem werd gehoort,
Al zwijgt hy ſchoon, ſo ſpreekt al watmen aan hem ſpoort:
Hy is een naakt voorbeelde, oft ſpiegel daar de gekken
Schaamrood, in mogen zien hun ſchandelikke vlekken:
Daar meed' zy zijn beſmet, daar meed' zy zijn beſmeurt;
Hy is de rechte touts, waar aan de vrome keurt.
De deughd van zijne deughd, de vroomheid van zijn leven,
Hoe hoogh hy klimmen moet, hoe laagh hy is gebleven:
Vermids de Bergh, waar op de Deughd ſtijgt in de locht,
En heur gelauwert hooft maakt in de wolken vocht;
Zo hooge is, en zoo ſteyl, ja moeilik om beſtappen
Langhs eenen engen padt, met gladde en ſlimme trappen:
Vermidts van duizenden nauw een raakt op den top
Van dees verheven hooghte, alwaar hem zijne kop

Met

Met Palm bevlochten werdt, tot teken dat ten leſten
Een heerelikke Kroon den klimmers is ten beſten:
Zo hebben d'Oude noyt noch vlijt noch moeit geſpaard,
Om wiſſelen in Deughd des Menſchen quaden aard.
De Philoſophen oft verſtandige Wijs-gieren
Vervulden tot dien eind' het wit van hun papieren
Met meen'ge ſchoone leſs, welk als een rijk Kleinood
Zy wierpen ieder een, om niet, in zijne ſchoot:
En door een God'lik vuur des yvers voorts gedreven,
Beveſtighden hun leer met een goed' heiligh leven:
Als penningen die niet van held're munte alleen
Maar oprecht van alloy ook blonken voor elk een.
Pythagor', *Samos* roem, ons leeret als de wijze
't Gebruik van zoberheid in drank, en ook in ſpijze.
De goede *Socrates*, onnozel zonder ſchuld,
Leert ons het laſtigh kruis verwinnen met gedult.
Diog'nes in zijn vat beſpot het ydel wroegen
Van onze onnutte zorge, en leert aan ons 't genoegen.
Tot vordering van deugd, leert *Crates* de Thebaan
Het tijdelikke goed, goedwilligaf te gaen.
En *Solon* dadelik vermaant ons zonderlingen
Met ſtille zedigheid de loſſe tongh te dwingen, &c.
Maar de verdurven Menſche was het noch niet genoeg,
Oft zijn gemoed al ſchoon met wijsheidts nutte ploeg
Dus fijn was omgeſpit: dies veel Poëten abel
Verzierden, om met vreugd, te leeren meenig fabel,
Die onder hunne ſchorſz' gemeen'lik hielden in
Een ſchoon geheimeniſſe oft leerelikken zin,
Daar mede 't woeſte volk al bourdig en met jokken,
Als met een lokkende aas, goedwillig werd getrokken
In wijsheids heiligh net: de Goddelikke ſtrik
Die ons gelukkigh maakt op eenen oogenblik.
Geſchiedboekſchrijvers, die, benevens hun, voorts brachten
d'Aeloude daden op den *Altar* der gedachten,
Betoonde aan ieder menſch, met menig voorbeeld ſchoon,
Hoe 't quaad zijn ſtraffe vind, en 't goede zijnen loon.

Hoe

Hoe d'eene om leege valt, en d'ander is geklommen:
Wanneer, waarom, waar door, dit al is by gekommen, &c.
Maar als ik nu te gaar het onderscheiden werk
Van alle schrijvers raap, zo is hun oogen-merk,
En doel-wit al gemeen geweest het schoon bekranste
Beeld van d'oprechte Deugd, de Bruyd daar 't al om danste.
Ik volgende als op 't spoor (hoe qualik het my veugd)
Den Schouburg open doe, daar in de fiere jeugd,
Op een vermaart Toonneel, verzien met pronk gordijnen,
De gantsche weereld, heel behaaglik, ziet verschijnen.
De Rijmkonst vindt men hier gevoeggelik gepaart,
Met Beelden; wijlze zijn gezusters van een aart.
d'Een spreekt, en d'ander swijgt. d'Een klapt dat d'ander heelde;
Het Rijm verklaart den zin, en leerlikheid van 't beelde.
De beelden zijn de stof van 't vloeiende gedicht,
En toonen ieder zo een vrolik aengesicht.

J.v. VONDELEN.

Zie hier twee Werelden, d'een groot en d'ander kleen,
Die wonderlik te zaam zich dragen over een.

1 *Petr.* 1. Des Menschen heerlikheid, vermogen, pracht en roem,
Is niet, dan gras en hooy, of d'alderminste bloem.

GOD, d'alder volkomenste Werkmeester, heeft den mensch veel heerlikker en verr' boven alle andere dieren geschapen: want de dieren staen, alleen tot haers levens onderhoud, en der menschen dienst haerheid, haer gezichte na de aerde, en zijn om haer zober voedzel bekommert: maer den mensch heeft hy alzoo geschapen, dat hy, met zijne oogen opwaerts, altijdt de treflikke werken Gods met verwondering moet aenschouwen: Bestaende uit twee deelen, als zienlikke, aerdsche, en vergankelikke, te weten het Lichaem: 't ander uit onzienlikke, hemelsche en on-vergankelikke, te weten de Ziele. En zo wy dit nauwer willen inzien, zullen bevinden dat het gene de groote Schepper in de werelt heeft gestelt, in den mensch te vinden is: te weten de vier Elementen, als de Ziele, die lochtigh is; 't hert, dat vierig is: 't lichaem, dat aerdsch is: de mond, die waterig is, en voorts 't gene de Dichter klaerlik uitdruckt. De oude Philosophen noemden den mensch met onbequaemlik de kleine Werelt. De Natuur-kondigers zeiden, dat de werelt was de groote Mensch, maer dat de Mensch was de kleine Werelt: en dat ook te recht: want gelijk de eene van Godgeleid en gedreven word; alzo wordt d'ander van een Godlikke en redelikke ziele getrokken tot de kennisse aller dingen; in voegen, dat hy, met zijn gedachten, tot het binnenste en verborgenste, ja tot de Hemelen zelf opstijght. Hy kent den loop der Sterren, Son en Maen, weet te rekenen haren op en ondergang, en 't draijen der zelver, &c.

An-

ANschouwers, of het u niet voeglik scheen te wezen,
Dat wy het reedlik dier, dus vry, en zonder vrezen,
Gaan doopen met de naam van Klaine Weereld-Hoor.
Zie d'opschrift, en het Beeld met wijze zinnen door.
De mensch, de klaine mensch, vertoont in weinig stonde
De volle grootheid van des Weerelts wijtte en ronde.
God heeft die groote kloot door 't eeuwig woord geteelt,
Hy is de maakker ook van dit anloklik beeld.
Van vier Hooft-stoffen hangt de grootte weerelt t'zaamen:
De klaine leeft'er in; doch onder andre naamen.
Zijn gramschap is het vuur. Zijn roode bloed de locht,
Zijn vochtige natuur het waater, koud en vocht;
En zijn swaarmoedigheid is d'aarde, droef en duister.
In 't Koningklik Palais des Werelts, zo vol luister,
Vier oopen poorten zijn: Oost, West, en Zuide, en Noord.
Met dit tweevoetig dier is 't even zoo 't behoort.
Zijn rechter is het Oost, zijn slinkerhand het Weste,
Zijn hoofd het Zuiden, en zijn voeten 't Noordts-geweste.
In 't gladde voorhoofd van de groote weereld staan
Twee flikk'rende oogen, die nooit slaapen: Zon en Maan.
De klaine van gelijk, twee glinsterende koolen
In zijnen Hemel draagt, om's daags noch 's nachts te doolen.
Het groot getimmer is geen pronkzel meê gedeelt
Dat niet in 't anzicht van het klaine bouzel speelt.
De groote Globus rolt, en werd steets voorts gedragen
Van *Lenten*, *Zomer*, *Herbst*, en *Winter* met zijn vlagen,
De klaine van gelijk zijn *Kindsheid* wederom,
Zijn *Jeughd*, zijn *Manheyd* heeft, en zijnen *Ouderdom*.
Kort om, het groote Rond heeft zijn begin, en ende,
De klaine komt met druk, en scheyd weêr met ellende,
En dus zy beyde gaer verdwijnen als de rook:
Want zoo de wereld is, zoo zijn de menschen ook,
Behalven dat de mensch sal worden nieus herboren,
En uyt den graav' opstaan, als alles is verloren.

Ziet hoe Jupyn *beſtiert des Werelds* ſilv'ren Eeuw,
Des Somers groen van loof, en 's Winters wit van ſneeuw.

Geneſ. 3.

In 't zweet uws aangeſichts zult ghy u brood bekomen,
Tot dat ghy aarde werd, daar van ghy zijt genomen.

SAturnus *regeerde in de tijdt van de Gulde, eenvoudige, en geruſte Eeuw, en toen waſſer noch krijgh noch oorlogh, noch zorg, noch vrees, maer elk leefde in vreughde, daer wierdt noch gezaeyt noch gemaeyt, maer het land bracht alles van hem zelven voort. Doch daer na volghde de* Silvere Eeuwe, *daer over* Jupiter *Heerſchapper was, toen moſt yeder om-zien hoe hy zijn broot verdienen kon. De Landman moſt ploegen, de aerde bracht niet meer van zelve vruchten; toen was de hitte verdrietigh, en de koude ondraeghlik. Hy voerde ook in zijn handt den* Blixem, *en by hem den* Adelaer *en de* Wereldt, *daer by te kennen*

wor-

DOen zich de *Gulden Eeuw'* het onderst' boven wende
(Gelijk een wankel rad) met droefheyd en ellende,
De *Zilv'ren Eeuwe* quam, daar *Jupiter* van droegh
Den sçepter, die terstond op eenen and'ren boegh
Het groote wereld-schip deed' wonderlikken zeilen,
Want hy 't twaelf-maendigh jaar ging in vier deelen deylen:
Doen wertmen eerst gewaar des zomers heeten brand:
En 's winters strenge kou, de dorrigheid van't land:
Doen liep eerst yeder een ontschuylen in de klippen,
't Rood zomers aangezicht, en 's winters blaauwe lippen,
En d'ossen men in 't juk al hygende en besweet,
Door onses moeders borst, 't krom kouter trekken deed.

---

worde gegeven, dat Jupiter *des werreldts Heer was, die met de scherpe oogen des* Adelaers *aller Menschen doen beschouwde, en met grooter lijdsaemheid hare boosheden verdroegh, maer dat hy evenwel zijnen donder gereed hadde om de Menschen van hare grouwelikke Godlooshedẽ af te schrikken, of, in zijnen toorn, tot kaf te verbreken. Doen was 't noch een gelukkige tijdt, want doen hoorde men noch niet van den dollen en bloedigen* Mars, *yeder most in 't zweet zijns aenzichts zijn broodt eten. Och dat wy elk daer-mede slechts bezigh waren! en dankten Godt voor zijne gaven, hielden zijn geboden, en leefden gerustelik onder elkanderen, op dat wy den zegen Godes, door* David *uytgesproken, mochten genieten; Wel hem die den Heere vreest, en wandelt op zijne wegen, ghy zult u geneeren met uwer handen arbeyd, wel u! ghy hebt het goed en 't zal u wel gaen.*

Ziet hoe Cupido *valt, en om zijn oude luymen*
So ſchandelijken moet den ſchoonen Hemel ruymen.

Ezai. 13.

Die boven 't Hemelſch heyr wou ſtellen zijnen ſtoel,
Viel van Gods aangeſicht tot in den Helſchen poel.

GHy ziet hier de vermetene dertelheid van de Poëten afgebeeld, door den val van Cupido *uyt den Hemel. Want die ſelve was niet te vreden dat hy in der Goden Opper-zael verkeerde, en zijn gaven, die hem van den Goden gegeven waren, tot het rechte wit gebruykte: maer wilde boven den Goden wijs zijn, en zijn wijsheid, dat is zijn dertelheden oeffenen en misbruyken aen die ghene waer van hy zijn krachten en kenniſſe had ontfangen: dies* Jupiter *vreſende dat door deſes Wichts geylheyd alles ſoude ontſteken en in brand geraken, werpt hem met grammen moede uyt den Hemel. Hier by wilden zy te ver-*

CUpido, Venus-wicht, ontstak, met zijne straalen,
Het hailig Hemelsch Koor, en al de hooge zaalen.
Hy heeft den eenen voor, en d'ander na gewond.
Daar speelde niet dan min, en liefde in ieders mond.
Hy wierd terstond ge-eert van Goden, en Goddessen.
Zijn Altaars drooppen, staag van Balzems van Cippressen.
Jupijn was heel beducht, of, tot zijn schade en schandt,
De Hemel op 't lest mocht raken in den brandt.
Des hy den Blixem nam, en wierp, in een onweder,
Met vuur, en rook vermengt, den dwerg van boven neder.
Die d'allerhoogste trap van eer betreden had,
Stort schandig, in den poel des afgrondts, van het radt.

---

verstaen geven, datter veel ongeruste geesten in dese weerelt waren, die niet te vreden zijnde met de gaven haer van Gode gegeven, altijdt ongerust waren, en door hare te groote neuswijsheyd sochten tot Godt selve op te klimmen, en zijn wercken te berispen, ja waer 't mogelijk den Hemel te beroeren. Want zy oordeelden datter niet snooders was voor de dertele verstanden, dan opgeblasentheydt en laetdunkentheydt, wanneerse eenmael tot den trap der eeren gestegen zijn; datse dan al voorts het hooghste woordt willen voeren, en aen niemant gebonden, noch geen wetten onderworpen zijn. De Exempelen van Phaëton *ende* Icarus *behoorden ons te waerschouwen, die den glants en brand der Zonnen te naer komende, van boven neder vielen: soo doen ook vele, die door al te groote laetdunkentheyd derven in de binnen-kameren van Godes geheymnissen treden, daer doch niemand den brandt verdragen kan: alsoo datse in haere wijse dwaesheydt worden te neder geworpen en beschaemt gemaekt. Wanneer de Schild-padde in hare schelpen blijft, dan isse beschermt voor ongeval: maer wanneerse 't hooft en leden daer buyten steekt, dan moetze vreeze lyden van gequetst te worden. Soo doen wy mede, wanneer wy te hooge (buyten ons selve) willen opklimmen, en met onze, al te vrye, spiegelingen, de geheymnissen willen doorgronden.*

Dus baarde Jupiter Minerva *uit zijn hooft,*
Naar dat de manke Smit zijn herz'nen had geklooft.

Jacob 3.

De wijsheyd die van God daalt op haar witte vlerken,
Is reedlijk, ongeveynſt, en vol van goede werken.

DE Poëten hebben verçiert, hoe dat Minerva, *de Goddinne der wijsheyd, geboren is uyt het breyn en de herſenen van* Jupiter, *en alſo hy merkte dat zijn huyſvrouw* Juno *onvruchtbaer was: Dies hy* Vulcano *beval, dat hy met een ſcherpe bijl, van Diamanten, zijn zwangre hooft zou kloven: daer uyt dan deze wijze* Pallas *is voort-gekomen. Hier mede gaven zy niet duyſterlijk te verſtaen, dat de Wijsheid, die uyt God geboren is, van boven komt, en in des menſchen verſtand en herſſenen word geſtort, alzo dat zy daer na, met pijn en grooten arbeyd, wijze werken, dat is, wijsheyts kinderen, voortbrengt. Men noemde haer* Tritonia,

Siet hoe de kreup'le Smit *Jupijn* voormaals geriefde,
En met een scherpe bijl van Diamanten kliefde
Zijn swang're hooft, dat hem het harssebekken kraakt,
Waar door *Minerva* eerst in 't licht der wereld raakt.
„ Maar zeght, ô Musa! seght, en leeren deze verssen
„ Niet dat de Wijsheyd light gescholen in de herssen?
„ Dat 't kleynood des verstands, gelijk een heerlijk lot,
„ Alleen van boven komt uit d'oopen schoot van Godt?
„ En dat dit Godlik zaet ontfangen werd te voren.
„ Daar naar met smerte en pijn gewonnen en geboren?
„ Maar lieve segt my doch waarom word wijd befaamt
„ De wijse *Pallas* ook *Tritonia* genaemt?
„ Is 't niet, om dat (gelijk 't begrepen werdt by veelen)
„ De Wijsheyd recht bestaat in dryderleye deelen?
„ 't Geen is, 't geen was, 't geen sal, volkomen alle drien
„ Verstaan, gedenken, en aandachtigh te voorsien?
„ Waar naar ten laatsten dan de Koninghlikke reden
„ Haar macht en mogentheydt weet wijslijk te besteden.

---

nia, *om dat de wijsheit in drie deelen bestaet, te weten: in de tegenwoordige dingen te verstaen, de toekomende te voorsien, en de voorleden te gedencken; en dat de mensch dryerley behoeft om wijs te wesen, dat is, wel raden, recht oordeelen, en oprecht handelen, &c.*

De oude Heydenen hebben dit wel naer hare spiegelinge, door't licht der Naturen verstiert; wijl zy wel wisten datter yet Godlikx onderschuilde, maer de rechte kennisse hebben zy niet verstaen. Maer die door den Geest Gods geleert zijn, weten dat Godt zelve de wijsheit is, en dat 't beginsel, om tot de wijsheit te komen, is de vreeze des Heeren. Daerom behooren wy alle naer deze heilige wijsheidt ons te bevlijtigen, en met arbeidt en vlijt dezelve bewaren. Augustinus *spreeckt zeer wel; Die daer wil schatten der wijsheidt vinden, seyd hy, moet kuylen der nederigheidt graven, en niet af laten, voor hy hebbe den schat gevonden.* Bernhardus *seidt: Zoo ghy wijs waert, en op u uyterste altijd dachtet, dan zoud ghy wijs zijn in de Godlikke dingen, ghy zoud ook de wereldt kennen, en ghy zoud voor de helle vreezen. Daerom vraeght eene, onder den Ouden: Wat is de wijsheid? dat men altijdt wat recht is moet doen, en wat quaedt is, naelaten.*

Ziet hier Japeti *zoon om vuur-dieft gebonden,*
Wiens Lever groeyd des nachts, en werd des daags verſlonden.

Marc. 9.

De worm (die nimmer ſterft in 't onuytbluſlik vier)
Den booſen eeuwigh knaaght wanneer hy ſcheyd van hier.

PRomotheus, *gelijk* Ovidius *verhaeldt*, *hadde* Jupiter *bedrogen*, *door twee Oſſe-huyden*, *daer van hy hem*, *welke hy wilde*, *liet kiezen*, *d'eene was met vleys*, *d'ander met beenen gevult.* Jupiter *verkoos de huyt met beenen: ook was* Jupiter *toornigh dat hy hem 't Godlik vuur uyt den Hemel had geſtolen: dies liet hy hem aen den Berg* Caucaſus *vaſt aen een kruys nagelen*, *daer hem van* Jupiters *Adelaer des daegs zijn Lever gepickt word*, *die hem des nachts wederom waſt*, *alſo dat hy een gedurge wrake der Goden*, *om zijn bedreven miſſe-daed*, *in zijn ziele moet lijden. Hier door wilden zy uytbeelden*, *dat niemant*

EY ziet! hoe *Prometheus* van *Jupiter* verstoten,
Zo jammerlik en droef aan *Caucaso* gesloten
Den *Echo* gaande houd, en, met een droef geween,
Ah my! ah my! ah my! wekt driemaal achter een:
De Arent nimmer rust, ziet hem eens lever-pikken,
En als een greetich aas het rouwe vleesch inslikken:
Den Goden lastert hy, en wenscht in dese nood
Dat hy zijn leven hier magh eynden door de dood:
Maar 't is vergeefs geklaaght, zijn lever langs hoe wreder
Is 's daaghs des vogels roof, en groeyt by nachte weder.
„ Onzaligh is hy wis, die 's Hemels gunste derft,
„ Die stervende altijt leeft, en levende altijd sterft.
„ O Mensche! spiegel u, verzoen in tijds Gods toren,
„ Want als de booze sterft zijn straffe eerst werd geboren:
„ Al zwijgt Godt hier een wijl, zoo word nochtans het end
„ Der boozen, op het lest 't begin van hunne ellend.

---

mant de Goden most tergen, of tot toornigheyd verwecken. Want, zeyden zy, de Goden zijn wel traegh totte straf, maer zy komen zeeker en gewis. De Godloozen, zeyd een oud Schrijver, worden of inwendigh of uytwendigh gestraft. Inwendigh, om dat haer de straffe der zonde altijdt voor de oogen is, en diezelve als gestadigh in haer ziele omme-voeren, zoo dat haer de Hel-Goddinnen niet met brandende fackelen, maer met persinge en benauwtheydt der conscientie vervolgen. De uytwendige straffen schijnen ons lichter, vermits ons dieselve niet lange quellen. Maer gelijk ons dunkt, dat die sieker zijn, die met besmettinge of verrottinge geplaeght zijn, als die met koortze of eenige andere ontstekinge, daer nochtans de koortzen en slechte gebreken meest uytsteken, also worden de Godlooze met langzame treden der verdraegbsaemheyd inde eeuwige dood geworpen. Deze wast de Lever weder aen die altijd afgeknaeght wordt, en voelt nimmer rust. O ellendige! die dezen Rechter word overgelevert, daermen zo dikwils stervende, nimmermeer sterft.

De bitze Nijd zeer graag een oog verliezen wou,
Wanneer de Deugd daar voor twee oogen missen zou.

Proverb. 14.

Des lichaams leven is een goedig hert vol vreden,
Maar bitt're Nydigheid is etter in de leden.

---

d' *A Eloude Wijzen hebben deeze verſiering, van dat* Apollo, *door* Jupiters *bevel, uit den Hemel, om der menſchen gemoederen t'onderzoekken, op d'aerde neder-daalde, op de Nijd, gepaſt: want ze zeiden, dat Febus, an twee dochteren, keur gaf: wat d'eene mogt begeeren, zou an d'andere verdubbelt worden. Des d'eene, van Nijdigheid op geſwollen, verkoos, dat heur eene oog mogt uit geſteekken worden, op dat d'andere terſtond gants blind zou zijn. Deeze Nijdigheid is van zulk een aert, datze, in eens anders welvaren, verarmt. Zy zoekt heur eigen ſchaede, om'er even-menſch een grooter ſchande an te doen. De*

Nijdig-

Apollo quam eenmael uit zijn vergulde zalen,
Door *Jupiters* bevel, op d'aarde neder-dalen,
Om an twee Nimfen, d'een den ander ongelijk
Van aart, en eigenſchap; doch beide al even rijk,
Zijn gulle goedigheid, om wil, en wel-behaagen,
Met zijn geleerde tong, beleefdlik voor te draagen;
En zeggen: dat den een mogt eiſchen watze wou,
En dat zy datelik heur wenſch genieten zou:
Maar dat hy eens zo veel, als d'eerſte, mogt begeeren,
Aan d'andere terſtont zou ſchenken en vereeren.
Apollo had dit woordt zo haaſt niet uit gezeid,
Of voor hem quam terſtond de ſwarte nijdigheid
Met heur bebloede bek. O Febus! ſpan uw' booge,
Zo zeize, en ſchiet een pijl recht in mijn rechter ooge,
En neem my't halve licht. Mijn herte dit verkieſt:
Wijl d'andre Nimf daar door heur gants gezicht verlieſt.
„ Zie, dus ſchept Nijdigheid, genegen tot den quaade,
„ Een wonderlik profyt uit heures naaſten ſchaade
„ Zy ſpaart heur een oog niet, hoe ook de ſaake loopt,
„ Wanneerze maar daar door eens anders blindheid koopt.

Nijdigheid, zeid Chriſoſtomus, *is een vergiftig quaet, zy verkeert den Menſche in de geſtalteniſſe eenes ongenadigen Duy vels. Daer door is de Dood in de werelt gekomen; door de Nijd is* Abel *vermoord*, David *tot den doodſlach gekomen, en de Joden hebben* Chriſtum *door Nijd gekruyſt. De nijdige Menſchen zijn als de Weſpen die uyt anderen vuiligheidt worden gevoed, zo behouden zy ook uit anderen ongeluk haer voedſel.* Cleobilus *gevraegt zijnde, voor wien men zich voornaemlik moſt wachten? antwoorde zeer wel; Voor der vrienden Nijdigheid, en voor der vyanden liſten en lagen. Nochtans zeer qualik kan de Nijdige daer ander vrucht uit trekken, dan dat hy hem zelven quelle, en die benijt wordt is daerom niet te ongelukkiger, 't is beter benijt als beklaegt. Laet zy vaſt op hare tanden bijten, inwendigh hare zielen quellen, zy winnen niet anders als hertenleed en rouw: en als wy het wel inſien, zy is een ander zoo vyand niet als haer zelven. Laten wy doch zo niet geſint zijn, dat d'eene den anderen verachte, en d'een den anderen benyde; maer leeren liever, dat yeder, met het zijne, te vreden zy.*

De Pyler die ghy ziet, van Godes ſchikkingh, is
Een levendigh patroon, en klare beeldenis.

Job 14.

De Heere heeft den menſch, voor zijnen laatſten dagh,
Een zeker perk geſtelt, daer hy niet over magh.

TErminus *was by den Romeynen een Godt der ſchikkinge, daer mede zy te verſtaen gaven, dat alles wat by de Goden geſtelt was, vaſt en onbeweeghlik moſt uitgevoert werden. Hier ſtelden zy hem ook als een pael tot een zeker merk-teeken van hare ſcheydingen, daer mee an yeder het zijne worde gegeven. Dat* Jupiter *daer voor ſchijnt te vluchten, daer mede verſtonden zy, dat* Jupiter *zelve onder deze Godt en 't Fatum moſte buygen: want de Poëten vertellen dat* Jupiter *niet vermochte zijn zoon* Sarpedon, *die met de boeyen van dit Fatum gebonden was, dat is van een harde dood, te verloſſen. Want zy verçierden*

vele

DE Marmere Pilaar staat vast, en onbesweken,
Hy wijkt niet voor *Jupijn*, maar blijft een eeuwigh teeken;
In spijt van weer en wind klimt hy ten Hemel op,
En stijght tot inde locht met eenen trotzen kop:
De Paal staat daar hy staat, hy weet van geen verschrikking,
„ Te recht hy een Figure, en beelde is van Godts schikking,
„ 't Gezet welk is gestelt door 't Goddelijk beleet,
„ Hoe groot, hoe hoogh, hoe diep, hoe langh, hoe wijt, hoe breet,
„ Wat was, wat is, en blijft, van gist'ren, heden, morgen,
„ O! dit light wonder diep in Godes raadt verborgen!
„ Zoo diep dat ik my yze! als ik dien afgrond naak,
„ Blyd' ben ik, blyd' dat ik daar weder uyt geraak.

---

vele dingen, en waren daer in ook zeer verscheyden van gevoelen. Eenige gevoelden dat het Fatum hingh aen de mâcht der Sterren; ander, dat het inde Natuur alzo gestelt was, en noemden 't daerom 't natuurlijk Fatum; d'andere dat het niet kost verandert, maer geweldelijk uitgevoert most worden: dit noemtmen 't geweldigh Fatum, &c. Maer om veel hier van te spreken is onnoodigh, men leze daer van Lipsium *in zijn Boeckxken van de* Standvastigheid *in 't* 18, 19, 20. *Capittel.*

Voor deze Godt Terminus *worden by den Romeinen geoffert, vruchten, honighraten en wijn, daer van* Ovidius *in zijne* Fastus *breeder verklaringe doet.*

Ziet

Ziet hoe de wrake Godts (op dat wy niet en dolen)
Hier vergeleken werdt by eenen ſtillen Molen.

Luc. 18.

Zal Godt niet wreken dan zijn lieve en uitverkoren,
Hoevel hy goedertier, en langhſaam is tot toren?

WAt de Oude Zedevormers by deze ſtille ſtaende Molen hebben willen te kennen geven, zult ghy lichtlikken verſtaen. Zy verſierden dat de Goden zeer langzaem waren om te ſtraffen, en met groote lankmoedigheidt de zonden en booſheden der menſchen verdroegen; maer dat zy ten laetſten met groote gramſchap ontſtaakken, alzoo dat zy daer in de Molens gelijk waren, die, al iſt datze lange ſtaen zonder ſich te bewegen, nochtans ten laetſten door eenen harden wint gedreven, ſnel om loopen, dat niemant haren loop kan ſtutten. Daerom zeyden de oude wijsheits beminders, dat Godt ſachtlikken totter wrake treedt, doch

dr:

DE Molen die een wijl staat stille zonder wielen,
Gelijk de wrake Gods die 't quaad heel zal vernielen.
De Molen slapet wel een wijle windeloos,
Soo doet ook Godes wrake, al zijn wy noch zo boos:
Maar als de storm-wind blaast als oft hy waar verkorselt,
De zwaren Molen-steen al 't graan tot gruys vermorselt:
So ook, als zich verheft de gramschap onses Godts,
Werd al het quaad vermaalt, al zijn wy noch zo trots.
„ De stille Molen dan ons allen zy een bake,
„ Dat wy de goetheid Gods erkennen voor zijn wrake:
„ Want of zy schoon vertoeft, zoo zal zy doch in 't lest
„ Gelijk den blixem gaan van 't Ooften tot in 't West.
„ Die Gods langmoedigheit dan hier, na's vleeschs behagen,
„ Heeft achteloos versuymt, zal 't veel te spa beklagen,
„ Wanneer de gene, die hem vriendlik heeft genood,
„ Met een wreet aangezicht, hem in den afgront stoot.

---

dat hy de lankzaemheit der straffe daer na mette swaerte der zelven vergelt. Synesius *zeide zeer wel: de Godlikke nature gaet langmoedelik en sachtelikken voort; en daerom bedachten zy mee, dat de Goden al soetjens met hare straffe volgden, en den boosdoenders kort op de hielen waren: want, zeyden zy, de Goden hebben wolle voeten en yzere handen, om te kennen te geven, dat zy wel sacht aenquamen, maer hart toegrepen. Daerom dient ons de spreuke des Oudtvaders* Gregorii *wel in achtinge te nemen, wanneer hy zeit: Niemant versuymt de lankmoedigheit Gods, die anders zo veel te scherper gerechtigheit in zijn oordeel zal gebruyken, als hy te vooren groote lijdzaemheit bewezen heeft.* Bernardus *zegt mee; O Vader! ik begeere van u, dat doch u toorn, waer mee ghy de Sondaers kastijt, alleene zy een kinderlikke kastydinge, en niet een gramschap, waer mee ghy diezelve uit den Lusthof sluit. Laet ons daerom gewaerschout wezen, dat de lankmoedigheyd Gods by ons niet worde inde wind geslagen, want het is zeker, dat der boozen straf en oordeel wel wat verlengt, maer niet vry gelaten, de tijd wel wat uitgestelt, maer niet weggenomen zal worden. Want de boosdoenders dragen zo haest niet de schult in hare borst, of zy voelen te gelyk de straf op hare schouders: door dien* Nemesis, *de Goddinne des wraex, aen hare slippen geketent is.*

Siet hoe een zeldzaam kruyd (ô wonderlik bedrÿf!
Het leven weder brengt in een gesturven lÿf.

Sapient. 16.

Geen krûyd noch plaaster heeft Israël in 't gemeen
Genesen, dan ô Heere! u eeuwigh Woord alleen.

Æsculapius *wort gestelt voor de vinder der kruiden, en dat hy geboren is uit het doode Lichaem van* Coronis, *zijn vader was* Apollo, *over zulkx dat hy onder de Goden gestelt is : hy heeft ook in zijn konst zoo toegenomen, dat hy den dooden* Hippolitum *weder levendigh zoude gemaekt hebben, als mede* Androgreum *de zone van* Minos, *die van de Athenienzen verslagen was, &c. Zy hebben hier mee deze konste als Godlik willen uytbeelden, gelÿk zy in haer zelven grootlikx is te loven. Want de Medeçijn-konst is van Godt ontfangen. Seggen de Hebreen niet dat* Raphaël *de Erts-Engel deze konste hebbe gebruikt?*

heeft

Æ*sculapius* ziet, terwijl hy heen en weeder,
Door boſch, en beemden zoekt naar kruiden, groen en teeder,
Die dienſtig voor den Menſch, en heur gezondheid zijn,
In een vermaaklik dal, beplant met zoete wijn,
Een Harder, rap van leên, en kloek, en ſtout van zinnen,
Een wreeden Baſiliſck bevegten, en verwinnen,
Door middel van een krans, geſtrengelt om zijn hooft,
En beid' zijn ſlapen heen. Den grooten Artz belooft,
An d'Ed'le knaap, zijn gonſt, en krijgt den krans door ſmeken.
Den fellen Baſiliſck, vol gifs, en looze treeken,
Merkt wat'er was geſchied, en voegt zich weêr ten ſtrijdt.
Maer, och! den Jongelingk, was kracht en leeven quijt
Zo haeſt hy 't Monſter zag in d'opgeſpalkte oogen.
Den Wijzen *Æſculaap*, quam vaardig, om 't vermoogen
Van zijn verkregen krans te proeven: wreef en ſtreek
Den Harder met 'et kruidt zo lange, tot 'et bleek
In bloos verandert was; en 't leeven, heel volkoome,
In 't uitgeſtrekte lijf, wierdt op een nieuw vernoome.
Een zaak verwondrens waardt; en boven mijn verſtant;
Dat zulk een grooten kragt het kruid is in geplant.

---

heeft Chriſtus, *de rechte Genees-Meeſter en Artz der Menſchen, niet veele kranken en gebreklikke genezen? heeft hy die kracht ook zijnen Diſcipulen niet nagelaten? De Koningen hebben deze konſt zelve geoeffent, als* Sabor *en* Giges: Sabid *Koningh van* Arabien, Mithridates *van* Ponto, Hermes *Koningh van* Egypten, Meſua, *des Konings* Damaſi *Neve, behalven een groot menichte van geleerde mannen, als,* Avicenna, Plato, Ariſtoteles, Hippocrates, *en veel andere uitnemende Philoſophen. Alzo datmen de oprechte konſt der Medeçijne wel mach in grooter waerde houden. De Wyzeman zeid: Eert den Medeçijn om des noots wille; want de Heere heeft hem geſchapen, en de Medeçijne komt van den hoogſten, &c. De Heere laet de Medecijne uit der aerden waſſen, en een verſtandig menſch veracht'er niet.*

't Is Bacchus *die hier zit, na't leven uitgebeelt,*
Die ons den Geeſt verheughd, en alle zorge ontſteelt.

Syr. 31.

De zoete en eedle Wijn verquikt des menſchen hert,
Wanneer hy matiglik, met ſmaak, genuttigt wert.

W*Aerom* Bacchus *van de oude Poëten by eenen Jongeling wierdt afgebeeld, daer van zal ieder, die eenige van hunne ſchriften heeft gelezen, genoegzaem onderrecht zijn. Want zy verſtonden by* Bacchus *eigentlik den Wijn, dat diezelve vrolik en den geeſt waerdig maekte, om veel dingen kloeker te aenveerden, wanneer die met ſoberheidt gedronken wordt, anders bedompt zy de ſinnen, en maekt diezelve onbequaem. Hierom ſtelden zy het Paerd* Pegaſus *aen zijn zijde, om de wakkerheit des verſtants daer mede te kennen te geven.* Plutarchus *ſchrijft den Wijn toe, dat zy de welſprekentheit en konſtige vindinge heeft voortgebracht,*

want

Hier zit de wijn-God self, met zijnen platten kroes,
Op zijn gezadelt Ros, en speelt al vast avoes!
O *Bacche*! drinkt eens om, en laat ons ook amoyen,
't Vat is niet hallef leeg; wy mogen noch wel poyen:
Maar zeght my hoe u hooft dees lichte vleugels krijght,
En *Pegasus* aldus, gevlerkt, na boven stijght?
Is 't niet, ô Geve-lust, Wijn-vinder, Licht-beloven!
Om dat de wijn versterkt en stiert den Geest na boven?
Maar waarom krunkelt dus dees wijnranke in u hand?
Is 't niet om dat ghy eerst den Wijn-stok hebt geplant?
Waaromme zydy dus geschildert, bly en jeughdig?
Is 't niet om dat de wijn den mensch maekt kinds en vreugh-(dig?
En waarom zydy naakt? is 't om dat onbeschaamt
De dronkaart zelf niet weet, noch acht, wat hem betaamt?
O dat is wel geraan! dus drinkt uit mijnder schalen;
Eens lekker druyven-bloed, ik zal 't gelag betalen.

---

want dan, zeidt hy, zijn de geesten los en vry, die anderfins geketent en gebonden schijnen te wezen. Homerus *zelve beveelt zijnen* Ulysse *dat hy van hooge saken by den Wijn zoude spreken, wel verstaende tot matigheit, en dat zijnen geest daer door te wakkerder en scherper wezen zoude. Hoe wel vele van de oude Poëten dit al wat verder hebben aengenomen. Want het was eerst, datmen ter eeren van de drie* Gratien *of Dank-Goddinnekens zoude drinken, maer men knoopte daer terstont mede by, dat de Negen* Musen *oft Sang-Goddinnekens ook niet mosten vergeten zijn. Alzo dat van* Ennio *verhaelt wort, dat hy zijne Oorlogsbeschryvingen, en* Æschylus *zijne Treurspelen by de Wijn zouden gedicht hebben.* Horatius *schijnt van dit evel vry siek geweest te zijn, wanneer hy schrijft:*

Diens Dichten zijn veracht en werden nimmer out,
Die met schraal water zijn begoten en bedout.

Ook Martialis *derf wel zeggen.*

Wanneer ik nucht'ren dicht, dan zijn geen Rijmen goet,
Maar dronken loopen my veel Rymers in 't gemoet.

Doch men moet voor al deze edele gave niet tot overdaed; maer, tot soberheit gebruiken, altijds gedenken, dat de zelve tot verheuginge van des Menschen heite, maer niet tot misbruik gegeven is.

De Vree veel overvloeds an ieder maakt gemeen,
Wanneer de dullen Kryg met voeten ligt vertreèn.

Job. 22.

Vereenight u met God, hebt vrede in uw gemoeden,
Ghy werdt uit zijnen schoot gezegent met veel goeden.

HIer staet de zoete Vrede, hebbende aen hare hand Pluto, die zy gevoestert hadde, dat is de Rijkdom, en was geladen met den vollen horen des Overvloets, om te betoonen wat heerlikke en aengename dingen door haar voor den dagh komen: zy heeft de woedende Mars en bloedige Bellona met al'er krijgs-geweer onder hare voeten vertreden, alzo dat de Landman wederom zijn akker mach ploegen, de Koopman veilich reizen, en ieder gerustelik onder zijn dak schuilen, alzo dat des dollen krijgs-mans rooverije en branden niet meer gehoort wert. Silius Italicus zeid:

De vrede is 't beste voor gewis — *Van dat den Mensch gegeven is.*
Een Vreede is beter, na mijn sin, — *Dan veel Triumphen met gewin.*
De Vrede 'et land behouden doet, — *En maekt den burgers eens gemoet.*

De

Siet *Cornucopia* met heuren vollen Horen
Ontluiken, t'wylen *Mars* al schuimende van toren
Met zijn *Bellona* ligt getreden met de voet:
Gekneust is zijnen schilt, en zijnen stalen hoet:
Zijn yzer is verstompt, en zijne spiets gebroken:
Zoo dapper heeft de Vreê zich over hem gewroken.
Duurt lange, ô zoete Vreê! dat eeuwig voor dy buig
De dulle God des krijgs, met al zijn wapen-tuig:
Verstikt zijn moort-trompet: en laat zijn Vendels rotten
Scheurt zijn banieren af, en werptze voor de motten:
Zijn moedige *Tropheen* verniele met'er vaart;
Maakt van zijn spiets een zeins, een kouter van zijn swaard,
Op dat den Akker-man weer, met een goet genoegen,
Mag onzes Moeders rug doorvoren, en doorploegen,
En *Ceres* wederom toewyden met genucht
Het eerste veld-gewas, en Boom-, en Wijngaerts-vrucht.

De vrede is zo edel, dat ook haer naem zoet is te hooren, hier door worden de landen, de steden, de gemeene saken, de Rijken en Koningrijken gestut en onderhouden. De vrucht van alle gelukzaligheit is de Vrede. Guicciardin *zeid: Ik zie niet heiliger, niet nodiger, noch Gode aengenamer, onder den Christenen, dan Vrede; want, zonder diezelve, zie ik alle Godsaligheit, Gods-dienstigheit, en alle goede zeden tot een openbare bederfenisse vervallen; want zonder Vrede behagen Gode zelve niet uw gaven die ghy op den altaer brengt. Daer-en-tegen, wat isser vervloekter als den krijg? wanneer* Mars *en* Bellona *heur bloedige Tropheen opsteken, en den droeven allarm blazen, dan isset al vol vreeze en benautheit. De Eendracht is op't hoogste noodig; want, door Tweedracht, worden groote dingen verplettert, en kleine dingen steken, door Eendracht, haer hooft op. De voor-daed van* Scilurus *zal ons leeren, die zijn tachtig zonen beval, den by-een gebonden bossel pylen te breken: maer als sy't zelve niet vermochten, brak hy elx besonder voor hare oogen, zeggende: blijft ghy eendrachtig, ghy zult sterk zijn; maer, tweedrachtig, zalmen u licht verstroyen en breken.* Salustius *verhaelt, dat* Micipsa *tot zijn zonen zeide: Ik overlevere u nu het Rijk, vast genoeg zo gy vroom zijt, maer swak zo ghy quaet zijt. Dit behoorde ons allen te leeren de Vrede en Eendracht te omhelzen, op dat wy niet door Tweedracht verheert en overwonnen worden.*

Ziet

*Ziet hoe Vrou-*Venus *wicht, met zijn gevlerkte sprieten,*
De naarstige Diaan *kan quetzen, noch door-schieten.*

Syr. 33.

Drijft stadig uwen knecht ten arbeid, vroeg en spaad;
Want luyheidt ontucht baart, en alderhande quaad.

DE Poëten hebben verçiert, hoe dat Cupido, *door zijn vierige pylen, alle Goden en Goddinnen tot liefde en minne had ontsteken; maer, dat hy* Diana *(om dat zy gestadigh bezigh was in't wilt na te jagen en te schieten) niet en kon treffen. Hier mede gaven zy kloeklik te verstaen, dat de dertele geilheid en heete minne niet was te betomen, dan door gestadige arbeid en naerstigheid, en dat ze daer tegen niet meerder wierd gekoestert en gequeekt, dan door ledigheid, lekkerheid en overdadigheid.* Lucanus *zeidt, dat de ledigheidt den menschе maekt losse sinnen, dat zelve is klaerlik in* Sardanapalo *te sien. Ook zeid* Catullus *zeer wel:*

De

Siet hoe *Diana* spoeyt, met heure wakk're brooskens,
Langs 't schoongebloeide veld, bezaait met roode Rooskens;
Ziet hoe zy rent en loopt door 't schaduwende bosch,
Geboogt, gepijlt, gelaarst, geladen met den tros,
Den koppels hitzende aan het Wilt met open kelen,
En laat in 't gouden haar de zoete windtjes spelen:
Hier vangt zy eene Hinde, en ginder een wilt Hert,
Dat met zijn hoornen in de takken is verwert;
Hier eenen snellen Haas, die, met zijn ommekijken,
Niet mocht, in zijnen loop, den ranken Hond ontwijken;
Nu kruist zy 't donker wout, nu schuilt zy eens in 't lis,
Dat ondertusschen zy *Cupidoos* doel-wit is,
Zy niet eens merken kan, dewijl zy langshoe styver
Volherd in d'eedle jacht, en groeyt in dezen yver.
„ Want wie de luyheid haat, en neerstigheid bemind,
„ De liefde in zijnen vlijt, en arbeid overwind.

De Ledigheid heeft eerst den Prinçen t'onderbracht,
En trotze Steden zijn vergaan met all' haar pracht.

Lycurgus, *die anderstints een zeer gestreng Wet-gever was, heeft geoordeelt, om de jonkheid van Ledigheid af te leiden, dat zy hun zouden begeven tot arbeid, tot jagen, tot loopen, tot zwemmen, op dat zy gewent zouden worden honger, dorst, koude en vorst te verdragen. En als wy te recht willen insien wie dat door ledigheid zijn eer en dapperheid ter zijde gestelt heeft, sie aen zelve de Romeinen, en onder andere de voortreflikke Mannen* Scipio *ende* Lilius: *als zy het gemeene beste, door haer al te groote ledigheid, ter zijden hadden gestelt, dat zy aen de strand gingen om mossélen en schelpen te zoeken, en tot alle speelen te begeven. Doch men moet hier in ook onderscheiden dat het heel anders is met eerlikke Ledigheid, die ook den Burgeren is toe-gelaten, als met trage en vuile luyigheid, die des Duivels oorkussen is.*

Cupido *en de* Dood *die ſliepen beide t'zamen,*
Ontwakende, zy blind, elk anders ſchichten namen.

Rom. 6.

De Dood, de bleeke Dood (wanneer wy 't recht doorgronden)
Is het gerechte loon, en ſtraf van onze zonden.

Hier leid Cupido *met de* Dood *zoetlik te ruſten, en opſtaende neemt d'eene des anderen geweer onwetende: alzo dat de* Dood *quetſt, met* Cupidoos *ſchichten, die hy behoorde met zijn eigen pijlen door ſchoten te hebben: en wederom quetſt* Cupido, *met des* Doods *pijlen, de jonge herten, die noch garen lange tijd in de vreugde zouden willen blijven. Hier mede verſtonden zy: dat de aert en loop dezer wereldt ſoodanig is, dat de blozende Jongeling, door des* Doods *pylen getreft zijnde, daer henen ſterft: en dat d'oude quijnende Beſtevaer, door een heimlik vuur ontſteeken wezende, noch zoekt om een zoete lief te behagen.*

Hoe

Cupido, en de Dood, zich leiden om te slapen,
In een zacht bloemendal met hun geweer en wapen.
Maar, als de zoete vaak weêr van 'er oogen vloog,
Toen nam, door onkund, d'een des anders Pijl, en Boog.
Het dartel Minne-wicht gingh zich tot schieten ylen:
Maar 't volkje, dat hy trof, stort haastig van de pylen.
De Dood, de blinde Dood, geen oude mannen raakt,
Of in de koude borst de heete minne blaakt.
„ Daarom is't dat (hoe vreemt het schijnt in onzen zinne)
„ De jongen dikwils sterft, en d'oude queelt van minne.
„ Daarom is 't dat de jeugd, die op 'er schoonheid bralt,
„ Vaak van 'er groene steel, tot in'er graf-steê valt.
„ En dat het Minne-vuur des Ouden hert doorkruipet,
„ En pijnelik hem 't mergh uit zijn gebeenten zuipet.
„ Dat weg gerukket werd, de Jongling als een dief,
„ En d'oude koude stok vrijt om zijns herten lief.

Hoe droevig ist, zeid eener, dat die heerlikke spruite en weeldrige bloeme zoo haest, door een teder windeken, word afgemaeit en verplet, die noch zoo lang ons begeerig oog konde vermaken, en waer van wy zoo schoone affetselen hadden te verwachten? wat bedrukte en beswaerde tranen laet niet de Minnaer door 't afsterven van zijn beminde? en hoe mal en geil is wederom de oude koude futselaer en Bestevaer, die in hem daer-en-tegen gevoelt een heimelikke ontstekinge zijner jonkheidt: aleens als een vyer; dat in hem zelven verteerende en vergaende, noch somtijdts een flikkertjen van sich geeft. daer't nochtans ten einde aessems is: alzo is't ook met de oude koude Minnaer gelegen. 't Zijn somtijds maer doodt-stuipen: even als eener die op zijn sterven leggende, noch krachten toont, daer hy nochtans haest heeft uitgewoelt. Soo doen ook de oude luiden, die't weinigh vyer, dat zoo sober by haer onder d'asche verborgen is, te voorschijn brengen; maer terstont, door't zoetlik speelen der windekens, vyer en asch te gelijk verwaeit: alzoo dat dit levende Lijk, door't ontsteken van zijn Minne-vyer, hem bereid een baere en een verhaestinge naer't Kerk-hof. Chrisostomus zeid: *Ghy oude Mannen! laet u gryze hayren u strekken tot een teeken des eerwaerdigen ouderdoms, en die u jaren betamen: maer zoo ghy u als een Jongeling wilt dragen, dan zult ghy ook den kinderen een spot wezen.*

In Momi *ſcheel gezicht geen dingen zijn volmaakt,*
Al ſchort maar aan den dans dat Venus *toffel kraakt.*

Jud. 1.

De booze Laſteraars (waar zy ook zijn gezeten)
Die laſteren het geen daar van zy zelf niet weten.

MOmus, *de looze ſpotter wordt hier gezeit der Goden dans te beſpieden, en alles wel nauw door te zien, nochtans, op dat hy wat zoude te voorſchijn brengen, beriſpten hy, dat het gekraek van* Venus *ſchoentjens den dans hadde bedorven. Hy moſt immers wat zeggen. Maer* Mome, *ghy blijft hier by noch niet, maer ghy derft wel hooger klimmen, en de werken Godts laſteren, al-eens of die zijn konſt by u behoorde te leeren : want ghy dorſt wel zeggen, dat Godt in den Menſchen naer-gelaten hadde, het gene aldermeeſt van noode was : door dien hy hadde behooren in zijn borſt een venſter gemaekt te hebben, daer door men had kon-*

DE Goden quamen t'zaam in 's Hemels opper-zaal,
Om nutten, met geneucht, een heerlik avondmaal:
De rey was niet zo haaſt vergadert, of men dekt'er
Des tafels breede rugh, met *Ambroſijn* en *Nectar*,
Men ſchikten zich ten diſch, men at, men dronk, men loegh,
Geen dingen hier gebrak, daar was van als genoegh:
Het maal was nauw gedaan, men ging de zinnen ſcherpen,
En op den zoeten toon van fluiten en van Herpen
Aanvangen eenen dans: vrou-*Venus*, zoete ſnol,
Die maakten meen'gen ſpronk, en luchte kabriol:
Maar *Momus*, in den hoek, (die altijds kloek en wakker
Eens anders hofken wied, en zijnen eigen akker
Van 't onkruid laat vertreen) riep luid, en leelik, dat
't Gekraak van *Venus* ſchoen den dans bedorven had.
„Dus waar de ſpotter zit, men zijne tongh hoort liſpen,
„Hy vind in yeders doen yets dat hy magh beriſpen.

---

konnen zien wat liſten en lagen daer in verborgen waren, en dat men de oogen ook behoorde binnen en buiten te konnen keeren, omme te mogen zien wat gebrek datter in 't hooft of in 't lijf ſchuilde. En dat de kuiten niet geſtelt waren in plaetze van de ſcheenen, want de ſcheenen, zeyde hy, voelen al te haeſt wanneer zy gequetſt worden. Hy beriſpte mede dat des Stiers oogen niet en waren geſtelt op zijne hoornen, daer zy noodigh waren, &c. Plutarchus *beſtraft dezen beriſper en zeid: Waerom vereiſcht ghy, ô* Mome! *venſters, om d'een des anderen hert te mogen aenſchouwen? De wijn ontſluit die dat zelve niet over-genoegh, wanneer zy het mom-aenſicht van onzen voorhooft trekt? Doch wy weten dat alle Godes werken volmackt, en dat dezer vuilen beriſpers tadelingen by Gode een gruwel zijn.*

Hier zit de Minne-moer, met heuren Zoon verzelt,
Aan't vuur, t'wijl Bacchus *dwaalt met* Ceres *langs het velt.*

1 *Petr.* 4.

Het geeft den braſſers vreemt (daar gy meê pleegt te loopen)
Dat gy zo nucht'ren leeft, en ſchouwt der ſlempers hoopen.

HOe *ſober ſit hier de geile* Venus, *met haer dertele kind* Cupido, *en warmt zich vaſt by de kolen? Doch ziet ghy wel dat* Ceres *en* Bacchus *al danſſende van haer ſcheiden, en laten haer alleen zitten? daerom zeggen ſy, dat zy kout is, wanneer de andere van haer zijn. Hier-mede gaven de Poëten te verſtaen, dat de dertele* Venus *met geen dingen meer worde geſterkt en gekoeſtert, als door* Ceres; *dat is door't lekker eten, en door* Bacchus, *dat is door't lieflijk drinken: Maer dat ſy niet meerder in den toom konde gehouden worden, als door ſoberheid en vaſten: want daer is niet waer door wy ook naerder tot Godt konnen op-klimmen,*

en

VRou *Venus*, en heur Wicht, hier in den hoek gescholen,
Zich wermen aan den haart, en rooften voor de kolen:
Vermits Vrou *Ceres*, en Heer *Bacchus* beidegaar,
Al dwalende langs 't veld, gescheiden zijn van haar.
Maar wat betekent doch, dat zy, van een gescheiden,
De Moeder met heur Kind hier laten met hun beiden?
„ Ist niet om dat het vuur der geilen Minne-luft
„ Door soberheid verkout, en gantsch wert uitgebluft?
„ Want daar van Graan en Wijn is alderhande volheid
„ Men aldermeest bespeurt der liefden brand en dolheid:
„ Dus: wie de welluft haat, zijn lijf houde in bedwank
„ Door soberheid van spijs, en matigheid van drank.

---

en den Satan wederstaen, dan door zooberheid. Augustinus *zeid: Het vasten zuivert de ziele, trekt het gemoet om hoog, onderwerpt het vlees de geest, verspreidt de dampen des herten, lescht den brandt der wellusten uit, en steekt de keerse der suiverheidt aen. Daerom zeide* Prudentius:

't Gemoet met spijs, noch drank beswaart,
Godt beter in zijn hert bewaart.

Socrates *vermaende dat men alzo de spijze most gebruiken; dat noch het liehaem, noch de ziele daer door beswaert worden: want, zeide hy, vele menschen leven hier alleen, op datze eten en drinken: en 't schijnt of ze hier toe op de werldt gekomen zijn, om van haren buik een afgod te maken. Deze loopen in hare wellusten heen, en swemmen in alle dertelheid. De Nature heeft doch haest genoeg; maer, de gulsigheit en overdadigheidt verbergt sich nu onder een eerlikke rok, daer nochtans 't lichaem alles vertcert; hier door komen de wellusten en dertelheden.* Vegetius *zeit: 't Lichaem dat een sachte tabbert gewent is, en kan niet wel de ring-krage en 't harnas verdragen; 't hooft dat een warme mutze gewent is, valt den helm beswaerlik. De tedre en sachte hand kan dat scherpe hecht niet wel voeren: alzo is ook een lichaem dat van drank en kost opgevult is: 't veracht alle Godsalige overwegingen, 't verwerpt alle hardigheit des berouws en boetvaerdigheit, en verdraegt geen strengigheid. 't Is zeker, dat de grootste deugden versmoort moeten leggen, wanneer de Wellustigheid mach heerschen en gebieden.*

t'Atheen' *werd d'*Overhand, *den strijdbre* Mars *in* Sparten,
Apoll' *by den* Tyriers *ge-eert van gantscher harten.*

1 *Rom.* 1.

In eenes Menschen beeld hebben zy Godes wezen
Verandert en verkeert, ja dienst en eer bewezen.

Als men de afgoderye en by-gelooven der Ouden zoude verhalen, het zoude al te verdrietigh vallen. Hesiodus *derf wel zeggen, datter dertig duizent Goden in de Werelt geweest zijn: en* Tertullianus *verhaeldt dat* Varro *drie hondert* Jupiters *getelt heeft. Want zy hadden oock haer bezondere Afgoden tot alle dingen, ja voor alle krankheden en gebreken, voor boomen, bosschen, beesten, alzo datmen ter werelt niet kon bedenken, of zy hadden daer toe hare Goden. De Romeinen verbod en datmen geene andere Goden aldaer most aennemen, dan die den Raedt instelde, gelijk die in de Priester-boeken bekent waren. Andere stelden*

de

DE Heidenen, hoe blind zy voor ons henen gingen,
Noch altijds droomden van *een wezen alder dingen*,
't Welk als een eigenschap t'aanbidden quam alleen,
Dat heilig was van aart, en ieder al gemeen.
d'*Athener's* d'*Overhand* devotig eere boden,
De *Tyriers Phœbus*, als den grootsten alder Goden:
De wapen-roover *Mars* werdt, met veel offer-viers,
Ge-eert devotig van den *Lacedemoniers:*
Maar ander blinder, en veel woester van manieren,
Gods-dienstig offerden d'onredelikke dieren:
En 't alderdomste volk voor 't vuur heeft neêr geknielt,
Oft ander schepzel, 't geen dood was en onbezielt.
Elk land had zijnen God eerbiedig in 't gezichte,
Dies in hun blind'heid zy beschaamden veel verlichte,
Die eenigsins verlicht, noch gaan in blindheid voort,
En vragen na Gods-dienst, naar God, noch naar zijn woort!

---

de Eerbaerheid, Eendracht, Hope, Eere, Weldaed, Barmhertigheidt, en andere deughden tot hare Goden. Andere de Dieren, als Schiltpadden, Crocodilen, Slangen, Leeuwen, Wolven, Schapen, Koeyen, Katten, Bokken, Duiven, Oyevaers, Ganzen, &c. Andere de Vloeden en Rivieren, daer toe hare Neptunos *uitbeeldende. Andere Son, Maen, en Sterren. Andere de bloemen, kruiden, ajuyn, look, &c. en ik weet niet wat zy van deze soorte niet verzierden. Hier worden alleene uitgebeeldt hoe die van* Athenen *in haren Tempel opgerecht hadden de Godinne* Victoria, *dat is de* Overwinninge, *die zy heerlikken verçierden met Lauwer-kroonen; en te* Sparten *haddemen op-gestelt den God* Mars, *die aen handen en voeten gebonden was; en by die van* Tyrien *worde ge-eert en met grooter heerlikheidt geviert de God* Phœbus *of* Apollo. *In somma, een iegelik gink zijnen weg, en maekte Goden naer zijn goet dunken, maer wy weten datter een God is, die alles geschapen heeft: en gelijk* David *zeid: Heere u en is niemand gelijk onder de Goden, en daer is niemandt die doen kan gelijk ghy doet: want de Hemelen prijzen uwe wonderen, en uwe waerheid in de gemeente der Heiligen.*

De Liefdekens *ſtaan hier, ziet! hoe zy ons aanpryzen*
Malkand'ren alle deugd en vriendtſchap te bewyzen.

1 *Johan.* 4.

God is de Liefde zelfs (de liefde is't hoogſte loth!)
Wie in de Liefde blijft, blijft eeuwig lik in God.

DE Poëten verſieren, dat 'er waren drie Goddinnen diemen Charites, *of* Liefdekens *naemde, en waren geheeten* Aglæa, Thalia, Euphroſine, *zy worden geſchildert met luchtige kleederen, andere zeggen, dat diezelve naekt behooren te wezen, en datze altijd in de Lenten danſſende voor den dag quamen. Hier mede gaven zy te kennen, dat de vriendſchap altijd naekt, dat is openhertig, vrolik, en blygeeſtig moſt geſchieden, en datze altijdt in de Lenten haer niet anders en moſt vertoonen, als namaels, wanneer de ſure winter-vlagen volgden. Och! dat de*

Liefde

OFt yemand vragen mocht wat deze *drie* bedieden,
Ghy ziet hier *een* de *twee*, en weêr *twee* d'*een* anbieden
Elkanders aangezicht, de wijl men zegt gewis
Dat eene vriendschap twee vriendschappen waardig is.
Het zijn de *Charites*, die met een mild ontfarmen
Malkander alle *drie* zoo lieffelik omarmen;
Met ware Liefd' zy tot malkander zijn gezint,
De Liefd', de gordel is die hun te zamen bind,
In eenen vasten knoop: maar zeg, waarom bekleden
Zy niet het wit albast van hare naakte leden?
't Is om dat reine Liefde, en vriendschap ongeveynst
Een open herte toont, dat nooit om quaad doen peynst.
Aglæa, *Thalia*, en *Euphrosin'* zy heeten,
Bevalligheid, *Vermaak*, en *Blijdschap* ongemeten:
Want aangenaamheid en vermaak zy in 't gemeen
En rechte vrolikheid voorts brengen by elk een.

Liefde by ons ook soodanigen plaetze had, en dat die altijdt voor onze oogen en in onze herten gegrift mochte staen, wy zouden de weldadigheidt in meerder eere hebben. Augustinus *zeid: In de Liefde is een arm man rijk, zonder Liefde is een rijk man arm. De Liefde is de wortel aller goede dingen, en de begeerlikheidt is de moeder van alle quade. Gelijk de Oly* (*zeide* Ambrosius) *boven alle nattigheden drijft, alzoo gaet de Liefde alle andere deugden te boven: en d'Oude hebben de Liefde afgebeeld by de Tortel-duifkens, dat die zich altijdt by de andere deugden voeght, gelijk het duifken by zijn Ee-gade. Laten wy dan malkanderen in de ware Liefde na-volgen, doende werken der Barmhertigheidt; want of wy schoon al onze goederen den armen uitdeelden, en wy de Liefde niet en hadden, 't zoude ons niet baten, daerom behooren al onze werken in de Liefde te geschieden.*

De Weldaad driederley (*ons tot een goed exempel*)
Werd heiliglik ge-eert te Romen in den Tempel.

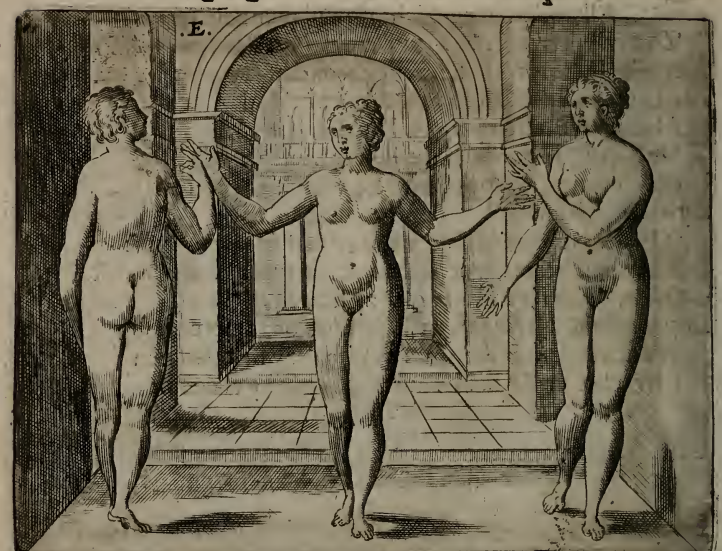

Hebr. 13.

De Weldaad nimmeermeer uit uw gemoeden vaagt,
Want zulk een offerhand den Heere wel behaagt.

TE Romen in den Tempel waren drie Goddinnen, genaemt de Weldaden *of* Dank-goddinnen, *opgerecht: d'eene was*, Weldaed, *d'ander*, Ontfangende Weldaed, *de derde*, Vergeldende Weldaed. Seneca *noemtze drie gezusters, en zeidt, datze malkanderen de handen gaven, en dat zy lachende, jonk, en Maegdekens waren, met losse en luchtige kleederen. Zy worden gezeidt met de handen aen malkanderen te houden, om dat de weldaden altijdt ter rechterhand zoude komen.* Lachende, *om dat der weldoenders gezichte vrolik is.* Jonk, *om dat de gedachteniſſe der weldaden niet oudt behoort te worden.* Maegdekens,

om

DEes drie Goddinnen, hier dus op de rye staande,
Zijn niet zeer ongelijk den beelden van 't voorgaande:
Dees schoone Maagden zijn de *drie Weldaden* zelf,
Hier voormaals opgerecht in 't heilig Rooms gewelf:
d'Een is *Weldadigheidt*, die met een open herte
En met een open handt gedenkt heurs naasten smerte:
Ontfangende geschenk de tweede Nimphe heet,
Daar steeds *Weldadigheid* heur giften aan besteed:
De derde *Dankbaarheid*, in wiens gemoed begraven
Licht de dankoffer van heurs naasten milde gaven.
d'Een rijkelikken geeft, de tweede bly ontfankt,
De derde voor de gaaf eerbiedighlik bedankt.
„ Och oft dees *Nimphen* ons al t'zaam zoo wel bevielen
„ Dat wy hun plaatsten in den Tempel onzer zielen:
„ Want daar in 't herte blinkt dit schoone beelde-werk,
„ Daar is een heilig huis, en welgeçierde kerk.

---

om dat de weldaden ongeschent, oprecht en heiligh behooren te wezen, aen niemant verlooft noch gebonden. Chrisostomus *zeydt: men behoort geen weldaed te verbergen. En men moet geven, zegt* Augustinus, *dat het, noch u, noch eenen anderen schadelik is.* Plautus *is ook van't zelfde gevoelen, als hy zegt: Laet u doch niet verdrieten den vrienden goet te doen, maer schaemt u liever, dat ghy 't niet gedaen hebt; 't is een schande datmen zijn vriend in den nood niet bystaet.* Demosthenes *spreekt mede: Ik ben van gevoelen, dat die gene, die weldaed bewezen is, 't zelve behoort alle tyd te gedenken, en die 't heeft gegeven, behoort het te vergeten; want de weldaden dikwils te herhalen, is een aert van pochen en verwijten.* Democritus *zegt: de Menschen behooren vaerdiger te zijn om te geven, als om te beloven; want een kleine gave helpt een behoeftige; maer van guldene en hoofsche woorden, kan niemant den buik vullen. Daerom laet ons altijd, zegt* Chrysostomus, *de weldaed, als een gulden kleinood, aen onzen halze dragen, op dat men mach merken wiens kinderen wy zijn, namelik des genen die daer zegt: Ik ben Barmhertig; want hy laet zijn Sonne schijnen over de goede en quade.*

Ey ziet! wat grooter Visch is hier in 't net gevischt:
't Is Pallas, *door 't bedroch van* Gierigheid, *en* List.

1 *Timoth. 6.*

Die zich bekoren laat van 't goud dat hy ziet blikken.
Door gierigheid geraakt in veelderhande strikken.

Hier zit Pallas, *de Goddinne der wijsheidt, in 't net van* Listigheidt *en* Gierigheid, *gevangen. Daer by de* Oude *wilden te kennen geven, dat de Wijzen, hoe wijs zy ook willen schijnen, door deze twee looze Vrouwen wel konnen bedrogen worden. De* Poëten *verhalen, dat* Jupiter, Danaen, *die van haer Vader* Acrisius *zo troulik besloten was, door een goude regen, wel wiste te bedriegen; gelijk by* Ovidium *en* Horatium *te lezen is.* Cicero *zeid zeer wel, en de dagelikschе ervarentheidt leert ons 't zelve genoeghzaem, datter niet is zo heilig, of het kan geschent, niets is zoo vast, of het kan verwonnen, niets zoo voorsichtigh, of het kan door geldt verleidt worden.* Philippus van Macedonien *vragende 't Orakel door wat wijze hy* Grieken *zoud t'onder brengen? kreegh voor antwoordt, dat hy niet*

met

DE kloeke *Listigheidt*, twee-aansightigh en wakker,
En d'arme *Gierigheid* (die, van eens anders akker
Heur leege schuren vult, en in heur diefsche tasch
Het goud steekt, datze steelt, uit heures naasten kas)
De wijze *Pallas* zelf zoo aardig kosten lokken,
Tot dat zy hadden't net heur over 't hooft getrokken.
„ Want dat *de Gierigheidt de Wijsheidt wel bedrieght*,
„ Is een gemeene spreuk, die door de monden vlieght.
Dit is wel eer gesien aan *Midas*, toen hy haakte,
Dat al 'et tuig fijn goud mocht werden dat hy raakte:
Dees bede hem gewerd, en was hem licht vergont,
Greep hy een stocxken op, het werd al goud terstond,
Of greep hy eenen steen, hy wierd in goud herboren,
Nam hy een hand vol graans, hy had al gulden koren,
En dobbert hy in 't nat, of greep hy eenen boom,
Hy had een gouden eyk, en eenen gulden stroom.
De gek was heel verblijd, en lachte dat 'et schatert,
En gaf an d'*Echo* werk, die al zijn doen besnatert;
Maar als hy aan den disch zal eten ('t is te vreemt!)
Word al de spijze goud die hy in handen neemt.
En als hy drinken zal, (wel hoe wil 't nu gelukken?)
De Wijn in goud verkeert, en, met geheele stukken,
Hem in het keel-gat valt, dies roept hy weder aan
De Goden, die uit liefd' hem van dit leet ontslaan.
„ Dies dikwils *Gierigheid* de *Wijsheidt* heeft bedrogen,
„ En 't goud heeft in den nood nooit yemand helpen mogen.

---

met yzere, maer met silvere spiet sen vechten moest. Hebben die van Lacedemonien ook niet hare vyanden met geschenken vereert, en hare overwinninge door 't goud verkregen? Hoe schadelik deze Geld-zucht is, en een Moeder aller bederfnisse, konnen getuigen, die door haer eigen profijt, geheele landen in ondergang brengen, en de wetten om keeren. De Vrome hebben haer dit niet te belgen, onder welke ik ook stel de trouwe Alcamenes, *die gevraegt zijnde, waerom hy de geschenken, die die van* Messenia *hem aenboden, had geweygert? antwoorde zeer wel: Zo ik die had aengenomen, dan hadde ik immers plat tegen de wetten gezondigt, die dat wel klaerlik verbieden. Daerom zeide* Augustinus: *De Gierige, als hy meend winninge te doen, dan verliest hy sijn zelven, en als hy wat meent te vangen, dan werd hy zelve in 't net getrokken.*

Aen-

Aanmerk hoe't Avontuur de huik hangt naar de winden,
En niet met allen vraagt naar vyanden, noch vrinden.

Psalm 19.

Mijn toevlucht is alleen de Heere der Heyrscharen,
Geen quaad, noch ongeval kan my nu wedervaren.

DE *Fortuin, of het Avontuur was by den Heidenen zonderlinge uitgebeelt: de eene schilderde het als een uitsinnige Vrouw, die zonder onderscheidt nam en gaf, d'ander met vleugels en handen, doch zonder voeten, staende op een ronden bal: d'ander met een radt, &c. Somma, 't liep hier op al te zamen uit, dat de stand der menschen niet gestadig was. Doch die van Lacedemon verstonden, dat men de Fortuin niet anders als met opgeheven handen most aenbidden: waer mede zy niet duisterlik te verstaen gaven, dat de menschen de Goden te vergeefs aenriepen, indien zy zelve de hand niet mede aen den ploeg sloegen. De Zee-man, in storm en onweer benaut zynde, roept wel om verlossinge en hulp totten Heer, doch ondertusschen laet hy ook niet zyn handen te reppen, op zijn roer en schoot te passen, ter tijd hy gelukkig in de gerustе haven gekomen is. De Landman heeft van Godt geen zegen te verwachten, ten zy hy te vooren zijn land hebbe geploegt, bezaeit en bearbeid. De Geleerde heeft te vergeefs om de konsten en geleertheit en gebe-*

den

Die 't Avontuur vertrout, eerst overdenk te voren,
Dat zy lichtveerdig, als den weerhaan op den toren
Met alle winden waait, en dat hy is verleid
Die in heur zoeken wil zijn rust en vastigheid.
Ziet hoe zy staat en swiert met vleugels gauwe en vlugge,
Nu toontze 't aangezicht, en strax den gladden rugge.
Zie hoe zy, voeteloos, op eenen ronden bal,
Toont hoe den hoogmoed gaet gemeenlik voor den val.
Dees beeldenisse ontbreekt dat zy niet wispelturig
Een wankel rad omdraait, onstadigh en gedurigh,
Daar d'een om hooge rijst met eenen trotzen kop,
En d'ander in den grond valt boven van den top:
Want dit is haren lust, dat zy, in grooter waarden,
Den eenen hoog verheft, den andren werpt ter aarden.
Als ik in 't tafereel *Cebetis* heur aanschouw',
Zo zie ik (zo my dunt) een dulle en blinde Vrouw',
Die voren in den hoop stroit eenen gouden regen,
Daar elk om 't meeste dringt: waar de eene heeft gekregen
Een kostelik Thresoor, versilvert, en vergult,
En d'ander om een kroon van vreugden is vervult,
Die eenen Scepter draagt, en deze heeft eene Keten,
Den andren is een Schaal vol Peerlen toegemeten.
Maar achter deze *Nimphe*, eilaas! wat zie ik hier?
d'Een heeft den bedel-zak, en d'ander heeft een lier,
d'Een heeft een stok of krukke, oft van sint Jacobs schelpen,
En d'ander steent en zucht, 't is al God wil u helpen.
Terwijl dat d'eene vast heur voor de gift bedankt,
Zucht d'ander om zijn loth, treurt, vast, ja weent en jankt.
Zy neemt den eenen 't zijne, en geeft 't et an een andren,
En doet zo vreugde in rouwe, en rouwe in vreugt verwandren.

den, indien de vlyt en nacht-wake by hem niet is waergenomen De geleertheit, zeidt eener, woont in diepe en donkere bergen, en God heeft gewilt dat het zweet en nacht-wake daer schiltwacht zouden houden, en die zijn daer gestelt als Moeders. De Koopman mach niet op zijn rugge 't gelik verwachten, noch de Krijghs-man zal niet slapende de Kroon der eeren daer van dragen, ten zy by zijn vyandridderlik onder oogen zie, en verwin. Nochtans schijnen sommige menschen 't Avontuur tot een Moeder te hebben, die in haer weelde hun dikwils schandelik doet vergaen. Leest het Tafereel van Cebes, daer in zult ghy alles in't breede vinden.

Die arm is, en genoegt met zijn ontfangen lot,
Het wank'lende Avontuur, in zijne strik bespot.

Job. 1.

't Geen Godt gegeven had, dat nam hy t'zijnder tijd:
Des Heeren groote naam zy hoogh gebenedijd.

Deze beeldenisse vertoont zeer levendig hoe d'Arme, of om beter te zeggen, de Wijze, de Fortuyn of het Avontuur niet vreest. Want de Oude, zoo Wijsgierige als Dichters, hebben deze Goddin zonderling verheven. Wy willen hier alleen kortelik verhalen, hoe de wijze door het Avontuur niet wordt beroert, maer selve de Fortuyne bindt, dat is te seggen, daer op niet past. Want Bias *wierd niet beweegt dat hy zijn schat en have verliet, zonder iet daer van (als zijn vroom gemoed) mede te dragen: noch de dertig Tyrannen (daer van* Socrates *omringht was) konden die stantvastige ziele niet beroeren. De Wijze is tegen alle aenvallen gewapnet,*

DAar in een biezen hut zich d'*Armoeae* geneerde,
Daar 't hooft de zoldering, en daar de voeten d'eerde
Geraakten te gelijk, en daar een vuuren plank
Te zamen was de disch, en ook de zitte-bank:
Daar 't goudtgeel kaf, en stroo zich op de vloer verspreeden,
Tot rustbedde, in de nacht, voor afgesloofde leeden.
Daar 't water was den drank, en drooge visch het broot.
Daar lavenis en spijs, gehaalt wierdt uit den sloot.
Daar, an den kouden heert, de tanden moesten klappen;
En daarmen liep bekleedt met duizenderley lappen.
Daar Voogd, en Huiswaart was een oude, en blindeman,
En daarmen leven moest van 't geen de vrouwe span.
Daar vijfthien Zonen en drie jonge Meiskens waren,
Daar 't al by daagh te bed most om de keers te sparen,
En daarmen nauwe een bieze, of daarmen nauwe een lamp
Ontstak, wanneer daar 's nachts quam d'een oft d'ander ramp.
En daar noch niet te min 't *Genoegen* wierd gevonden,
Daar lagh het *Avontuur*, die *Lichte-schoy*! gebonden.
„ Want daar 't genoegen is, al valt schoon d'armoê zuur,
„ Daar vreestmen geen Fortuyn, noch wank'lende Avontuur.

---

wapent, en als met borst-weringen verzien: zo dat noch de vreeze des doods, noch smaedt, noch armoede zijn voet doen struikelen. Want hy bezit alles gerust, gestadigh, zedigh en verdraeghlik. Des zey Antisthenes *zeer wel. O dat zijn muren, die in de brave gemoederen onwinnelik worden gemetzelt. Daerom getuigt* Epictetus, *dat een wijs man van hem zelven tot alles bequaem is, en boven de Fortuyne verheven: welke gelukzaligheidt, gelijk* Seneca *schrijft, Gode alderneest, en eygen is.*

Zie hoe Hippomanes *voor* Atalanta *loopt,*
Vermits zy, om het goudt, den hooghsten prijs verkoopt.

1 *Cor.* 9.

Zy loopen alle wel ter banen dat elk hijgt,
Maar een van allen doch alleen den prijs verkrijght.

HOe Hippomanes *en* Atalanta *hier in de loop-bane, om strijd, malkanderen uit-dagen, en hoe* Hippomanes Atalantam, *door de goude appels verleid: daer van kondy by* Ovidium *lezen. Maer wat de Poëet daer by verstaet, kan men op verscheiden manieren uitleggen. Zy verstonden dan dat ter werelt niet zo krachtig, aenlokkende, noch verleidende was, om der Vrouwen stantvastigheit, eerbaerheit, en kuisheid lagen te leggen. als het goud: en dat menigh menschе inde loop-bane der oprechtigheid en vromigheid, om het snoode goudt, verhindert wordt ten einde te loopen, zo dat hy door het vuile gewin in den wegh des deughds te gaen word opgehouden, maer loopt ter zijden naer gewelt, valscheid, bedriegerye, roven, moorden, oneerbaerheidt, en andere verderffelikke wegen, missende alzo de eere. dat is, zijn goede naem en faem, van, in de loopbane getrouwlik hem gequeten te hebben. Wy worden*

RUimbaan! *Hippomanes* loopt *Atalanta* naa,
Het gelt hem zijne kraag in dien hy komt te spaê,
Zy loopen beide om strijd, ô bloed! wat zal ik zeggen?
Het schijnt ghy noch een lijf hebt in de kiste leggen,
Dat ghy u zelven voed met zo een yd'le hoop.
En waant dees vlugge *Nimph*, die in heur snellen loop
Het al verwonnen heeft, zo lichtlik t'overwinnen:
Hippomanes, eilaas! wat moogdy doch beginnen.
Men blaaster de trompet, dies elk zijn hielen licht,
Eer ik eens omme zie, zy zijn my uyt 't gesicht;
Die bloed koomt achter aan, wel hoe! nu wint hy 't weder.
Ay ziet eens wat hy doet! hy werpt drie app'len neder
Van louter goud gemaakt, d'een voor, en d'ander na,
Daarze ieder reis naar bukt, doch tot'er eigen schâ.
Hy loopt, hy overwint, tot dat hy, moê geronnen,
De *Nimphe*, in haren loop, heeft eindlik overwonnen.
„ Maar zegt, ô *Musa!* zegt, geeft niet de *Sulmoaan*
„ Met deze Fabel ons uitdruklik te verstaan,
„ Dat in den weg des deugds, zijn tweederleye hoopen,
„ Die vierig om den prijs op 't alder snelste loopen,
„ Daar d'een ten einde loopt, en d'ander stille houd,
„ Die zich verleiden laat van 't zorgelikke goud,
„ Daar d'eene, tot zijn lot, den prijs is toe gevallen,
„ En d'ander komt te spade, en kryget niet met allen.

---

den dan hier door gewaer schout om in den weg des deugds te volherden, op dat wy na de vermoeitheidt desselven ter gewenster haven mogen komen. Plato *zeidt, dingen die heerlik zijn vallen swaer. Dit zietmen in alle menschlikke zaken. Hoe zuurlik zaeit, ploegt en delft de Landman: maer hoe blijdelik maeit hy 't wederom? hoe veel gevaer en perykelen moet de arme Krijghs-man uitstaen, zal hy de Kroone daer van dragen? hoe veel moet de Koopman en Schipper uitstaen, eer zy hare waren door de holle zee-baren mogen aen land brengen, en winninge daer van dragen? Met wat sweet en arbeidt bekomtmen de heilige en zoete geleertheid? In den loop moetmen volherden, want de heerlikste dingen hebben de swaerste begintzelen: daer-en-tegen die mette wellust beginnen, hebben droeve en bittere uyt komsten.* Gellius *zeid, zo ghy door arbeid goede dingen uitvoert, de arbeid vergact haest, maer de weldaedt blijft u altijdt by: maer zo ghy door wellust eenige quade zaeken bedrijft, de wellust vergact terstont, maer uw quade feit hangt u altijdt aen.*

Zie, hoe een Arme Man, te wonderlik bezeert,
Door een gelijkenis, den Keizer *heeft geleert.*

Exod. 23.

Neemt geen geschenken an, van vyanden noch vrinden,
Want zy des Rechters ooge, en 't ziende recht verblinden.

M*En verhaelt van den Keizer* Tiberio, *dat hy, wandelende in zijn Palleys met zijne Hovelingen, zach zitten een armen bedelaer, die met vele puisten en sweeren beladen, an de voor-by-gangers zijne armoede klaagde, de Keizer, dezen armen mensch dus deerlik ziende, en dat de vliegen vast op zijn schurfde lichaem zaten en pikten, kreeg daer over groote deernisse en medelijden, en zant een van zijn Dienaers, dat hy doch dien swarm van des Armen Mans lichaem keeren zoude. De dienaer toe-tredende, riep de arme bloed heel ellendigh, ey laet staen! laet staen! want zo ghy deze vliegen afjaegt, die nu alrede vol gedronken zijn,*

dan

DE *Keizer*, gaande met zijn Hof-gesin spaceren,
Zag eenen *Armen man* vol puysten en vol zeeren,
Waar op de vliegen vast al greetig en verwoed
Zich mesten vet en dik, met etter en met bloed,
De Vorst werdt voort beweegt, en mocht dit niet verdragen,
t'Za Pagie (zey hy) wilt dit vliegend' tuig verjagen:
Neen, neen sprak d'*Arme Man*, ey lieve laat doch dat!
Dees vliegen zijn verzaad, dees krekels zijn nu zat:
Verjaagdy dezen zwerm, zo komter weêr een jonger,
Met nieuwen appetijt, met grage en verschen honger,
En zullen van mijn vleesch en bloed hun zelven voên,
Met meerder pijn en smert dan my nu deze doen:
De *Keizer* deed'et vremt, deze antwoord met groot wonder
Hem in zijne ooren klonk gelijk als eenen donder:
„Hy mocht gedenken, oft den Rechter die van goed,
„En gelden is verzaad, 't recht zo veel hinders doet
„Als eene kale vink die eerst 't gedingh zal schiften,
„En eet den armen op met gaven, en met giften.

---

dan zullender wederomme andere magere rekels en hongerige roeken volgen, die my meerder smert en pijne zullen aendoen, en mijn vleys en bloed ten gronde uitzuipen. De Keizer, hier over verwondert zijnde, behiel dit in zijn gedachten, en verstond dat een Rechter die alreede van zijns Heeren middelen veel genoten heeft, niet zo graeg noch hongerig is als een Kalis die daer in komt vallen, als een vliege in den bry, om dat edele recht door giftê en gaven te schenden, als de nieuwe doet, alleen om zijn hongerige rop te vullen, daerom dan de gemeente moet treuren en zuchten. Isidorus zeid: de snode en hongerige Rechters houden der lieden saken op, of vellen een verkeert oordeel, ter tijdt zy haren zak lustigh gevult hebben, en de arme uitgezopen. De arme, zeid hy voorder, worden meer van deze gretige grijp-vogels geplundert, als van de snoodste krijgs lieden: want geen rover is zo begeerlik op ander lieden goederen, als de onrechtvaerdige Rechter, die zelve zoekt in te schrapen. Deze lesse zal den vromen Rechteren altijdt voor oogen staen, en naer de leere Moysis geen persoonen aensien, noch gaven; want de gaven verblinden de oogen der Wijzen, en verkeeren de zaken des Rechtvaerdigen.

Ziet hoe Anchiſis Soon *den Vader helpt in nood,*
En Nero, *heel verwoed, zijn Moeder brengt ter doodt.*

Prov. 10.

In eene wijze Zoon de Vader zich verblijd,
Maar in een godloos kind de Moeder droefheid lijd.

SIet hier de liefde en haet, de dankbaerheid en ondankbaerheid, als twee tegenſtrijdige zaken, levendigh afgebeeldt. Æneas ſchildert hier af het ampt eens vromen en oprechten jongelinghs, daer hy zijnen ſtok-ouden Vader Anchiſen *op zijne ſchouderen neemt, en draeght hem met zijnen zoone* Aſcanio *uit de Trojaenſche vlamme, achterlatende alle zijn ſchat en Rijkdommen, op dat hy dit eenige en koſtelikke pandt mocht behouden.* Nero *daer-en-tegen toont hem als een wreeden Wolf, bedenkende alle ſchelmerijen, om zijn Moeder* Agrippina *om den hals te helpen, daer toe hy eindelik geraekte, en quam zoo verr' dat die over gegeven boeve zelve zijn geboort-plaetze verontreinighde, en diezelve daer na begeerde te zien. Wat kanmen ſchandelikker en Godlozer ſtuk bedenken? Maer gby, ô Æneа! moet heilig*

gehee-

DOen *Troyen* onderging, en stont in roode kolen;
Doen 't hongerige vuur steeg opwaarts na de polen,
En doen het Griecxsche staal (al razende en verwoed)
Geen dingen zoeter vond dan het Troijaansche bloed;
Æneas met zijn *Kind* ontwijkt den brand te gader,
En neemt op zijnen halze *Anchisen* zijnen Vader:
Hy draagt den ouden man dat hem de rugge kraakt,
Tot dat hy eindelik uit doods perijkel raakt.
Hoe draagt *Æneas* dus? ik drage mijne Kroone;
En drukke levende uit het beeld van eenen Zoone,
Van eenen goeden Zoon, die heilig, en beleeft
Den genen weder draagt die hem gedragen heeft.
Maar recht in 't tegendeel is *Nero* veel verwoeder
Als een onreed'lik Beest, die 't herte van zijn Moeder
Uit heuren lijve rukt, en ziet het enge graf
Van zijnes Moeders buik, dat hem eerst 't leven gaf.
Hy doodigt die, waar van hy 't leven heeft ontfangen,
En noch loopt eene traan niet langs zijn snoode wangen.
„ Dies als ik dezer twee hun vonnisse onderzoek,
„ d'Een komt den zegen toe, voor d'ander is de vloek.

---

geheeten worden, en een eeuwigh lof den na-komelingen verstrekken: daer-en-tegen ghy Nero *moet tot gruwel en vervloekinge altijdt gerekent zijn, die met afgryselijke oogen zoo snooden stuk hebt konnen aenschouwen.* Virgilius *zeidt, dat* Æneas *eerst zijn Goden heeft geberght, daer na zijn Vader en Kindt, maer zijn Huis-vrou hadde hy in dien vreezelijken brand niet konnen vinden. Hier wordt by verstaen, dat men boven al Gode moet beminnen en lief hebben, daer na zijn Ouderen en Kinderen. Hier door wordt de jeughd een overvloedige stoffe gegeven, om weldaed aen hare Ouderen te bewijzen, aen wien zy (naest Godt) alles schuldig zijn. Draegt de Oyevaer zijn Ouderen, die swak en afgemat zijn, ook niet op zijn schouderen? onderhoud, voed en spijst hy dezelve niet? leert ons dit niet de wet der nature? of willen wy snooder als de beesten wezen? verre daer van. Maer ghy* Nero *moet uit onze gedachten geroeit zijn, en uwe daed zy een schandvlekke, daer door wy te meer tot liefde en dankbaerheid aen onze Ouderen gedreven worden.*

Men hoort de Philoſooph' *den* Keizer *hier verklaaren*
Waerom de doode werdt geciert met Lauwer blaêren.

Eccleſiaſ. 7.

De ſterf-dagh is den Menſch veel beter in zijn ſmert;
Dan zijnen eerſten dagh als hy geboren werd.

DE wijze hoe de Heidenen haere dooden hebben omkranſt en begraven, is zoo menigerley geweeſt, dat by na elk landt, ja elke ſtadt hare bezondere manieren hadde. De Keizer begeerde van Bias *den Philoſooph te weten, waeromme doch de doode met een Lauwer-kroone worde geciert? Hier op antwoorde* Bias: *Dat die zelve nu van alle des Werelts moeite en ſwarigheden was ontbonden, en als overwinner de Lauwer-Kroone daer van droegh. Dit was wel gezeid van een Heiden, maer zonder rechte kenniſſe. Doch wy weten dat ons de doodt is een ingangh tot het leven.* Auguſtinus *zeid: De Dood, dien de menſchen vreezen, is*

een

DE Heidenen voorheen, de doôn ter aarden brochten,
Wiens bleek besturven hooft met Lauwer was omvlochten.
De *Keizer*, willend, hier den oorzaak van verstaan,
Sprak zijne honigh-bie, den wijzen *Bias* aan:
Zeght, ô wijsgeeren! zeght, waarom men dus ten toone
De doôn ten grave brenght, omvlochten met een Kroone?
„ Heer *Keizer* (antwoord hy) om dat hy voor gewis
„ Van alderleye ellende en smerte ontslagen is.
„ Dat hy voleindigt heeft den loop met zijne voeten,
„ En afgeleid de schuld die wy betalen moeten:
„ Dat hy in zijne dood den Dood verwonnen heeft,
„ En hier gesturven is op dat hy elders leeft.

---

een verscheydinge der ziele van het lichaem. Maer de waerachtige dood, welke de menschen niet vreezen, is een afzonderinge der ziele van Godt, en veeltijdt als de menschen de dood vreezen, die de ziele van't lichaem scheydt, zoo vervallenze in die dood, daer de ziele van Godt gescheiden werd. Lucilius *heeft eertijds gezeid; Wy vallen niet schielik in de dood, maer gaender met stapkens na toe. Dageliks sterven wy, want alle dagen wort'er een deel van't leven gekort, en al wassende nemen wy af, de kindschap, jongelingschap, en manschap, ja al wat voorby is, gaet verloren: en dezen dagh deilen wy met de Dood.* Cyprianus *zeidt: Zo u huis en wanden van ouderdom beefde, en't getimmer niet langer konde staen, maer dreighde op't hooft te vallen, zoud ghy u en uw' goed niet zoeken te bergen? ziet aen, de Werelt wankelt en vervalt, en getuygt, door't einde der dingen, dat zy haest vallen zal: doch zalig zijnze die in den Heere rusten, want der Heiligen Doodt is kostelik voor den Heere.*

Ziet hoe den Assyrier verwijft gelijk een kind,
Zijn hand slaet aan de spille, en zijnen rokken spind.

3 *Reg.* 11.

Doen Salomon zo veel boelagien had verkoren,
Werdt hy zo gantsch verwijft, dat alles liep verloren.

SChouwt doch hoe de gekroonde hoofden en uitblinkende heerlikheden, haer eer en glants zoo konnen verdonkeren, dat zy, vergetende haer Rijk en Onderdanen, hen begeven tot wijffsche slavernijen. Salmen mogen zeggen dat Sardanapalus *Koning is, die van een Vrouwe wordt geregeert? die hem wetten opleid, voorschrijft, gebied en verbied wat haer gelieft? Soo zy wat begeert, hy moet geven; zo zy hem roept, hy moet komen; zo zy hem wegh wijst, hy moet gaen; zoo zy hem dreigt, hy moet vreezen. Men mach die niet een slave, maer een snode slave noemen, die niet over zijn begeerlikheidt kan heerschen. Hy breidele voor eerst*

S *Ardanapalus* ô! wat helpen u drie mijten
Daar ghy de ſpille om draait? het dient tot u verwijten
Dat ghy zoo heel verwijft, en zelfs den rokken ſpint,
Dit harnaſch paſt u niet, wat zydy dul, oft blind?
De Scepter voegt u beſt, om daar meê te beſtieren
U onverwonnen erf, het rijk der Aſſyrieren:
Ghy ſlacht *Alcmenæ* Zoon, die (hoe ontzien en trots)
De ſchoone *Omphale* geeft zijn pylen, en zijn knods,
En wiſſelt al zijn tuig, (ô zotte minne-grillen!)
Voor eenen ſpinrok, en een hand vol ronde ſpillen.
O groote minne-kracht! die wonderlik uitmunt.
Als ghy een manlik hert zoo heel verwijven kunt.
„ Als ghy eens Koninghs ziele in uwe boeyen kluiſtert,
„ Is al de Majeſteyt van zijne kroone ontluiſtert,
„ Zijn wijsheidt ongeacht, zijn mogentheid vervoert,
„ En door zijn hoerery wert 't gantſche rijk verhoert:
„ Daar 't Hof van minne brand, wert (eer men 't zoude wanen)
„ Het land een vuil bordeel, vol lichte Courtiſanen.

---

eerſt zijn begeerlikheid, verachte de welluſt, betoom de wraek-gierigheid, bedwingende de geltzucht en andere ſmetten der ziele, laet hem dan over andere heerſchen. Seneca, *de treur-dichter, beſchrijft een gantſch ander Koning, als hy zeid:*

Een Koningh is 't die vreeze derft,
En die zijn booze luſt af-ſterft.

Hy is daer na, vermidts zijne Overſte zoodanigen verwijfden Koning niet en wilden gehoor ſamen, in zijn Hoff gevlucht, en heeft hem daer met al zijne ſchatten verbrand.

Merkt hoe rechtvaardigh dat Perillus *raakt ter doodt*
In zijnen kop'ren Stier, die hy voor and'ren goot.

Pſalm. 7.

De goddelooze graaft den put naar zijnen zin,
Maar als hy 't heeft gedaan, valt hy daar zelver in.

PErillus, *de ſcherpzinnige Werk-meeſter, had, om den Tyran* Phalaridi *te behagen, een nieuwe maniere van ſtraffen bedacht : want hy maeckte een Stier die hy met een deur kon opſluiten, daer in de miſdadige, dan met een ſchrikkelik geluit eens brullenden Stiers, ellendig zijn leven liet : Voor zijn gifte en belooninge, zeide de Tyran, moſt hy eerſt zelve bezoeken of het geluit ook goed zou zijn, liet hem over zulcx levendig daer in ſteken, en met vyer verbranden. Hier mede worden wy vermaent geen raedſlagen, tot ons even-naeſtens ſchade en plage te bedenken: want den ſteen valt gemeenlik den werper op 't hooft, of die den put voor andere graeft,*

valt

Perillus, die volmaakt, en op het aller blootſte
Den gieter *Miron* zelf, in zijne konſt, na bootſte,
Goot eene koop'ren Stier, die hy, tot roem en pronk
Phalaris den Tyran, met veel eerbieding, ſchonk,
Op hoop van geld en gonſt te winnen van den Koning;
Maar als hy in het Hof verſcheen, om zijn beloning
t'Ontfangen, voer de Vorſt dus uit: Wel kloeke geeſt,
Wat wonders kan men doen met dit gehoorent beeſt?
Heer Koning, antwoord hy, de Stier heeft in zijn zyde
Een vierkant venſter, daar men, tot een meerder lyde,
De booze in warpen zal, naar hun verdienſte en ſtraf.
Wanneer de quade nu, in dit metaale graf,
Met hitte wert gepijnt, dan zal hy 't beeſt doen brullen,
En met een luid geloey de ruime lucht vervullen.
Wel an, ſprak den Tyran, 't is beſt ghy 't eerſt bezoekt.
Men greep hem by den kop. hy heeft zijn konſt vervloekt.
Maar 't klagen was vergeefs, 't recht moeſt'et end doorgronden.
De doode Stier heeft hem al levende verſlonden.
„ Denk dan, ô konſtenaars, dat God geen konſt verſchoont;
„ Maar dat hier ieder Menſch, word na zijn werk, geloont.

---

valt daer zelver in, gelijk wy door een aerdige Griekxſche Fabel worden gewaerſchout. Want de Leeuw, krank wezende, worde van alle Dieren bezocht, behalven van het Vosken: De Wolf (des Voskens vyandt) blies den Koning alles quaets van hem in, als hebbende ten hoogſten Crimen *begaen: het Vosken op't mat komende, hoorde juyſt deze woorden. De Leeuw 't Vosken ziende, worde zeer toornig: en hy verzoekende oorlof om te ſpreken, zey: Genadighſte Koning, wie van allen hier tegenwoordig is uwe Majeſteyt zoo vorderlik geweeſt als ik? want ik heb vaſt het land omgeloopen, en over al gevraegt op dat ik raed tot uw ziekte mocht vinden: De Leeuw begeerig om zijn genezinge te vernemen, zey, dat hy den raed an hem zou openbaren; doen zey de Vos: Heer Koning! ghy moet den Wolf het vel levendig af-ſtroopen, en daer mee uw oude borſt bekleeden, dat zal u volkomen genezen. De Leeuw 't Vosken geloovende, heeft den Wolf gedood. Doen lachte het looze Vosken, zeggende: zoo moſt het gaen, op dat de quade raedſlagen op des Raed-gevers kop mochten vallen.*

Een

Een ſchriklik Reuze-ſwaardt hangt, an een zyden draadt,
Geduurig boven't hooft van's Konings achtbre ſtaat.

Pſalm. 55.

Mijn herte is in mijn lijf beancxſtet, ja het beeft,
's Doods vreeze mijn gemoed aldus getroffen heeft.

DIe den ſtandt des beſorgden Rijcx te recht wil overwegen, neem voor de oogen deze zinrijke bediedinge van den Tyran Dionyſius, *en de vleyende* Damocles. *Want* Dionyſius, *willende an* Damocli *betoonen, dat het zo zoet noch gelukkig niet was het juk des Scepters te dragen, ſtelde hem in zijnen Koninglikken Throon, met een dreigende ſwaert boven zijn hoofd: doen kond hem noch het Koninglik Paleis, noch de Keiſerlikke Kroon, noch de Scepter, noch de menichte der Trawanten, noch het lieffelikke Muzijk bewegen dien laſt langer op zijne ſchouderen te dragen, maer verzocht daer van verlaten en ontſlagen te zijn, walgende van deze gewaende gelukzaligheid. Hier mee heeft* Dionyſius *willen te kennen*

geven,

DE vleyer *Damocles* Pluymstrijker die uytsteket, (ket,
En nimmermeer (God wouds!) in 's Princen hof gebre-
Acht *Dionysium* als eenen aardschen God
Gelukkich over zeer, schier zonder mate oft slot.
Waarom de Koning hem met purp'ren kleed'ren schoone
Als eenen Koningh ciert; jae 't voorhooft met een kroone
Hem heerelik omdrukt, en hem in handen geeft
Den Koninglikken staf, daer 't al voor schrickt en beeft.
Den nieuwen Koningh hy dus laat ter tafel zetten,
Diens rugh geladen is met alderley banketten,
Men speelt een zoet Muzijk, en wekt den *Echo* zelf
Met eenen zoeten toon in 't marmoren gewelf.
Maar t' wylen men dus juicht in 't midden der gezangen,
Laet *Dionysius* een stalen zwaart ophangen
Aan eenen zijden draadt, recht boven 't hooft gewis
Des genen die zich waant dat hy gelukkig is:
Maar ziende nauwe om hoog, verschrikt hy zo voor 't dreigen
Van 't opgehangen zwaart, dat hy zijn hooft moet neigen,
En roept, Heer Koning, ô! verloft my uit den druck,
Ik kieze mijnen staat, en laete u dit geluk.
„ Aldus en magh hy niet geacht gelukkig wezen
„ Die stadigh is gepijnt met duizenderly vreezen,
„ 't Palleys dat zijnen kop hoog in de lucht verheft,
„ Eer dan eens herders hut den krommen blixem treft.

---

geven, hoe ellendig het leven der Koningen is wijlze altijd met zorg en vreeze bevangen zijn: want hy plach dikwils te zeggen dat hy niet geloofde dat yemandt zoo uitzinnigh zou wezen (indien hy wist wat swarigheid de Kroonen en Scepters by haer hebben) die dezelve van de aerde zoude op rapen. Want Seneca *zeid zeer wel: Dit is eerst een goede Koning die aller een dienstknecht is. Willende daer mede zeggen, dat des Konings zorge over allen moet strekken, en hoe haer glants te heerlikker schijnt, dat haer last hun ook te swaerder drukt. Hy worde noch zelver daer na uit zijn Rijk verdreven, en was balling te* Corinthen, *daer hy het Schoolmeesters-ampt bediende.*

Neroos *Tucht-meester ons hier schilderd naar het leven,*
Hoe hoogmoed werd verkleent, en ootmoed hoog verheven.

Matth. 23.

Hy werd vernedert die zich te verheffen poogt;
Maar die hem zelfs verkleent werdt, heerelik verhoogt.

SEneca *verhaelt datter een Koning was, die, van ouderdom afgemat zijnde, 't jok des Rijks niet langer zocht te dragen, zijn drie zonen by hem riep, uit welkers verkiezinge hy wilde oordeelen wie bequaemst zou wezen om 't Rijk te regeeren: over zulkx stelde hy hun voor drie vogelen: te weten, een* Adelaer, *een* Sperwer, *en een* Sneppe. *Wanneer de oudste den* Adelaer *verkoos, de tweede den* Sperwer, *de derde de* Sneppe, *oordeelde hy, wijl de* Adelaer *de grootste en felste, ook Koning aller vogelen was, dat deze al te groots en hoogmoedig zoude wezen, over zulx onbequaem de Regeeringe te bedienen. Van de* Sperwer *sprak hy, dat die al te roof-*

DE wijze *Seneca* ons meld, en gaat vertoonen
Van eenen *Koning* die zijn drie bedaaghde Zonen,
Heel van verscheiden aard, drie vog'len stelde veur,
En gaf van alle drie elk een den willekeur:
Op dat hy ramen mocht wie 't beste van hen-lieden
Het Koningrijk voort-aan zou heerschen en gebieden:
En dragen zo den last, die zijnen ouden dagh
Veel kommerlikker viel, dan zy te voren plagh:
Den *Arent* d'eerste koos, den Koning aller Vogels,
Den tweede koos naar hem den *Sperwer* snel van vlogels,
Den lang gebekten *Snep*, verkoos de jonxste Zoon,
Dies hem de Vader schonk de Koninglikke kroon.
„ Hy die door Ootmoed en Vernedertheid van geeste
„ Verkoos het minste loth, verkreeg het aldermeeste.
„ Want wie door Hoogmoed klimt, die naardert zijnen val;
„ En die zich zelfs verkleent, gemeenlik klimmen zal.
„ Dies die in nedrigheid verslijt zijn vliênde leven,
„ Al schijnt hy laag te zijn, zo is hy hoog verheven;
„ Hy is den val naar by die hooge zich verheft,
„ En die zich houd om laag den blixem niet licht treft.
Met twee Put-emren kan men 's werelds loop afmaalen.
Het laage klimt om hoog, het hoog moet schandig daalen.

---

te roof-en bijtachtig, over zulx het Rijk onwaerdigh was. Maer de derde, die de Sneppe *gekoren had, zettede hy tot navolger in zijn plaetze: want, zey hy, dit dier is de ootmoedighste van allen, en hy moet goedertieren en ootmoedig zijn, die den Koninglikken stoel der eeren mach beklimmen. Och! dat nu zo zeer op de Deugd, als veel-tijdts op de persoonen, gezien wierdt, men zou over al meer Recht en Gerechtigheidt spcuren. Daerom zeide* Agathias Veste: *Men behoort na de kleederen of na andere uitwendige verçierzelen niemand tot Koningen te helpen vorderen, maer die komt voor alle dingen toe dat verheven worde, namelik die nederig is, die recht en billikheidt oeffent, noch bet amelikke dingen niet veracht, en die zijn lusten zoo weet te matigen, dat zy de ziel met wijsheid sterken.* Procopius *spreekt: Dit is het ampt van een goed Koning, dat hy mee-waerdig en zachtmoedig is, want de trotze en hoogmoedige worden veracht, en van niemandt bemind.*

Ziet hier den yz'ren Eeuw, *daer d'eene d'ander tergt,*
De Wereld is vol ſtrijds, en heel in't quaed ver-ergt.

Gen. 4.

Des werelds vierde deel ſloech *Cain*, en was niet wyzer,
Hy bouden d'eerſte Stad, en *Tubal* vond het yzer.

DE Poëten *verhalen datter een Gulden, Silvere, Copere en Yzere Eeuw geweeſt is. Van deze Yzere Eeuwe voert het Regiment de Helſche Godt* Pluto, *die de Helle en alle zijn ſnoo geſpuis beroert en omme-keert, en zijn bloedige* Bellona *overal uit zend, om alarm te blazen, en met vreeze al de werelt te benauwen. Deze tijdt brengt de ſnoode* Pluto *voor den dagh: en hem gebreken geen ſtoke-branden om dit vyer, over al, met zijne blaesbalken, tot de wolken, te doen opvliegen, en waer't mogelijk, den Hemel te beroeren. Wy mogen deze tijdt wel by de Yzere Tijd gelijken, daer in men doch niet hoort als van Krijgh en Krijghsgeſchrey,*

DOen 't yzer quam in 't licht uit 't ingewand der aarden, (swaarden;
Klep, klep, het aanbeeld ging, men 'smeden niet dan
Rechtvaerdigheyd uit vrees weêr naar den Hemel trekt,
Het aardrijk wert terstond met menschen bloed bevlekt:
De *Krijgh* werd opgequeekt, men ging de zinnen scherpen,
En met den blinden Mol een aarden wal opwerpen,
Het Kalfs-vel wert gerekt, men maakten flocx een trom,
De mensch werd loos in 't quaad, en in de wijsheid dom:
Men kreeg een bonte vlag gewonden om de stengen,
Men ging vierkantig 't heyr in zijn slag-orden brengen.
Den horen onraad blies, de trommel sloeg alarm,
De vreeze werd verdooft, en 't bloed in 't herte warm;
Het eene heyr verwan, het ander is gevloden,
Het veld werd heel bedekt met menig duizend dooden,
Men rieper niet dan moord, daar was een groot geschreeu,
En so quam op der hand de dull' en *yzeren Eeuw'*.

---

geschrey, het donderen der Cartouwen, 't geblink der harnassen, 't geklink der swaerden, het gedobbel der trommen, en 't heldere geschal der trompetten en oorlogs-bazuynen, 't schijnt dat alle Recht en Billigheidt wederom ten Hemel is gevlogen, en dat alles hanght aen 't Recht der roovende Krijghs-knechten. Men hoordt niet als van moorden, branden, verjagen, stelen, verkrachten, en wat de Godloosheid voor Duivelsche totebellen mede brengt. Ach dat wederom die tijd mocht komen! en dat de zoete Vrede haer hooft mocht opheuren, hoe aengenaem zou die den Christenen te gemoet gaen? Maer ghy, ô Christen Prinçen! leght eenmael uw wapenen neder, en wilt u ingewanden doch niet meer verscheuren, wendt u wapenen tegen die uw aller verderf zoekt, en gebruikt veel liever vrede, op dat ghy van dien grooten vyand der Christenen niet wordt overvallen, en voor slaven in zijn woeste Tartarien gevoert

Zie hoe Pythagoras *zijn disch verzorgt ter nood.*
Met eenen nap vol drankx, met akkervrucht en brood.

Marc. 1.

De Dooper die den weg voor Godes zoon quam banen,
Hadde anders geene spijze als honig en sprinkhanen.

Hier word vertoond de zobere disch van Pythagoras, *en hoe slechtelik en spa-relik hy leefde: hem geneerende met wortelen en andere vruchten. Dit word tot een voordaed van Zoberheid of Spaerzaemheid gestelt, dat de Nature met zoo weinig te vreden is. Want die goede Man dachte datmen te zeer verquiste de gaven Godts: en zag dat der menschen dertelheden te vele en overdadig waren.* Lucianus, *die een oprechten spotter geweest is, zeid, dat de ziele van* Pythagoras *dikwils verhuist en gewandelt heeft door alle lichamen van mans en vrouwen, vogelen en andere gedierten, en datze veel vrolikker en genoeglikker geleeft heeft, doen*

PYthagor', *Samos* roem, te wonderlikken haten
d'Onnutte Gulzigheid, een moeder van de vraten;
Met eene zobre disch hy wel te vreden was,
Hy speende zich van vleesch; en visch; by 't veld-gewas.
In ware dankbaarheid hy heiliglikken leefde,
En met der herten aan een goed genoegen kleefde.
„ O gulden zoberheid! ghy zijt u zelfs een maat;
„ Als d'ander eerst begint, zo zydy al verzaadt.
„ De spyze is niet zoo zeer om 't lichaem vet te mesten,
„ Gelijk een kermis-gans die kruipen moet ten lesten
„ Als zy geschapen is, dat elk een van heur proeft,
„ Alleen zoo veel als 't lijf tot onderhoud behoeft.

---

een Vorsch, al een Koningh was, hoewel die spottelik schijnt, zo kan 't zeer wel (om de bedorventheid van den mensch te kennen te geven) gepast worden, dat die alleen de goede gaven onzes Gods misbruikt, maer dat de beestjens haer vernoegende, met het hare te vreden zijn. De Heere Christus *verwijt den mensch dikwils zijn gebreken, en wijst hem tot de beesten. Wanneer de Koning* Cyrus *op zekeren tijdt ter herberge quam, vraegde hem de Waerdt wat hy op den dische begeerde gebracht te hebben? antwoorde: Geeft ons maer brood, en wy zullen uit deze reviere drinken, vermanende daer mede de zijne, dat zy hun tot water-drinken zouden gewennen, want de wijn (zey hy) leyde alle goede dingen lagen. Waer toe zijn doch onze tijden gekomen? Godt heeft by na in de nature niet geschapen, hoe edel en heerlik, dat de mensche mach genoegen: men bedenkt zoo veel lekkernijen en snoeperijen dat het schande is, ja men noodigt de lekkerheidt en overdadigheidt uit verre landen by ons te komen woonen. De zoberheid is nu al uitgejaegt. Onze Voor-oderen genoegden zich met eenen matigen en zoberen disch; maer die zouden nu al onze kookerye en banketten niet kennen, zo zeer is de goé en oude lands-wijze verbastert; Godt geef ook, wie gebrek heeft, daermen van deze onnoodige overvloedt veel duizendt armen zoude konnen goedt doen.* Origenes *zeid: De zoberheid en nuchterheid is een oorsprongh van alle deugden, maer de overdadigheid en dertelheidt is een moeder van alle zonden en gebreken.*

Ziet Socrates *(eylaes!) beſprongen van de boosheid*
Der Wijven, met gedult verwinnen hun Godloosheid.

Syr. 25.

Veel liever wil ick noch by Leeuwen en by Draaken,
Als by een booze Vrouw', mijn ruſt en woonplaets maken.

SOcrates *was een Philoſooph van* Athenen, *die door de uitſpraek van* Apollo *de alderwijſte genoemt wierd: deze was altijd een en die zelve man, want nooit was zijn gezicht door tegenſpoed droevig, noch door voorſpoed vrolik. Hy heeft op een tijd gehad twee vrouwen,* Xanthippen *en* Myrtonem *die altijd op malkanderen twiſteden en keven, doch hy haer ſotheid beſpottende, zey, hoe vanght ghy om my zoo harden ſtrijd aen? ik die zo miſmaekt ben, hebbende een platte neuze, kalen kop, bultige ſchouderen en kromme beenen. Gevraegt zijnde van* Alcebiad: *waerom hy zo fellen en bitzen wijfken by hem hielde? antwoorde,*

om

DIe een qua Vrouwe heeft, genoeg heeft aan zijn wee;
En d'armen *Socrates* (eylacen!) heefter twee,
Hy isser meê geschreept, hy moeter ook meê varen
Door zoo veel holle zeen, door zo veel water-baren;
d'Een Tessche is hallef blind, en d'ander Feecx is leep,
d'Een slaat hem met de roede, en d'ander met de sweep.
Noch was hy wel te vreên, hoe zeer zy op hem brulden,
Zijn herte is onbeweegt, end'alles kan hy dulden:
Kneust d'een hem met de vuyst, en d'ander met den voet,
Zo houd hy evenwel een ongequetst gemoedt:
Hy lijd, zy slaan; hy swijgt, zy voeren heuren snater;
Hy zit op 't droogeland, zy gieten hem met water:
Ten laatsten zegt hy eens: wanneer de locht verbolgt
Den regen in 't gemeen naar eenen donder volgt.
„ Aldus geduldigheidt met zoete en zachte zinnen
„ Heur kruys verlichten kan, en tegenspoed verwinnen:
„ Hy wreekt zijn leedt genoegh, die stille met verdrag
„ Niet zijnen smaadt en wreekt, daar hy 't aan wreken mag.

---

om dat ik te huys zou leeren, hoe ik des werelts onwetenheid zal verdragen. Maer, zey Alcebiades, *nochtans is de kakclachtigheid van uw* Xanthippe *niet te verdragen. Toen antwoorde* Socrates, *moet ghy het kakelen, en queken der ganzen en eenden niet verdragen? Dat is geen wonder, zey* Alcebiades, *maer laetze vry kakelen die my de eyren leggen en jongen voort brengen. Laet dan, zey* Socrates, Xanthippe *ook wat kakelen, want ik heb ook schoone zonen van haer.* Gellius *zeid, wanneer* Socrates *lang en geduldig het quaedt spreken van* Xanthippe *had verdragen, en zy ten laetsten hem met water op zijn kop goot, sprak hy zonder eenigen toorn, maer lachende: Ik wist wel als* Xanthippe *begint te donderen, datter dan korts regen wil volgen.* Zopyro *oordeelde uit de gezichtkenning, dat* Socrates *heel tot wellust was genegen. Het geen den grooten* Philosooph *garen toestond. Maer, zey hy, ik heb, door de krachten mijner ziel, 't natuurlik gebrek weg genoomen. Hy heeft veel treflikke leer-jongeren gehad, onder andere* Plato, *dan alle Wijsgieren hebben na zijnen name* Socratische Philosophen *willen genaemt zijn, &c. Der vrouwen dertelheid heeft deze arme man wel beproeft, want zy ribzakten hem vast na haer eygen believen.*

Hoe dat Diogenes *bewees (naar zijnen wensche)*
Dat eene naekte Haan was een Platonisch Mensche.

Iac. 3.

Wie met zijn tonge niet in woorden missen kan,
Die is gewis volmaakt; ja, een volkomen man.

PLato *was een uitnemende Philosooph te* Athenen, *zo geheten van de* Aristone, *om dat hy plat en breed van schouderen was, heeft hem in vele konsten geoeffent, als in schilderen, in 't worstelen, in treur-spelen en dichten. Hy was een uitnemend schoon man: in 't kort, by was geoeffent in alle konsten, doch inzonderheid munte de hy inde Philosophie boven alle andere uit, en worde daerom de Godlikke* Plato *geheeten, en der Philosophen* Homerus. *Hy was zoo welsprekende en aengenaem, datmen zeide; zo* Jupiter *Griekx wilde spreken, dat hy op zijn* Platoos *most spreken. Zommige hebben hem derven* Godt *noemen. Hy is een*

Discipel

DE Wijs-gier *Plato*, om zijn Jongeren te leeren,
Zeyde, *een twee-voetig dier naekt, bloot, en zonder veeren*
Is de geschapen mensch: dees voorgestelde les
Ter ooren al terstond quam voor *Diogenes*:
De Dròl en is niet slinks, hy past op deze stukken,
En gaat flokx eenen Haan al levendig uit-plukken
Zijn pluimen uit het lijf en daar met slechte Jool,
Oft hy geen vijf en kost, loopt naar d'Atheensche School,
En werpt den naakten Haan voor *Platoos* voeten henen,
Dat 's een Platonisch Mensch, naakt (zegt hy) *met twee beenen.*
„ Noit iemandt zo bespraakt, diens tong niet eens en lispt,
„ En niemandt oit zo wijs die niet mocht zijn berispt.

Discipel van Socrates *geweest, is eerst in Italien, om de* Pythagorische, *daer na is hy in Ægipten, om de* Gimnosophisten *te hooren, gereist. Daer hy* (so men zegt) *de Boeken* Moysis *zoude gelesen hebben. Driemael is hy om den Berg* Æthna *te zien, in Sicilien overgescheept, &c. Deze wijze Man die in alles, als de Sonne boven d'andere Sterren, uitblonk, had nochtans eens onder zijn Redenkavelen gezeid, en dat simpelikken, dat* de mensch was een Dier, hebbende twee voeten en geen veeren. *Hier achter was terstondt de kloeke berisper* Diogenes, *werpende, in de School, terwijl* Plato *zijn lessen dee, een levende gants kael geplukten Haen voor zijn voeten, zeggende*: *Zie!* hier is een Platonisch mensche. *Waer over* Plato, *hem zelven beschaemt vindende, daer op stille zweeg. Hier by kan men leeren, dat ter werelt geen zo treflik noch heerlik een verstanden worden gevonden, die niet altemets van de reden een weinigh afloopen en grove mis-slagen begaen. Niemandt is altijdt wijs. De geleerde* Homerus *heeft wel een dut, zoo doet ook* Plato. *Zoo doen ook de alderbeste schutters, die altemets wel verre van't wit schieten:*

Die nimmer dut, noch feilen kan begaan,
Die veeg dit uit, en schrijf zijn naam hier aan.

Dees stomme beeldenis spreckt, (als in eenen droom)
De Boom is als de Menſch, de Menſche is als de Boom.

Matth: 3.

Een yeder boom die niet draagt goede vruchten hier;
Ten leſten werdt gekerſt, en dan verbrant in 't vyer.

DE Ou*de hebben den menſche by een verkeerden boom vergelecken, want, zeyden zy, alles wat de boom voortbrengt komt uit de wortel, en wat de menſche voortbrenght kom uit het hoofd, brachten dus al d'eygenſchappen die de Poët genoegzaem uitdrukt aerdigh over een: zo dat deze vindinge niet onaengenaem zal wezen. En als wy 't wel overwegen, wat is doch de menſche? ja wat is de menſch niet? niet is hy ten aenzien van zijn ſwakheid, groot is hy, ten aenzien van zijn Schepper. Wie kan hem genoegh over den menſch verwonderen, ja wie kan't uitſpreken?* Auguſtinus *zeidt; De menſchen*

HEt redelikke Dier, de Menſch, verkeert genomen,
Gelijkt wel eenen Boom, hoe aardig wil dit komen:
De Boom ſpruit uit der aard, de Menſche uit 's moeders graf;
De Boom groent en verdort, de Menſch neemt an, en af;
De Boom zijn takken heeft, die hy zoo wijt uitſpanden,
De Menſch zijn voeten, en zijn armen, en zijn handen;
De wortel is de deughdt, die al den Boom aenkleeft,
De Menſche, zonder hoofdt, geen kracht of leeven heeft.
Wanneer 's Booms wortel treurt, zo hangen al de bladen,
Des Menſchen leden, is het hoofd met druk beladen:
De Boom die lange ſtaat op 't leſt werd oud en krom,
De Menſche ziet na 't graf in zynen ouderdom;
Waar de Boom henen valt daar zal zy leggen moeten,
De Menſche, naar zijn dood, heeft geenen tijd van boeten;
De Boom zijn midden heeft, met eene ſchorſſe omgort,
De Menſche een Ziele die van 't vleeſch bekleedet wort;
's Booms midden eindelik, word met den Boom verdorven,
Maar 's Menſchen ziel noch leeft, als 't lichaam is geſtorven.

ſchen verwonderen haer over de hooge bergen, over de holle baren der zee, over het draeijen der geſternte, en vergeten haer zelve, zonder daer over te verwonderen. Iſſer wat wonderlikker als het menſchen hooft? bevat dat niet alle zinnen daer alle andere leden van boven tot beneden na moeten luiſteren? 't hooft uitwendig te ſchouwen, iſſer wel eene onder vele duizenden, die den anderen zoo gelijkt, datmen 't door een klein teiken niet zou onderſcheiden? wat krachten heeft het ooge niet, en wie kan zeggen door wat konſt het zelve zoo wonderlik is geſchapen? alles te beſchrijven is onmogelik: in de taſtelikke deelen, ik wil de andere verzwijgen, komen de geleerſte niet overeen. De meeſte Anatomici *zeggen datter zoo veel leden in den menſch zijn alſſer dagen in 't jaer, te weten* 365. Hippocrates *en* Galenus *zeggen dattter* 248 *gebeenten in den menſch gevonden worden: in 't hooft* 59. *in de borſt* 67. *de armen en handen* 61. *de voeten* 60. *In ſomma, wy mogen wel zeggen met* David: Heere! *zoud ik al uw weldaden verhalen die ghy my bewijſt, zy zijn grooter dan ik kan uitſpreken. Ja al waren onze leden in tongen verandert, des grooten Scheppers lof kan niet volprezen zijn.*

Hier ligt Diogenes, *en kiezet in zijn vat*
Het vrolick Zonne-licht voor Alexanders *schat*,

Heb: II.

Voor al 't Egipsche goed, voor *Pharaos* threzooren
Heeft *Moyses* met Godts volk het aldernutst verkooren.

DIogenes *die alzins zijn genoegen en 't weinig behoeven voor een groote deugd achtede, sleet zijn leven zeer armelik en zober. Wanneer hy op zekeren tijdt in zijn huis, dat is in zijn wijn-vat, zat, sprak hem dien* Grooten Alexander *op diergelijk een wijze aen: Ik koom hier, ô* Diogenes! *tot u, om te zien waer in ik uw armoede kan te hulp komen: tot welken* Diogenes *sprak: ô* Alexander! *wie van ons beiden is behoeftiger, ik die boven mijn tassche en rok, niets behoeve, of ghy die niet te vreden zijnde met u Vaderlik rijke, begeeft in zo swaere perikulen, alleen om dat ghy wijders moogt regeeren, daer nochtans de geheele werelt*

't Hu is van *Diognes* was een opstaande tonne, (ne.
Hy schuilde in heure schaeuw voor 't steken vande zon-
Hy had geen and're hut, noch and're tente op d'eerd,
Dit vliênde leven docht hem luttel moeyten weerd.
Zijn tafel was het gras, op een byzond're wijze
Hielt hy zijn middagh-maal, met ongekoockte spijze:
End'aas-zak, zijn schappray, hy altijdts by zich droeg;
Nature meenden hy heeft lichtelik genoeg:
De wijnen die hy dronck, was 't water, daar hy zeker
Geen *Aconit* in vond, zijn hand was zijnen beker:
Hy hadde geenen schat, oft droeg hy om 't gemak
Een tesch, zoo was 't zijn hert dat vol genoegen stak.
Waarom de *Macedoon*, de treffelickste Koning,
Hem eens besoeken ging, en vond hem in zijn woning;
Diogenes lag stil, en trock 't zich weinig an
Oft hy een Koning zag, oft eenen Akkerman:
Dit docht den Prinçe vremt, dies, om zijn zeldzaam leven,
Zeyde: eisschet wat ghy wilt, ik zweere ik zal 't u geven.
De Wijs-geer nauwliks sprak, ey! *Alexander* vrund,
Ghy neemt my 't zonne-licht dat ghy niet geven kund.
„ Dus is hy waarlik rijck, die zich in niets bedroevet,
„ Die in als is te vreên, en weinig nootdrufts hoevet.

---

relt uw' begeerlikheid niet kan vervullen? Waer over Alexander *verstomde, ingedachtigh zijnde de spreuke* Apulei, *daer hy in zijne Apologie zeid: Verwijt ghy my dat ik arm ben? ik bidde leert eerst zelve verstaen, dat ghy gierigh zijt. Hy verzocht dan dat* Alexander *niet wilde nemen, dat hy hem niet kon geven, dat hy hem niet kon geven, dat was het sonne-schijn; Daer mee gevende te kennen, hoe hy liever hadt in zoberheid zijn leven door te brengen, als* Alexanders *schatten te begeeren. Hier in, ô* Diogenes! *hebt ghy nu weinig nae-volgers, men zou om die te zoeken uw' lanteerne wel van noode hebben. Yegelik eert nu de opgaende Son, en wenscht dat hooge staten en ampten met een vozen goud-regen hem mogen toegeworpen worden. Weinige zijn met het hare te vreden, wy blijven alle voor 't* Meer *staen, en niemant komt daer over. Indien de menschen zo yverig waren (zeid een zeker Schrijver) om by God hooge ampten te bedienen, als zy hier op deze werelt zoeken verheven te zijn, de Godzaligheidt zou in vollen zwang gaen.*

Ziet

Ziet hoe Diogenes *den Kroes aan eenen kant*
Wegh-werpt, zo haaſt hy weet te drinken uit zijn hand.

1 *Tim*: 6.

Een goed genoeghzaam hert, en Goddelicken zin,
Is eenen grooten ſchat, en wel een rijck gewin,

HOe *de Natuure geen overſchot behoeft, zal u* Diogenes, *door zijne afbeeldinge, genoeg leeren: hy voerde altijdt niet anders by hem als een mantel, tas, en beker: wanneer hy op ſekeren tijd, de kinderkens zag water uit haer hand drinken, verwierp hy zijnen nap, als die niet noodig hebbende. Hier mede wilde hy betoonen dat de overtolligheidt uitgeſloten wezende, 't gemoedt dies te geruſter was.* Democritus *heeft eertijds zijnen ſchat wegh-geworpen, meenende dat 't*

zelve

Diogenes, die steeds arbeiden om te mind'ren
Zijns lichaams nootdruft, zagh hoe twee onnoos'le kind'ren
Het water met der hand vast schepten uit den vloed,
Dies nam hy zijnen nap en tradt hem met de voet,
Wat mach ik (zeyde hy) zo vele huisraads nutten,
En dus beladen gaan? dewijle men kan putten
Den drank met zijne hand, en leschen zo den dorst?
Waar toe hebbe ik zoo lang d'onnutten kroes getorst?
„Daarom wanneer wy 't doen der ouden wel beproeven,
„Zy zochten hunnen schat in luttel te behoeven:
„Want daarmen veel behoeft, daar is vry d'armoê groot;
„Maar waarlik is men rijk daar weinig is van nood.

---

zelve een last voor zijn goede ziele was. Thales *kond wel groote Rijkdommen vergadert hebben, maer hy achtede heerlikker dat hy die versmade. Dit behoorde ons allen te doen opmerken, dat wy aen de overtollige goederen niet zoo zeer bleven hangen, dat ondertusschen de ware goederen vergeten wierden, op dat wy schatten vergaderen mochten, die de roest niet verteert, noch de motten niet eten: want het oude Dicht zeid zeer wel, dat*

's Werelts goet,
Dat dikwils doet
Den Mensch bekoren:
Word moeylik vergaart,
Met zorg bewaart,
Met rouw verloren.

Diogenes *leert hier, dat zy tot geenen dagen*
Niet alle menſchen zijn, die wel den name dragen.

Ieſai: 1.

Ziet d' Ezel kent zijn Kribb', en d' Oſſe zijnen Heere;
Maar Iſraël en weet van Godt noch van zijn leere.

WAt kuren bedenkt ghy, ô Diogenes! *dat ghy by zo ſchoonen en hellen dagh, met een ontſteken lanteerne, op de volle markt van* Athenen, *gaet menſchen zoeken? Maer weet ghy wel waerom hy dat dede? Die kloeke beſtraffer vond by zijnen tijde zo veel bedrogs en ſchelmerije, dat hy meende, dat der redelikker menſchen zinnen in beeſten verandert waren, en dat hy wel reden had naer menſchen, dat is, na redelikke, te zoeken. Zouder nu oock niet wel een* Diogenes *van nooden wezen, die ons onze gebreken, door zoodanig een onderwyzing, voor oogen ſtelde? 't ſchijnt doch dat wy naer alle Godzalige vermaningen niet willen lui-*

DE droll'ge en oude Pouts, *Diogenes* ik meen,
Als op den middag 't licht 't schoonst van den Hemel scheen,
Met een lateerne liep, om zoeken na zijn wenschen:
Elk riep, wat zoekt hy hier? 't zijn *redelikke Menschen*
Die ick dus zoeken ga; elk boerden en elk loeg,
Wel *Diogeen'* zijn hier geen menschen noch genoegh?
Ick zieder hier niet een, (sprak hy) want ghy betoonet
Dat geene red'likheidt in uwe herten woonet,
Uw beestlik leven toont dat ghy (het welk ick haat)
Zijt menschen met den naam, maar beesten in der daat.
„ Die met *Diogenes* liep zoeken als de blinden,
„ Noch zoude hedensdaags nau menschen kunnen vinden:
„ Want deze wereld is een woeste wildernis,
„ Die niet vol menschen, maar vol wilde dieren is;
„ Ja noch de meestendeel zijn woester van manieren
„ Als in het wilde wout d'onredelikke dieren:
„ Want als den eenen wolf den anderen hongerig eet,
„ Dan is de winter koud, en byster fel, en wreed;
„ Maar dat de eene mens (al schijnt hy driemaal vromer)
„ Den anderen verslind, geschied wel in de zomer.

---

luisteren: Wat zoorte van bedrieger yen wordt de werelt door niet gepleegt? en noch willen zy redelik geheeten worden die dat zelve, of, met een langen rok, of met slechte kleederen, daer 't bedrogh zoetlik onder verborgen leidt, bedekken. Men scheert nu malkanderen niet als de scheerder de schapen, noch men vilt malkanderen niet als de slager het schaep, dat is dan een korte dood: maer de eene mensch eet nu den anderen levendigh met huyt en met hayr op, en dan laten ze noch dat doodelijk beroyt omme-heer loopen: en dit is nu de rechte slagh. Ook hebben, ô Diogenes! *de menschen niet van node dat men haer zoekt, zy zoeken nu haer zelve, daerom kan nu niemand doolen.* O tempora! ô mores!

Waerom de Philosooph zijn goud werpt in de baren,
Dat zal u dèze prent, en dit gedicht verklaren.

Matth:

Wie alles niet verlaat, en volght mijn stappen vaardigh,
Is mijn leer-jonger niet, en is ook mijns niet waardigh.

CRates *was een Philosooph uit de stadt Theben, deze heeft, op dat hy hem geheel tot te goede konsten en Philosophie mocht begeven, geen kleine schat genomen, en 't zelve in de zee geworpen, zeggende: Wegh, wegh ghy snode beletzelen en begeerlikheden, 't is beter dat ik u verdrenke, dan dat ik van u verdronken worde: want hy verstond dat men de deugd en rijkdommen niet te gelijk kon bezitten.* Suidas *getuigt, dat hy al zijn rijkdommen in geldt had by-een-gebracht, en hy Trapezitam te bewaren gegeven, met deze voorwaerde: zoo zijn zonen Philosophen waren, dat hy 't zelve aen de behoeftige zouden uitdeelen: maer zoo 't Idioten en slechthoofden waren, dat hy 't ter goeder trouwe wederom zoude leveren. Want hy oordeelde dat een Philosooph of een navolger der wijsheidt nimmer yet zoude gebreecken. Hier by worden wy geleert, dat om tot eenige konsten, eerlikke wetenschappen, en Goddelikke zaeken te komen, de rijkdommen zeer hinderlijk zijn, dewijl alsdan 't herte niet*

recht

Siet *Crates* den Thebaan hem zelven gaan te boven,
Verkoopende zijn haaf, zijn goederen, en hoven,
Dewijl hem 's werelts goet verhindert in den loop
Des deugds, verzaamt hy 't geld in eenen grooten hoop,
En spoeyende daar med' recht naar den dorren oever
Van d'ongetemde zee, (als zijnde geen behoever
Van zulken overvloed) werpt zijnen schat heel veer
En al zijne yd'le zorg met eenen in het Meer:
En roept, ô ligt daar vry in 't midden van de golven!
Veel beter is 't dat ghy ligt in den grond gedolven,
Dan dat ghy nacht en dagh mijn innerlik gemoed
Met angst en zorge pijnt, oft met veel quelling voed.
„ O groote Kemels! die hier met vele ongemakken
„ Zo lastig gaat getrost, met 'srijkdoms zware pakken,
„ Aanmerkt wat *Crates* doet, niet meer zo moeilik draaft,
„ Ziet hoe hy al zijn goud in 't diepe meyr begraaft.
„ Maar ghy zijt veels te gier, en zoud veel liever drenken
„ In 't midden van de zee, dan 't goud de baren schenken.
„ Ay arme Gierigaerts! wat zal ik zeggen dan?
„ De heele wereld niet uw hert vullen kan:
„ Driekantig is u hert, dies als ik met verkloeken
„ Een ronde daar in trek, daer blijven altijds hoeken
„ Noch leeg en ydel staan: dus roep ik, met beklag,
„ 't Is eene diepe put die niemand vullen magh.

---

recht op alles kan letten, dan waer de schat is daer zal ook 't herte wezen. Gregorius *zeid zeer fray: Dat zijn alleen ware rijkdommen, die ons rijk van deughden maken. Begeert ghy rijk te zijn tegen uwe broederen, bemint dan de ware rijkdom: Zo ghy zoekt op den top der eeren te stijgen, pooght naer 't Hemelsch Koninghrijk, en zoo zult ghy de volle rijkdom besitten.* Hieronymus *zeid, dat men de rijkdommen moet gebruiken, doch zijt ghy een slave, zeidt hy, gebruikze als een slave, maer hebt zy 't jok der slavernye van uwen halze geworpen, gebruikt en verdeelt de goederen als een Heere.* Chrisostomus *spreekt: De rijkdommen zijn geen zonde, maer het is zonde die niet recht te gebruiken, noch den armen die zelve mede te deelen. Want de ware schatten, zeidt* Gregorius, *dat zijn de Deugden, die de conscientie met haer voert, op dat zy in eenwigheidt rijk zy. Laet ons dan hier niet altijdt leggen te wroeten om aerdsche schatten te versamelen, die de dieven steelen, die de roest en motten verderven; maer vergadert uschatten daer boven in den Hemel, die nimmermeer vergaen sullen.*

Ziet

Ziet hoe de Philosooph hier aan de Tafel dut,
En den gezonden Wijn heel zoberlikken nut.

1 *Timoth:* 4.

O Sone! ik rade dy (uit zorge die ik drage)
Gebruikt een weynig Wijns om uwe quade mage.

Hier wordt afgebeeld de wijze Man, of veel eer de nuchtere en zobere: hy laet hem niet meer tappen dan drie kleine bekers, om te kennen te geven, datmen met een hem wel genoegen kan, maer datmen, die zoberlik gebruikende, den eerſten nemen zal om den dorſt te verſlaen, en zo 't nodig is, den tweeden gebruiken om zijnen geeſt te verluſtigen, en den derden machmen ter eeren van zijnen vriend wel uit drinken. Doch datmen zich voor al zoude van overdaed en verquiſtingh wachten. Het wordt nu (Godt betert) weinigh waer genomen: men heeft niet heerlik te gaſt geweeſt, altijdt men is niet wel onthaelt, wanneer de zei-

len

HIer zit de Wijze-man, hy laat hem niet meer tappen
Tot 't noenmaal, dan alleen drie matelikke nappen,
Hy slacht den dronkaard niet, die nimmer wel te vreê
Kan leschen zijnen dorst: gelijk de groote Zee,
Die, al-hoe-wel hem steeds de bornen, en de vlieten
Zo vele waters in zijn glazen kruike gieten,
Noch nimmer is verzaad: zo oock de dronke bol,
Hoe vele dat hy drinkt, zo is hy nimmer vol:
Maar deeze wijs-gier heeft de zoberheidt verkoren,
En laat een druppelken onnut niet gaan verloren.
„ Die zo den Wijn gebruikt, die zo de druiven leest,
„ Wort van den Wijn gevoed na 't lijf, en na den geest:
„ Den geest hy levend' maackt, het herte sterk en jonger,
„ De herz'nen zuyvert hy, en wekket gragen honger,
„ 't Bleek aanzicht hy verdrijft, verwermt het koude bloed,
„ En ons teer lichaam hy lange in gezondheid hoed.

---

len niet vol staen: men moet nu op dees en die gezontheidt eens om-heer drinken, al zouden de knopen van 't wambuys. Dat is dan eerst vrolik geweest: en 't snootste van allen is dan een krank lichaem te huys dragen. Deze Philosophen beschamen ons, en prenten ons de Soberheidt van de maeltijden wel heerlik in. Cicero *verhaelt in de vragen in* Tusculo *gehouden, dat* Timotheus, *de Capiteyn van die van* Athenen, *dikwils verliet de maeltijden van zijne Veld-Overste, en gink by* Platonisch *zobcren disch te eten: Weder-keerende, zey hy tot den zijnen, bestraffende haere volle tafelen:* Wat lieden dat *Plato* ter maeltijdt ontfangt, die zijn daer van verbetert, *want hy onderhiel al etende haer met kloeke, stichtelikke vragen en onderwijsingen. Laet de zoberheidt ons altijd een lesse wezen, op dat de dagh des Heeren ons niet als een valstrik overvalle.*

Het

Het liſtig Monſter Sphinx *ſtelt* Oepido *te voreu*
Een raadzel, 't welk hy raamt, dies doodt het zich van toren.

Job. 14.
De Menſch gelijk een Blom verwelket en vergaat,
En blijvet nimmermeer in eenen zelven ſtaat.

WAt de Poëten van dit *Monſter* Sphinx *geſchreven hebben, zal yegelik genoegh by die zelve in 't lange vinden; maer evenwel om eenig breeder verklaring te doen, moetmen weten, hoe zy verſierden, dat dit monſter ontrent* Theben *hem onthiel, zijnde van vreemde gedaente: zommige zeggen, dat het had een maegden-hooft en lichaem, Leeuws voeten en ſtaert, en wiekken als een vogel, &c. andere zeggen anders: het zy zoo 't wil, 't was die van* Theben *zeer ſchadelik, en hiel zich in een geberchte* Sphincus *geheeten, viel altijd op de voor-bygangers, haer met looze ſtrik-vragen en raedtzels quellende, wie diezelve niet kon*

op-

HEt zeldzaam Monſter *Sphinx* (dat den *Thebaners* quelden)
Dit raadzel *Oedipo* op 't alderſcherpſt voorſtelden:
Vier voeten, twee, en drie, heeft ergens eenig Dier,
Dat niet en heeft als ſtem, en ſtem verandert ſchier,
Dat geen Dier meer zo doet, van al wat vlieght om hooge,
Of zwemt in natte zee, oft wandelt hier op 't drooge;
Maar als op voeten veel dit Dier begint te gaan.
Begint hem al zijn jeugd, en zijn krach te vergaan,
Dit dier (zeght *Laï Zoon*) ik zal 't u haaſt ontknoopen,
Dat is de Menſche die ter wereld komt gekropen,
Die eerſt op hand en voet, als op vier beenen gaat,
Zo lange tot hy recht op zijn twee voeten ſtaat:
Maar wanneer d'ouderdom, met zuchten en met ſtenen,
Aanbreekt, hy zwak en krank op eenen ſtok moet lenen,
En als drie-voetig gaan, en met zijnen doornen ſtaf
Naa zijn engh kerckhof toe, tot dat hy valt in 't graf;
Den *Rader* nauwliks zwijgt, 't woord is nau vande lippen,
Oft *Sphinx* breekt zijnen hals, en werpt zich van de klippen.

---

op-loſſen, wierd van des Diers klaeuwen verſcheurt. Den Thebaners *ſtelde hy dit raedzel voor: welk dier in de werelt eerſt op vier, daer na op twee, daer na op drie of vier voeten wandelt? Die dit niet wiſten te raden, bracht hy op een rotze, en ſtietze van boven neder.* Oedipus *des Konings Sone van* Theben, *dezen weg reizende, heeft 't zelvige raedzel ontbonden, en van den menſche uitgeleid, die een jonk kindt wezende, op handen en voeten kruipt; volwaſſen, recht op gaet; oudt zijnde; op een of twee krukken. Hier over woorde* Sphinx *zoo toornig, dat het van een ſteile klippe af ſprongh, en hem zelven den hals brak: Dit was van 't Godlik voorſchik voorzeid. &c. Leeſt meer by* Ovidium *en andere. De Ægiptenaers hadden dit Monſter* Sphinx *altijdt voor hare Tempelen geſtelt, willende daer mee te kennen geven, dat hare wijskeidt van Godt heel duiſter was, en dat der Goden openbaringen raedzelen waren, die yegelik niet kon verſtaen.*

Ey ziet! hoe Zoylus *hier zijns naaſten feilen teekent,*
En al wat hy miſdoet vergeet, en niet eens reekent.

Matth: 7.

Hoe ziedy doch zoo licht de ſplinters, ô ghy ſchalken!
In 't ooge uws broeders, en vergeet uw eigen balken?

SIet hier Zoilum *den beriſper, beſig in 't ſchrijven en teikenen van zijns naeſten feilen en gebreken, maer zijn eigen vergeet hy geheel. Daerom ſtelden de Oude, dat hy een groote taſſche, die dik en wel gevult was voor hem, maer op zijn rugge een ledig zakxken, droeg. Sy gaven hier mede te verſtaen dat de beriſpers van ander luiden gebreken zwanger gaen, en die zelve altijd voor haer dragen, en da er mee haer taſſche vullen: want alles wat andere doen, al waer 't noch zoo wel, dat weten zy te beriſpen en te beſtraffen, jae zy poogen de kleinſte mugge te ſiften: maer in haer eigen feilen te zien zijn zy blinder als mollen, en denkken dat*

zy

SIet den *Berisper* hier na 't leven afgeschildert,
Hoe staat hy dus en grijnt! hoe is hy dus verwildert
Twee tesschen hy steedts draagt, ô zifter van een mug!
d'Een hangt hem voor de knien, èn d'ander op den rug.
De grootste voren hangt, de kleynste draagt hy achter,
Van 's naasten feilen is hy een getrouwe pachter,
Want hy ontfanger, daer de grootste tesch meed' vult,
Maer achter is de buil leeg van zijn eigen schult,
Naardien hy die niet ziet: van voren stelt hy kloeke
Zijns naasten misdaad net en zuiverlik te boeke,
Hy heeft zijne oogen op een ander zoo gereet,
Dat hy hem zelfs verzuimt, en t'eenemaal vergeet.

---

zy alles wel doen. Dit is de blinde eigen-liefde daer mee de meeste menschen zwanger gaen, dit is 't, daer de Euangelisten van spreken: Wat ziet ghy een splinter in uw's broeders ooge? doet eerst de balke weg uit uw eigen. Wy behooren ons met ander lieden zaeken niet vermetelik te bekommeren; want de gebreken, zeid Seneca, *die wy in andere zien, indien wy die wel willen overwegen, zullen bevinden, dat die in onzen boessem schuilen. Daerom hebben de Oude zeer wijsselikken (als* Plato) *betuigt voor de deuren des Tempels te* Delphos, *als een Godlikke spreuke geschreven,* Kent u zelven: *waer by verstaen wierd, dat niemand hem met eigenliefde d'een boven den anderen moste verheffen, maer iegelik behoorde te denken wat, en wie hy was, op dat alzoo de middelmatigheidt mocht plaetze hebben, want daer is geen grooter ziekte in den mensche, dan dat hy van 't hondtjen laetdunkenheid en eigen-liefde gebeten zijnde, andere veracht, en hem alleen voor wijs houd.*

De Franſze Herculus *hier aardigh en perfekt,*
Met zijne zoete tong, de lieden tot zich trekt.

1 *Cor* 13.

Wanneer ik liefdeloos ſchoon ſpreke eens Engels taal,
Wat ben ik anders dan een luydende metaal?

DE Françoiſen braveeren dapper op hunnen Ogmion, *anders genoemt, den Franſzen* Hercules. *Hy was heel grijs, ging gants naakt, hebbende, voor harnas en ſchild, alleen een leeuwenhuid om 't lijf geſlaegen. Voerende in zijn rechter-hand een boog, en in zijn linkze een knodtze. Voort ſchilderden zy hem in zulk een voege, dat 'er keetentjes uyt zijn mond quaemen; daer mee hy d'omſtanders als an de ooren gevangen hiel, en tot zich trok. Hier mee poogden zy de dappere manhaftighid van dezen doorluchtigen Held te verbeelden, en aen te wijzen, dat hy zijn vyanden niet alleen door magt en ſterkte, wiſt t'overwinnen; maer*

dat

DE Franſze *Hercules*, daar veel van is gezonge,
Met gulden ketenkens aldus aan zijne tonge
Den volk'ren had gehecht ; 't welk zo vele is ge zeid
Dat een ſchoontalig man, door zijn welſprekentheid,
De menſchen tot zich trekt, en vele groote ſcharen
Beſtiert, als oft zy aan zijn tong gebonden waren :
't Is daarom datmen noch wel zegt na d'oude ſloer,
Hy klapten my zo ſchoon, hy kreeg my aan het ſnoer :
't Is daarom datmen zegt, dat met zijn zoete ſnaren
Orpheus in 't wilde wout de dieren konde paren :
't Is daerom datmen zegt, dat *Amphion* in 't veld
Heeft *Thebes* opgebouwt, een ſtad van groot geweld.
„ Welſprekentheid, verzelt met billigheid en reden,
„ Het ſterkſte wapen is dat yemand mochte ſmeden;
„ Het bind de herten t'zaam, en maakt van velen een,
„ Gelijk het lijf beſtaat uit veelderhande leên.

---

dat hy door zijn welſprekentheid ze kon trekken, datze, hem gehoort hebbende, met de herten an hem waren gekeetent en gebonden. Hier by word verſtaen dat de ſterkheidt zo vorderlik niet kan zijn als de welſprekentheidt : want door gewelt van wapenen kan men wel landen en ſteden winnen, maer de welſprekentheidt wint de herten, en neemtze, als door eenlieflik gewelt, gevangen. Wat kan doch de welſprekentheid niet uitrechten ? Cicero *zeid : zy heeft Steden gebouwt en Koningrijken beveſtigt, ook veel oorlogen ter neder-geleid : daer is ook niet heerlijker, dan datmen de welſprekentheid zoo gebruike, datze altijdt tot des Vaderlandts beſten moge geſchikt wezen, en niet ſnooder dan datmen diezelve misbruike tot der vromen onderdrukkinge.* Auguſtinus *zeid : De welſprekentheid in een ſnood menſche is fenijn in een gulden beker. Wy moeten gedenken dat die zelve een zonderlinge gave Godes is, en datze na zijn regel en woord moet gericht en gematigt wezen.*

De Tongh, het kleine lidt, (zoo Bias *eens beveste*
Voor den Egiptschen Prince) ist quaadste, en ook het beste.

Prov: 18.

Het leven en de dood die liggen onbedwongen
Vrywillig in 't geweld en in de macht der Tongen.

DEze *Egiptische Koning zond zijnen dienaer* Brutus *tot den kloeken Philosooph* Bias, *om van hem te verstaen wat doch het beste en het snootste in deze werelt was ? De verstandige man zeide : Heer Koning, het is de* Tong, *en hier aen zey hy immers de waerheid. Wat de Apostel* Jacobus *van dit lidt getuygt, kanmen overvloediger lezen in zijn 3. Capit : daer in hy te kennen geeft, datter geen heerlikker ding ter wereld is, 't zelve wel gebruikende, en geen snoder pest dan't zelve misbruikende.* Erasmus *heeft wel geleerdelik daer van geschreven, en wijtloopig verhaelt wat mislagen daer mede bedroven worden.* Hugo *zeid : De*

Tonge

DE Koning en Monarch der oude Egyptenaren,
Tot *Biam Brutum*, zandt, op dat hy zou verklaren
Welk doch van alle ding hem 't slimste, en 't beste
docht? (brocht.
Zijne antwoordt was, een *Tongh*, die hy den Koningh
Dit heeft *Æsopus* ook bevestigt, als de wyze,
Doen zijne Meester hem de beste, en slimste spyze
Hiet koopen op de markt, hy bracht hem Tongen t'huys,
De Meester werd vergramt, en zeide: by gants kruys!
Ik zende u tweemaal heen, ghy brenght my altijd tongen:
Hoort Meester (zeyde hy) u gramschap zy bedwongen:
„ Een goede Tonge is 't best dat hier ter wereld is,
„ En weder't slimste deel een quade Tong gewis:
„ De Tong baart twist en krijg, de Tong baart peys en vrede;
„ De Tong beroeft het hart, de Tong vertroost't et mede;
„ De booze Tong verdrukt, de goede komt te baat;
„ De Tong de liefde breekt, de Tonge dood den haat;
„ De Tonge die ontsticht, de Tong baart nutte leere;
„ De Tonge lastert God, de Tonge looft den Heere:
„ Dus allsmen d'eygenschap der Tongen wel verzint,
„ Zo is zy 't quaadste deel, en 't beste dat men vind.

Tonge, Lingua, *heeft zijn oorsprongh van likken, want met pluymstrijken likt zy, met achterklappen en faem-roven bijt zy, met liegen trekt zy tot haer, zy bind, ende kan niet gebonden worden, zy is slibberig, &c. Zy is glad als een ael, zy doordringt als een pijl, zy neemt de vrienden weg, en vermenichvuldigd de vyanden, zy maekt gekijf, zy zaeyt tweedracht, met eenen slag slaetze vele en doodze, zy is smeeklik ende bedrieglik, veerdig om 't goede uit te putten, en 't quade weder in te schenken. Die zijn tonge bewaert, die bewaert zijn ziele: want in de macht der tonge is dood en leven gelegen* Bernhardus *zeid: De tonge eens achter-klappers is een drie-dobbelde lancie, die met een steek drie doorsteekt, dieze zeydt, dieze hoort, en dien die gefaem rooft word: ô fenijnige tonge! daer van onze voor-Ouders wel gezeyd hebben: een achter-klapper heeft de Duyvel in de tonge, de hoorder in de oore, de toestander in 't herte. Maer, ô dierbare tonge! zeyd* Lactantius: *daer niet anders als Godlikke zaken van te voorschijn komen, en ô heylige mondt! uit de welke hemelsche t'zamensprekingen vloeyen.*

Ziet

Ziet hoe de Philosooph' zijn eigen tong af-snydet,
Op dat hy zwijgen leere, en't ydel spreken mydet.

Proverb: 21.

Die zijnen mond behoed, en zijne tong bewaart,
Diens ziele niet met angst noch droefheid werdt beswaart.

IN *deze beeldenisse wordt vertoont, hoe* Solon, *om't overtollig spreken te vermyden, zijn tong met een mes af-sneedt: en om van hem d'oorzake te verstaen, schreef hy*, dat swijgen noit had geschaed, maer dat door te veel spreken veel in ongeluk geraden zijn. *'t Is wel zo, en't spreeckwoord is by ons ook gemeen*; dat het een goed spreken moet zijn, dat een goed swijgen verbetert. *Hoe vele zijnder door te veel spreken om't leven gekomen? wat schelmerijen, wat verraderijen, wat achter-klappingen, wat pluimstrijkerijen kan de tonge niet al versieren? Hoe vele heb ik gezien, zeid* Ambrosius, *door te veel snappen in zonden vallen, maer naulijkx een door swygen.* Bernardus *spreekt: Wat een tederen lidt is de tonge, nochtans kan die zo qualik getemt worden. Godt de Heere, zey eener onder den Ouden, heeft de tong verzien met dobbele bolwerken, op dat zy niet te lichtvaerdig ha-*

re

DE wyzen *Solon* (om't veel spreken te vermyden)
Ging, met een scherpe vlim, zijn eigen tong afsnyden.
Men vraagden hem, waarom? hy schreef, *om dat veel quaad*
De Tonge oit heeft gewracht, en't zwygen nooit geschaad.
O jonkheid! luistert toe, het dient u zonderlingen
Om leeren uwe Tong, van veel geklaps, bedwingen.
Wel spreken is een deugd, wel zwygen ook een konst,
Die hier de mate in treft verkrijgt een groote gonst.
Natuur, zorgvuldig om ons hier in te versterken,
Heeft onzen mond verzorgt met dobb'le bollewerken,
Op dat de losse tong niet licht uitbarsten mocht
Met eenig schand'lik woord, dat boven in de locht
Als eenen vogel stijgt, en als het is ontvlogen,
Niet licht'lik wederom kan werden in getogen:
Dat ik oit stille sweeg, my nimmer heeft berout,
Maar wel dat ik te veel geklapt hebbe en gekout.
De Heidenen die steeds hier inne vlytig leerden
Harpocratem als Godt des stilleswijgens eerden;
Die met den vinger op den mond hun onderwees,
Inhoudende de stem het zwijgen elk aan prees.
Pythagoras snijd ook, als met een vlimme oft messe
Het vele spreken af, als hy voor d'eerste lesse
De jeugd vijf jaren lang leert swijgen en verstaan,
't Is noodig dat wy noch by hem ter scholen gaan.
„Want zedig swijgen, in de plaats van veel te spreken,
„ Dat zie ik alle dag ons allen noch ontbreken.

---

re palen zou overtreden, en dat men most vele hooren, maer weinig spreken. Vele lieden schynen de mond voor een Ratel te hebben, dat terwijl zy spreken, andere niet konnen gehoort worden. Wanneer Zeno *eenen klapachtigen jongeling al te zeer hoorde snappen, zeide hy: jongman, jongman, uw ooren zijn in uw tong geloopen: gevende daer mede te kennen, dat de jongelingen veel behooren te hooren en weinig te spreken; daerom hebben wy twee ooren en een tong. De veel-sprekentheidt is een teiken van herssenloosheid, sprak eener, want de holle vaten klinken meest. Wy behooren ons alle van dit gebrekte wachten, gedachtig zijnde de spreuke des wijzen* Salomons, *wanneer hy zeid: In 't veel spreken zal de zonde vol zijn. Die hier van meerder begeert, leze het geleerde boexken* Erasmi, *dat hy van de Tongegeschreven heeft.*

Een leerlik voor-beeld van een Schipper (na mijn oordeel)
Die met zijn schade zocht zijns naasten meeste voordeel.

Prov: 11.

Die 't koren zoldert heeft zijn vloekers en benyders,
Maar die het mild verkoopt, heeft veel gebenedijders.

CIcero, *in't derde boek van zijn Burgerlikke ampten, veedeneert zeer kloekelik over deze historie, wil beweeren dat de eere in alle handelingen behoordt voor de baet te gaen, want hy zeidt, of't geviel (om by gelijkenisse te spreken) dat een oprecht Koopman, in groote dierte en hongers-noot, van* Alexandrien *afgevaren was naer* Rhodis, *met koren geladen, en hy wel wetende dat er noch andere schepen van* Alexandrien *met koren geladen volgden, die ook naer* Rhodis *wilden, of die Koopman zulx niet behoorde te kennen te geven, dan of hy, dit verzwijgende, zijn koren mach op't dierste verkoopen? Daer van wil* Antipater *dat men behoorde alles te openbaren, en den kooper waerschouwen. Doch* Diogenes *van* Babylonien *zey, dat de verkooper gehouden was alle de gebreken van zijn waren,*

DE mag're dieren tijd, schier tot in 't graf des doodes,
Verdrukten de Gemeente, in 't overoude *Rhodes*,
Waarom de mare vast met haren grooten trom
Opwekten 't naaste land, tot hulp en troost al-om:
Tot datter eindelik drie Schepen zwaar geladen,
Met terwe quamen aan, om yeder te verzaden,
Maar nauliks raakten zy uit d'ongestuime zee,
En wierpen 't anker uit in dees versmagte reê.
Oft d'opper-stierman roept, zo luide als hy mag brullen,
O Borgers! hier is graan om uw gebrek te vullen,
Maar koopt niet al te dier, oft immers maar ter nood,
Want daar komt achter my noch een geheele vloot:
Dus houd een leege markt, wilt niet te hoog opsteken,
Want daar is voor de hand meer als u mag ontbreken.
„ Graan-koopers u vry schaamt, als ghy u niet verkloekt,
„ En met uw schade aldus 't gemeene beste zoekt,
„ Wanneer ghy gierig, om veel winning te verwerven,
„ Uw koren-zolders sluit, en laat' et graan verderven,
„ God geef ook wie'er vast met kommer en geduld,
„ Als uwen aas-zak maar is tot de keel vervuld:
„ Peynst vryelikken dat des Rechters ooren tuiten,
„ Die eens op 't lest voor u zal 's Hemels schuren sluiten;
„ Als ghy dan klaaght en kermt, werd ydel uwe hoop,
„ Wanneer hy zeggen zal: *mijn Graan is niet te koop.*

---

ren, (zo veel de wetten geboden) te verklaren, maer dat alles zonder bedrogh, moste geschieden. Maer Antipater *spreekt daer klaer tegen, en bewijst, dat het gemeene profijt moet voor 't bezondere gaen, &c. Ghy behoefdet, ô* Cicero *! u zoo zeer met deze vragen niet bemoeit te hebben, wat eerlik of oneerlik gedaen is, maer men weet het nu al veel beter. Men redeneert nu dus, het is eerlik dat profytigh is, en daer meê mach men nu alle dingen doen. Men siet nu wel uit dat de schepen gebleven zijn, en dat het goed op 't veld bedorven is, en men bedenkt veel duizend kunstjens, om alles te doen steygeren, God geve ook wie daerom zucht en kermt. De vervloeckinge, zeidt* Salomon, *is op die 't koren verbergt, maer zegen is op zynen hoofde, die 't den armen uitdeelt.*

Aanmerkt dit vonnis doch, hoe aardig en hoe naakte
Een van drie Broeders naast des Vaders hert geraakte.

3 *Reg*: 3.

Den twist die *Salomon* kon scheiden t'geender ure,
Slist hy door middel van de levende nature.

HOe de Oude uit de Liefde der kinderen totte Ouderen gesproken hebben een vonnisse van de rechte erfgenaem, daer van zal deze beeldenisse u eenig bewijs geven. Daer waren drie gebroeders, doch twee uit een ander bedde, dewelke zeer twistig waren om de erfnisse haers Vaders, vielen daer over den Richter zeer lastig, die ten laetsten deze vond bedacht, dat hy het doode lichaem des Vaders dee hangen aen een boom, en beval hun allen te schieten, wie des Vaders herte't naeste wist te treffen, die zou deszelven erfgenaem, en besitter der goederen zijn: de twee oudste schoten, maer de jonghste beswijkende, zeide: eer zal ik alle mijns Vaders erf-

DE Dood nam onverziens weg eenen ouden Vader,
Die in de Wereld noch drie Zonen liet te gader,
Twee van zijn eerste Vrouw, maar van een ander bedt
De derde Zone was: waarom dat altemet
De twist hoe langs hoe meer oprees naar's Vaders sterven,
Wie van hun drie gebroêrs des Vaders goed zoude erven.
Maar als noch wet, noch loth hun scheiden mocht als vriend,
Zo hebben zy hun zaak den rechter aangedient.
De Rechter, om veel eer hun twist-gekijf te slechten,
Deed 's Vaders doode lijf aan eenen boom oprechten,
En sprak; het goed zal hem gewerden met der ijl,
Die naast des Vaders hert kan treffen met den pijl:
Flux schooten d'oudsten heen; de jongste zei, zeer bloode,
Ik sterf, eer ik zulx doe, veel liever duizend dooden.
Natuur betoonde, door dit mede-lyden, ras
Dat hy den erfgenaam, en ook met eenen was
De gene, die het hert des Vaders naast doorkliefde,
Niet met een stalen schicht, maar met oprechte liefde.

---

erfnisse derven, dan dat ick aen mijnen dooden Vader deze daed begaen zal. De Rechter merkte uit deze verscheiden naturen, het verschilder oprechter Liefde, en oordeelde, dat die des Vaders rechte erfgenamen niet konden wezen, die geen liefde tot hem droegen; maer dat de jonghste, als des Vaders rechte erve, niet verdient door 't schieten van de boge, maer door de rechte natuurlikke pijle der Vaderlikker liefde, zou en behoorde alleen erfgenaem te zijn. Welke daed des Rechters voor zeer prijszelik worde geacht. Dit schijnt dat de oude eenigzins uit het wijze vonnisse van dien kloekSten Koning Salomon *hebben getrokken, daer hy vonnist over de twee vrouwen uit de natuurlikke en onnatuurlikke liefde, als in 't 3. Boek der Koningen, in 't derde Capittel, te lezen is.*

De Moeder die de Jeughd wil voor de roê verſchoonen,
Die ſchent heur aangezicht, en worgt heur eigen Zonen.

Eccleſ: 30.

Die zynen Zone lieft, hem matig zal kaſtyden,
Op dat hy in den dagh der oudheidt mach verblyden.

EEn miſdadige wierd om zijn overgeven boosheidt en dieverije van den Rechters tot hangen verwezen : zijnde by de galg, zo begeerde hy voor de laetſte reyze zijn moeder noch eens te ſpreken : wanneer hem nu zulks worde toegelaten, quam zijn moeder tot hem, die hy aen een zyde trock, al-eens oft hy haer wat zonderlings had te ſpreken, maer komende an heur aenzicht beet'er den neuze af : en, hem omme-keerende, zey hy tot de toekijkers : ziet! ik heb deze daedt gedaen, om dat mijn Moeder my in mijne jonkheidt niet heeft geſtraft, maer in alle dertelheidt en ongebondenheidt laten heenloopen, tot ik eindlik aen deze ſmadelikke doodt en

ſtraffe

ER de misdader zal door 't nyppend henpe-venster
Anschouwen van het licht den laatsten straal of glenster,
Hy zijne moeder kust, en rooft voor 't hoog Gericht,
Met zijne tanden heur den neus van 't aangezicht;
Omstanders (zegt hy) hoort, want d'oorzaak van mijn lyden
Mijn eygen Moeder is, vermids zy met kasty den
Noyt mijnen quaden aard getemt heeft voor den val,
Zy altijd naar mijn dood (tot yders spiegel zal)
Dit teecken voeren, op dat andere Ouders leeren
Hun kind'ren op te voên in alle tucht des Heeren.
„ De Moeder die heur kind niet in de jonkheid temt
„ Van een recht moeders hert is t'eenemaal vervremt,
„ Die 't kind geeft losse toom in alle zijn welluften,
„ Sal met der tijd allenx een monster-dier toe-ruften:
„ De stramen in den naers van een quaad kind gewis
„ Het recht merk-teecken van een goede Moeder is,
„ Die heuren zoon bemind: op dat na al heur slaven
„ Zy niet een galgen-aas gevoed heeft voor de raven.

---

straffe gekomen ben: daerom zuldy, ô moeder! geen moeder, maer eer een wreede tyger, voor den naekomelingen dit teyken dragen, op datze, hier door gewaerschouwt zijnde, mogen leeren hare kinderen in alle deugd en eerbaerheid op te voeden. Dit is een zeer heerlikke lesse voor de Ouderen, op datze met alle middelen der kinderen welvaert bevorderen, en met vermaningen en straffingen aenhouden: want de jeugd is het was gelijk, daer men lichtelik in drukt watmen wil: booze reden bederven goede zeden, en die met den Godloozen ommegaet wordt bedorven: by den kreupelen leertmen hinken. De quade Vaders (zeydt Plutarchus) *zijn den kinderen quade raeds-lieden en voor-gangers tot boosheit, maer de vrome Ouderen zijn hare kinderen als een spiegel om in alle deugden na te volgen. Men moet, zeidt* Salomon, *zo men zijn kinders lief heeft, de roede niet sparen. Wie zijne roede spaert, die haet zijn zoon. Tuchtight uwen zoon terwijl daer hope voor handen is. De roede en straffe geven wijsheid, daer-en-tegen een kind dat zijn eygen wille is overgegeven, schent zijn moeder.*

Ter-

Terwijlen Hercles *ſlaapt, aldaar hy is gelegen,*
Figuurlik hem vertoont zijn twee verſcheiden wegen.

Matth: 7.

De weg na d'eeuw'ge dood is ruim, is wijd, en breed,
Maar enge en ſmal is 't pat dat tot den leven leet.

Hier zit de zoete jongeling Hercules *en ſlaept, terwijl zijn teedere ziel, in eenen droom van twee (doch zeer ongelijke) Jongvrouwen wordt beſtormt. De eene g^eheeten* Welluſt, *was opgetoyt, en hadde alles wat de werelt geven kan: ſchoonheid, vriendlikheid, en alle bevalligheden: Zy zeide, ô Jongman! by my is te vinden alles wat uw hert mach begeeren: weelde en welluſt is voor u open, ziet mijn padekens zijn met rooskens beſtroit, en daer is niet of uw herteken zal daer in vermaek hebben. Omhelſt my daerom, en verlaet de andere Jongvrouw, die met haer geveinſt en ſtadig gelaet u zoekt tot ſwaerhoofdigheidt te bewegen, volgt*

my,

TErwijl *Alcides* lagh met *Lethes* zachte ſtroomen
Beſprenget van den ſlaap, 's doods zuſter zagh hy komen
Twee ſchoone *Nymphen*, oft Goddinnen met geneught,
d'Een was *Welluſtigheidt*, en d'ander was de *Deughd*.
De *Welluſt* quam zeer zoet, gelijck de morge, blozen,
De wegh daar zy op liep beſchildert was met roozen,
En d'ingangh was heel breed: maar weêr in 't tegendeel
Was d'uitgang nauwe en ſcherp, vol droefheid al geheel.
De *Deugd*, de witte *Deugd*, door doornen, en door ſtruiken
Wees eenen engen padt, ſchier nauliks om gebruiken;
Maar hoemen dieper zagh, hoe blyder hy met luſt
In 't einde mede-bracht een aangename ruſt.
Dus ſtondt, van deze twee, hem 't aldernutſt te kiezen:
„Die 't eene winnen wil, het ander zal verliezen.

---

my, en gy zult tot de gelukzaligheid ingaen. Ondertuſſchen ſprak d'ander Jongvrouw, geheeten Deugd: *O lieve Jongeling! indien ghy verſtondt wat tot uwen beſten dient, ghy zoud u door deze aenlokkende en bedrieglikke Juffer niet laten bewegen: 't Is wel waer dat zy voor de oogen u alles lieflik vertoont, maer ziet, hoe in 't einde van deze weg niet en zijn dan doornen, ſtruiken, vier, rook en damp: Daer-en-tegen al iſt dat u mijnen weg hart dunkt, zoo zalze u nochtans leiden tot alle heerlikheid, vreugde en ruſt, alzoo dat ghy daer door, als een overwinner, de Kroone der eere ſult dragen, zonder welke geen oprechte gelukzaligheid te vinden is. Hier mee wilden de Oude te kennen geven, dat de Jongelingen, die als op den dry-ſpronk hares ſlibberigen levens ſtonden, lichtlikken door de gladde en dertele wereld verleid waren; maer dat de Ouderen als de rechte wijsheidt haer der kinderen gehouden waren, die zelve voor des wereldts bedrieglikheidt te waerſchouwen, en haer totter Godzaligheid en deughde te vermanen.*

Een algemeene leer van't nieuwe boter-vat,
Dat zijnen reuk behoud na't eerste zap oft nat.

Proverb : 22.

De leere die het Kind is in de Jeugd gegeven
Gemeenelik het zal behouden al zijn leven.

DE verstandige mannen hebben altijdt den menschen, door taſtelikke redenen tot de deugd willen leiden, en over zulx zeiden zy : dat een nieuwe aerden pot lange ruiken zal naer 't gene eerſtmaels daer in gedaen is; *en dit bedieden zy tot de op-voedinge der kinderen, dat die zelve ook langen tijd zullen behouden wat zy in haer jonkheid hebben gewent en aengenomen. Hoe weinig word daer (Godt betert) op gepaſt : de beeſtjens, hoe onnozel, hebben zorge over hare jongen, maer de menſche is dikwils in 't tegendeel ſchuldig, vermidts der Ouderen zorge niet daer over ſtrekt, maer laten die in alle dertelheid en ongebondenheid heen loo-*

pen.

HEt is noch hedenſdaaghs een algemeene ſpreuke,
„ 't Vat houd na 't eerſte ſap doch altijdt zijne reuke.
Dit heeft *Lycurgus* eer natuurlik op het blootſt
Met eenen ranken Wind, en Huis-hondt uitgebootſt.
De wind-hond bry en pap hadde altijd in de koken,
Den Huis-hond op de jacht 't gevangen wilt geroken.
Dees bracht hy beide op 't leſte in 't openbaar ten toon:
Elk koos van ſtonden aan het geen hy was gewoon.
De Wind-hond koos den bry, en d'ander koos het wilt-braat,
En eten t'zamen op, eer een van beiden ſtil ſtaat.
„ O Ouders! leert hier uit, eer ghy u doet te kort,
„ 't Kind aart naar 't geen men hem van jonks heeft ingeſtort.
„ Dus houdet van der jeughd in eenen goeden regel,
„ En drukt hem in 't gemoed de deughd als eenen zegel,
„ Want 's kinds herte is als waſch, waar in gedweeg en mild
„ De meeſter prent en drukt de letter die hy wild.

---

pen. Het moet vroeg krommen dat een goede haek zal wezen, zeid het ſpreekwoort, zo moetmen zich ook van der jeught op totter deugt gewennen, op dat alzo uitgevoert word, waer toe de menſchen geſchapen zijn. Dat is om Godt en zijnen naeſten lief te hebben. De opvoedingen behooren zeer zorghvuldig te geſchieden, want zo een rijk man naerſtig is om een goedt Paerd, Hond, Papegaey, &c. met zorge en vlijt op te brengen, zal hy dan niet meer bekommert wezen zijn kinderen in Godzaligheidt op te voeden? De daedt van Lycurgi *honden is zeer leerlik, en als* Diogenes *zagh dat een zekeren* Pædagoog *een dertelen jongen had, ſloeg hy den meeſter met zijnen ſtok, en zeide: waerom onderwijſt ghy uw kinderen alzo? gevende den meeſter meer ſchulds als den kinderen. Om gewin te doen, ackers te bouwen, om alles zuiver en puntig te houden, en andere verweende dertelheytjes te gebruiken, daer is alle onze zorge en vlijt gelegen, maer op der kinderen zeden en onderwijſinge, en om onze eigen gebreken te beteren, daer wordt niet op gelet.* Diogenes, *de hondachtige genaemt, was eens by een, die zijn huis heel zuyver had opgeſchickt, te gaſt: maer de Waert was een vuil en ongemaniert menſche, en naer dat hy omgeſien had, waer hy zijn ſpogh werpen zou, vond het over al ſchoon, dies hy 't wierp op des Waerds lijf, zeggende: dat hy nergens vuiler plaets kon vinden, beſtraffende alzo de dertelheid der huizen, en d'onmanierlikheidt der menſchen.* Salomon *zeid: Gelijkmen een jong kind gewent, zoo laet hy daer niet af als hy oud word.*

Ghy ziet't gebreidelt Ros *hier met een Vrouw beladen,*
Die elk verwondert heeft met mannelikke daden.

Judith. 13.

Bethulia, door Godts en *Judiths* tegenweyr,
Nam *Holofernes*'t hooft, en sloeg het gantsche Heyr.

DEr Vrouwen dapperheidt en mannelikke kloekheidt, heeft deze Koninglikke Heldinne Semiramis *zoo levendigh vertoont, dat zy daer in wel boven aen mach gestelt, en tot triumph met een Lauwerhoed bekroond worden. Wy willen nu niet van de oorzaken, maer van hare daden alleen spreeken. Zy is geweest een Vrouwe, met een razernije, om te regeeren, bevangen. Want als zy met loosheidt van haren man* Ninus *(gelijk eenige schrijven) had verkregen dat zy alleen vijf*

dagen

Siet hoe een manlik hert schuilt onder vrouwe kleed'ren,
Ziet hoe *Semiramis* stelt 't heyr in zijn geled'ren,
En hoe kloekmoedig zy grijpt, op het oorlogs-paard,
Met d'eene hand den toom, met d'ander hand het swaard,
Hoe d'afkomst van heur bloed, en Koninglikken adel
Zy niet op 't bedde toont, maar op den gouden zadel,
En rijst noch's morgens vroeg, voor 't blinken van de zon,
Als eenen blixem op na 't pratte *Babilon*;
Zy strijd, zy overwind, zy slaat den vyand t'onder,
En met veel wapen-roofs keert weêr als eenen donder.
Zie hoe zy heur parruik diep in de palmen bergt,
Hy ligt al voor'er neêr, die heur ten strijde tergt.

---

dagen den Sçepter des Rijks voeren mocht, heeft zy den Lakeijen geboden haren man Ninum *te dooden. Als zy nu door zoo danigen middel tot het Rijk was gekomen, veinsde zy daer na te wezen een zone* Nini, *en dewijl zy vreesde dat een Vrouw niet zoude gehoorzaemt worden, trok zy manlikke kleederen aen, met een hoed op 't hoofd, en als zy daer na wederom zagh dat men, door haet en nijd, haer Fortuin afgunstigh was, heeft zy den Heeren vertoond wie zy was; dus wierd haer de daed tot eer en verwondering af-genomen, heeft alzoo het Rijk* 42. *Jaren geregeert, na dat zy Æthiopien met gewelt ingenomen, den Indianen krijgh aengedaen, vele volkeren gedwongen had. Zy heeft de Stadt Babylon gebouwt, en met een mure omtrokken. Is doch ten laetsten van haren Sone* Nino, *die zy tot onbehoorlikke liefde verzocht, gedood.*

Tomyrus Cyrum *slaat, en werpt, geheel verwoedt.*
Tot wraake van 'er Zoon, zijn doode kop in't bloedt.

Job. 15.

De goddelooſe Menſch leeft altijdt in beſwaren,
Oock en weet de Tyran 't getal niet van zijn jaren.

HOe *licht het rad der* Fortuine *om rolt, en 't onderſte boven keert, daer van kan deze geſchiedeniſſe u volkomen genoeg doen. Wanneer* Cyrus, *Koning in* Perſien, *vele Landen en Rijcken had ingenomen, over zijne vyanden door zijn groote ervarentheidt heerſchte, en veel ſlagen triumphelik uitgevoert, ten leſten* Aſien *en* Orienten *onder zijn heerſchappije gebracht had, is met gantſcher macht op de* Schyten *gevallen, die doenmaels van een Koninginne wierden geregeert: wanneer nu* Cyrus *zijn leger had geſlagen, zond de Koninginne* Tomyris *haren ſone* Sargapiſem, *met een derde deel des legers, naer* Cyrum *toe, en als zy by* Cyri *leger quamen, vonden zy 't zelve vluchtende verlaten, maer door liſtigheid waren*

daer

't WAs *Cyro* niet genoeg dat zijne kroon bepeerelt (reld,
Was met den halven kreits van d'onbedwingb're we-
Hy most in *Schyten* noch den kloeken wapen-held
Tomyris liefsten Zoon begraven in het veld.
De Moeder is bedroeft, heur oogen tranen leken,
Zy trekt het harnasch aan om heurs zoons dood te w reken.
O *Cyre* wreed tyran! ziet wie ghy hebt getergt!
(Seght zy) ik zal u biën het voorhooft in't gebergt,
Daar ghy het dorstig zandt met mijnen bloede drenkten:
Zy trekt hem in't gemoedt, en slaat hem in der engten,
Met al zijn Oorloogs-heyr, in 't krieken van den dag,
Dat niet een overblijft die 't na vertellen mach.
De strijd is nauw' ge-eind, oft zy gaat heur verkloeken,
En onder zo veel doon den dooden *Cyrum* zoeken,
Zoo lange zy hem vind; en laet van stonden aan
Zijn bleek besturven hooft van zijn koud lichaam slaan:
Het Koninckshooft zy neemt met eenen grammen moede,
En worpet in een vat, dat vol is van den bloede
Van zijn verslagen volk; ligt (zegt zy) daar in 't nat
Du bloed-tyran! die noit waart van den bloede zat.
„ Aldus wie bloedt vergiet ('t is zo van Godt besloten)
„ Diens bloed werd uitgestort, en wederom vergoten.

---

daer in gelaten vele wynen en voor-raed: wanneer nu de soldaten met den drank bezig waren weinig op den vyand dencken, heeft Cyrus *hun overvallen en dood geslagen.* Tomyrus *hier over niet weinig gestoort, doch met een manlikke dapperheydt gewapent wezende, vlucht zy, en lokt* Cyrum, *dat hy in de engte der bergen haer vervolgt, alwaer zy hare hinderlagen over al geleidt had: doen bood zy't hooft, en bezetten hem zoodanig dat zy* Cyrum *met twee hondert duizent* Persen *versloeg, alzo datter niet een over bleef. Naer dat zy onder de dooden den Koning* Cyrum *vond, liet zy hem't hooft afhouwen, wierp het zelve in een bekken of emmer vol bloedts, zeggende: ô* Cyre! *ghy die altijd naer menschen bloed gehaekt en gedorst hebt, zuipt nu dat ghy zat en verzadigt zijt: En dus liet deze beroemde Monarch, daer voor het alles beefde, zijn leven. Wy mogen met den treurdichter* Seneca *wel zeggen.*

Die 's morgens blonk in macht en eer,
Leid 's avondts doot verslagen neer.

Ziet

Ziet hoe Ulissis *maats en makkers met malkand'ren,*
Door Cyrces *toover-drank, in wild gediert verand'ren,*

2 *Petr*: 2.

De Hond, is wêer gekeert tot zijn uitspouwzel ras,
De Zeuge wêer in 't slijk als zy gewasschen was.

DE *Poeten hebben verstert, dat wanneer* Ulysses *was versteken door storm, en zijn gezellen door den lieflikken zang der* Syrenen *verlokt zijnde, en uit de tooversche beker van* Circe *gedronken hebbende, zijn verandert in Honden, Verckens, Paerden, Kick-vorsschen, Olyphanten, Oesters, &c. Maer* Ulysses *haren zang en dranck kennende, stopte zijn ooren met wasch, en liet hem aen den mast van zijn schip binden, ook door* Mercurius *gewaerschouwt wezende, die hem het kruidt* Moly *gaf, om voor de toovery onbeschadigt te wezen. Hier mede verstonden zy dat de mensch lichtlijk door* Circe, *dat is, door de verleidende werelt kon werden bedrogen, soo dat de menschen in rechte beesten, dat is, in beestelikke zeden en leven veranderden. Maer dat zy met 't kruid* Moly, *dat is, met wijsheidt en voorsichtigheidt gewapent wezende, dese toover-dranken konnen tegenstaen. Veel geleerden hebben aerdige vindingen over dese fa-*

bel

Siet hoe *Ulyſſis* volk (in eenen ſtorm verſteken,
Aan 't land *Cyrceum* vaſt) door *Cyrces* looze treken
En boozen toover-drank verlieſen's lijfs gedaant,
Die Menſchen waren eerſt zijn Beeſten eermen't waant.
Aanſchouwer, zoo u dunkt dat ghy wel mocht ontbeeren
Dees zeldzaam fabel, die (zoo 't ſchijnt) u niet kan leeren,
Hoort hoe de Wijsheid zelfs zo aardig hier op glooſt,
Als in den kercker zy *Boëthium* vertrooſt:
Zijn menſcheid (zeght zy) is verdweenen en verſlonden,
Die onderworpen is het juk der ſnoode zonden;
Die zich in 't quaat verkeert, 't zy d'eene of d'ander uur,
Terſtond daar door verlieſt zijn Menſch'likke natuur:
Wie door begeerlikheid pleegt onrechtvaardig grapen,
Is eenen Wolf die zich geneeret op de Schapen:
Die twiſt en tweedracht maakt, die is alreê geſtraft,
En eenen Hond gelijk, die yeder tegen blaft:
Die vrolik is wanneer hy iemand iets ontlorden,
Te recht met eenen Viſch mag vergeleken worden: (ſchreeu,
Die toornigh brieſcht en grimt, ja maekt een groot ge-
Te recht inwendig draagt het herte van een Leeuw:
Die ſtadigh is bezorgt met vele onnutte vreezen,
Magh voor een bloode Hinde oft Hert gehouden wezen:
Die traage is, luy en bot, in wezen en in ſchijn,
Dat moet in zijne huyt wel eenen Ezel zijn:
Die wiſpelturigh is, met veele onſtade grillen,
Zal van de vogelen zo vele niet verſchillen:
Die in onreinigheid en vuiligheidt op waſt,
Is aan den ſnooden luſt der vuiler zeugen vaſt:
„ En aldus werd de menſch (ick ſtem het met veele ouden)
„ Een beeſt, al heeft hy ſchoon zijn lijfs geſtal behouden.

---

bel gehadt, en gezeidt, dat Ulyſſes *macht hadde die weder tot menſchen te maken, de Oeſter zeide een Viſſcher geweeſt te hebben, de Mol een Landman, de Slange een Doctor, &c. En dat niemandt weer menſch wilde wezen, vermidts de groote ſwarigheden die de menſchen onderworpen waren, &c. Men mach dese* Circe *te recht by de dronkenſchap vergelijken, want zy de menſchen in allerley beeſten verandert, wanneermen haren drank te vele nuttight.* Ulyſſes *zou ook dit zelve niet ontgaen hebben, ten ware hy hem van dese drank hat ontholden.*

De daad Penelopis *is een leerachtigh voorbeeld,*
Want met heur kuyſcheid zy d'onkuiſcheid heeft veroordeelt.

Eccleſ: 26.

Een deugdzaam fijne Vrouw, die eerbaar is en kuiſch,
Is 't beſte goedt des Mans, en 't çierzel van heur huis.

Hier ſit Penelope, *het rechte beeld der kuisheidt en eerbaerheidt: die met groote wijsheidt en geſtadigheidt, haer eer onbevlekt heeft bewaert: want als* Ulyſſes *twintig jaren lang had hier en daer geſwerft, wierd zy dikwils tot oneerbaerheid aengelokt, maer bewaerde altijd haer eer ongeſchent: en alzo haer nochtans liſtige lagen wierden geleidt, dat zy vreeſde van haer eer ſchip-brekinge te moeten lijden, heeft zy hun opgehouden ter tijdt haer webbe geweeſt was, van 't welke zy voorſichtelikken des nachts ontweefde, 't gene zy des daeghs geweeft had: tot ondertuſſchen* Ulyſſes *wederom den dorpel zijns huis betredende, zijn eer-*

KOmt by *Penelopen*, ô Vroukens! hier ter ſcholen,
Die, t'wijl *Uliſſes* vaſt gaat twintigh jaren dolen,
(Thien jaren om de blom van *Menelai* hof,
Waarom't ſchoon *Troïjen* werd vernielt tot gruis, en ſtof:
En even zo veel tijdts, door d'ongeſtuime baren,
Waar met hy ſtoffe geeft *Homeri* zoete ſnaren)
Heur zuiverheidt behoud; hoe lange hy vertoeft,
Zo blijft zy hem getrouw, hoe hert zy wert beproeft,
Van zo veel welpen, en ontſtekene benyders,
Van heur ſneeuwitte vleeſch: 't zijn al vergeefſche ſtryders
Hoe zy gepynigt werd: *Ulyſſes* is langh wegh,
Miſſchien door *Hectors* ſwaardt gevallen in 't belegh,
Oft op zijn wederkomſt (dit hebdy licht te giſſen)
Verſopen in de Zee, gegeten van de viſſchen.
Maar als zy nu op 't leſt zal laten in den ſtrijd
Het heiligſt dat zy heeft; Ulyſſi toegewijd,
Zy hun uitſtelt zo lang, tot dat zy 't fijne webben,
't Welk zy begonnen heeft, zal afgeweven hebben.
Hier meed' zijn zy gepaait, dus wat zy in den dag
Weeft, dat ontweeft zy 's nachts als 't niemand van'er zag.
O Pollen! zydy blind, ghy meint den brand te bluſſchen,
Ziet wat zy 's nachts ontvlecht; zo lang tot ondertuſſchen
Ulyſſes weêr betreedt den dorpel van zijn huis,
En met zijn komſt verlicht zijns vrouwen laſtig kruis.
De minnaars druipen weg, zy zien haaſt wat daar t'huis leid:
„Dies komt de kroon heur toe van d'onverwonnen kuiſcheid.

---

eerbare vrouwe in onbeſmette liefde omhelſde. Hier door worden alle deugtzame vrouwen geleert, datter geen heerlikker noch treflikker zaek is, als de eerbaerheid en kuiſcheid. Simonides *prijſt een Vrouw die het Bijken gelijk is, kuiſch, zuinig, neerſtig, niet loopig, maer ſorgvuldelik haer kinderen opvoedende. 't Is ook geen kleinder zaek, een eerlik wel gewapent gemoedt te beſtrijden, dan een vaſte ſtadt te bevechten. Daerom zeiden d'Ouden, dat de ſtadt Troyen in thien jaren was gewonnen en ingenomen, maer dat de kuiſche* Penelope *in twintigh jaren niet kon tot oneer overwonnen worden. Onder alle Chriſtelikke gevechten* (zeidt Auguſtinus) *is de hardſte veld-ſlagh de kuiſcheidt, want daer is een gedurige ſtrijd, en een overwinninge die zelden gebeurt.*

't Oprechte Vriendschaps Beeld *drukt hier sijn eigen schappen*
Op 't alderlevenst uit, ô volget sijn voet-stappen!

Prov: 17.

Een trouwe en oprecht vriend heeft lief tot allen tyden,
En als een Broeder is altijdt bereidt tot lyden.

TE Romen was een Jongelinks-beeld op-gerecht, daer by de verstandige Heidenen uit drukken wilden het beeldt der oprechter vriendschap : want men had om zijn jeughdig hoofd geschreven Hiems, Æstas, *dat is,* Winter, Zomer: *Op zijn herte was gestelt* Procul, prope, *dat is,* Verre *en* Na-by : *Op den zoom zijns kleeds stond* Mors, Vita, *dat is,* Dood *en* Leven. *Hier mede verstonden zy dat de Vriendschap most altijd even groen en jeugdig zijn, alzo dat diezelve noch door den* Zomer, *noch door den* Winter, *most vergaen, dat is, datmen die in* Voorspoed *niet most verachten, noch in* Tegenspoed *vergeten. De Vriendschap*

most

EEn *Statua* tot *Room* was waardig aan te merken,
't Oprechte *Vriendschaps Beeld*, weldadig in zijn werken,
Was eene Jongeling, met een blyde aangezicht;
Wijl ware vriendschap nooit, door ouderdom, beswicht:
Sijn kleed was vrolik groen; de Vriendschap is steeds jeugdig,
En elk een aangenaam: in zijn zoet voorhooft vreughdigh
De grijze *Winter-tijdt*; en *Zomer* was geprent;
Wijl vriendschap in onspoed, en voorspoed blijft ontrent:
Op zijnes herten kolk gedrukt stond *by* en *verre*;
Wijl Vriendschap *verre* en *by* schijnt als een morgen-sterre:
In zijnder kleed'ren boord stond *dood* en *leven* beid';
Wijl't leven noch de dood geen ware Vriendschap scheid.

---

moest ook oprecht zijn, dat men die van Na-by *voor de oogen niet moest vertoonen met een schoon beveinst gelaet, maer dat men die zelve van* Verre, *dat is' achter de rugge ook moeste bewijzen, want het is niet genoeg dat men voor de oogen schoon is, maer van verre moest men niet anders wezen.* Herodotus *zeidt, daer is geen kostelikker ding als de vriendschap eenes oprechten vriendts.* Gregorius *spreekt, dit is de Wet der warer vriendschap, dat die gene die in voorspoed lief heeft, ook in tegenspoed behoort lief te hebben, zoo wel van verre als nae by, zoo wel in leven als in dood. Om de vrienden te beproeven, zeidt* Erasmus, *moetmen doen als mette vaten, daer men eerst water, daer na wijn in doet. Hebt onder vele een goede.* Alcebiades, *om te proeven wie zijn beste vrienden waren, liet een mans beeld in een donker achtige kelder brengen, en zeide dat die zelve man van hem gedoodet was, en badt een ieder datze hem doch met raedt en daedt wilden bystaen, op dat deze doodslach mocht verborgen blijven. Wat doenze? zy weygeren alle part of deel daer aen te hebben uitgenomen,* Callias, *die zeide hy wilde hem helpen en bystaen in alles wat het was. En hier uit heeft hy* Callias, *voor zijnen besten vriend geoordeeld. Daerom zeidmen:*

Vriend in der nood,
Vriend in der dood,
Vriend achter rugge,
Dat is een vaste brugge.

Hoe twee gemakkers zijn malkand'ren trouw gebleven,
En hebben in's doods-noodt d'een d'ander niet begeven.

Joan: 15.

Waar zachmen grooter liefd' (hoe vurigh zy oit brande!)
Dan daarmen ſtelde 't lijf voor zijnen vriend te pande?

DAmon *was van den Tyran* Dioniſius *in een ſterke Kerker, om gehangen te worden, geſloten; voor welken* Pythias *borge bleef, dat hy ondertuſſchen naer huis zou reizen en zijn zaken beſchikken, om ter beſtemder tijdt weder te keeren, anderzins zou de borg voor de ſchult moeten betalen. Hier op bleef* Pythias *in de boeyen, en't ſcheelde niet zeer, of de ſtraffe zou aen hem werden volbracht. Ondertuſſchen komt* Damon *de doodſchult te betalen.* Dioniſius *hier over, meer verwondert als verſchrikt zijnde, beroerde, deze getrouwigheid zoodanig het herte van den Tyran, dat hy hem niet alleen't leven ſchenkte, maer begeerde ook als een*

derde

IN eenen diepen put lagh *Damon* vast gebonden,
Zijn borgh bleef *Pythias*, hy werd na huis gezonden,
Mids dat hy keeren zoude, en uit de vangenis
Des kerkers sijnen vriend verlossen voor gewis:
De weder-komst vertrok, de tijdt was heel verstreken,
Maar *Pythias* (eilaas!) bleef in de vreeze steken:
Zijn vonnis was gemaakt, hy werdt geleidt ter dood,
Maar *Damon* t'wijlen komt, en ziet hem in den nood.
Heer Koningh (zeiden hy) tast my aan zonder zorge,
Ik schuldenaar ontslaa hem van sijn trouwe borge!
Ick ben de rechte man, ick heb de dood verschult,
Dies mijnen vrund ontslaat, en 't recht in my vervult.
De Koningh al verbaast bezagh dees lieve vrinden,
Die trouw tot in der doot malkanderen beminden,
Dies hy verwondert was, en in zich zelven loegh,
En om so trouwen daad hun beide-gaar ontsloegh.
„Dus eene trouwe vriend is beter als veel broedren,
„En kostelikker schat dan al des werelds goedren.

---

der de gezelle, in hun beider vriendtschap te wezen. Zo edel is de kracht des deugts, dat zy by den ondeugenden zelve eerwaerdigh is. Hier machmen zich billik over deze vrienden verwonderen, maer hoe weinigh worden die doch gevonden? Hieronimus *verhaelt, datter by de Historien der Heidenen maer acht paer oprechte vrienden te vinden zijn.* Tarquinius *zeide, dat hy ballingh wezende, eerst verstond wat oprechte vrienden waeren, als hy geen vergeldinge mette werken konde bewijzen.* Herodotus *zeidt: het kostelikste van alle rijkdommen is, een vriendt die te gelijk verstandig en getrouwigh is. Men plach eertijds, zeidt* Lucianus, *de rijkdom na de vrienden te schatten. Zoo datmen sprak, liever Geldeloos dan Vriendeloos. Maer nu is 't heel verkeert, en men mach dat spreek-woordt wel om keeren, en zeggen: Liever Vriendeloos dan Geldeloos, want*

Hier voortijds was de Liefd' en Vriendschap groot geacht,
Maar loopt nu als bedrogt; en slechts naar winste tracht.

Empe-

Empedocles *bewijst hier met een kluchte fijn*
Dat daer het Vyerschaar slaapt, de Rechters Ezels zijn.

Jerem: 22.

Om dat *Josiæ* Zoon 't gerecht niet wil handhaven,
Als eenen Ezel hy op 't veld zal zijn begraven.

EMpedocles *had aengenomen, als voor spraek, 't recht eens beschuldighden te verdedighen: by den Rechters komende om zijn zake te bepleiten, vond die slapen: hier over bedacht hy kluchtig een fabeltjen, dat een man had gehuurt een Ezel daer de eigenaer neffens ging, om ter gezetter plaetze den Ezel weder tot hem te nemen. Onder wegen was haer de middagh-zon zo verdrietigh, dat zy twistig wierden wie in de koele schaduwe van den Ezel zou rusten, de reisige man zei, ter wijlen hy den Ezel gehuurt had, zoo quam hem ook de schaduwe, daer-en-tegen beweerde d'ander, dat hem den Ezel behoorde, over zulx de hammer mede, alzo dat beide deze om eens Ezels schaduwe twisteden: hier mee brak hy zijn reden af:*

EMpedocles voor 't recht oft vierschaar onfertsaaght
Als taalman quam, voor een die hert was aangeklaagt:
Daar komende vond hy de Rechters t'samen slapen,
Dies sprak hy kluchtigh om hun listig te betrapen:
Een Reyziger, als hy om reyzen was bedocht,
Huurde eenen Ezel, die hem spoedigh dragen mocht;
Maar onderwegen hy aam-achtigh en schier slaauwe,
Koos voor des middags brand des Ezels koele schaauwe:
En d'eygenaar des muyls, die van der zonnen vlam
Schier smolt, die seyde dat 's beest lommer hem toe quam;
Doch d'ander wilden hem daar mede niet geryven:
Dus om eens Ezels schaau' men twe sach heftig kyven, &c.
Hier mede *Empedocles* zweeg oft hy was vermoord.
De Rechter hoorde toe, en sprak vertelt ons voort.
Doen loegh de Philosophe, en voegde noch by dezen,
Recht eenen Ezel ghy mooght vergeleken wesen,
Want in een Ezels schaauw schept ghy veel meer vermaak
Als ghy deed doen ghy sliept in des misdaders zaak.
O dat was recht gezeydt! zy mogent noch wel hooren:
Vry Musa! waar hy zit daar vat hem by zijn ooren.

---

af: De Rechters, hier na luisterende, zeiden, hoe is 't doch voort hier mee toe-gegaen? Doen sprak Empedocles, *ghy, ô Rechters! mocht wel by Ezels vergeleken wezen, die meer behagen schept in dezes Ezels schaduwe, dan in dezes misdadigen recht, en heeft alzoo deze slapende Rechters beschaemt gemaekt. Men leest van* Philippus *van Macedonien, dat, terwijl hy slaperig zat in den raed, een sententie worde uitgesproken over eenen* Macheta, *die niet al te recht was.* Macheta, *ontstelt zijnde, zeide, ik appellere hier over: de Koningh verwondert, als geen hooger appél kennende, sprak, tot wien wilt ghy appelleren? tot u Heer Koningh, zeide hy, zo 't u E. beliefde den slaep wat ter zijden te stellen, en nauwer op mijn zaek te letten. De Koning hervat die zelve, bevint dat hem ongelijk gedaen is, hy weder-riep 't geoordeelde niet, maer betaelt de zelve 't geldt daer* Machetas *in verwezen was, en deze daedt worde voor groote eer en wijsheidt gehouden. De Rechters behoorden opmerkende te wezen, seid* Aristoteles, *en met zielc en reden alles te overwegen. Vervloekt is hy, zeid* Salomon, *die de godlooze rechtvaerdigt; en verdoemt de Rechtvaerdige, zy zijn beide by Gode een grouwel.*

Archilla *heeft uit liefde, en Broederlikker zorgen,*
Goedhertigh zijnen Vriend geholpen in't verborgen.

Matth: 6.

Werpt met u rechterhand de gaven in Gods koffer,
Dat zelfs de slinkker niets weet van uw heilig offer.

WAnneer de rechte armen in haer ziele zuchten, en haer eerlikke armoede noch zoeken te verbergen, door 't derven van hare zobere noot druft : dan is 't tijdt dat haer de helpende handt worde toegereykt : zulx verstond ook de goedhertige Archilla *wel, die zijnen ouden vriend in droeve, doch eerlikke armoede vindende, niet ongetroost heeft gelaten, maer heimelik onder een slaep-kussen verborgen een goeden penning, tot stuttinge en onderhoudinge van zijns vriends bedroefde leven. Dit was een recht broederlik stuk. Want hy leide zijn schatten in de herten der armen. 't Is van deze zake niet vreemt dat men leest van* Alexander

ARchillis (zoomen zegt) die milde en rijk van goed'ren,
Stond den bedroefden by, als waren 't fijne broed'ren,
Nau speurende hoe dat in grooten nood gebrocht
Was zijnen lieven vriend, hem vlytigh heeft bezocht,
En heim'lik onder zijn zit-kussen wech gescholen
Een goede zumme munts, als of hy 't had gestolen.
„ Hy heeft den rijk thresoor die zo zijn goed besteed,
„ Dat hy 't nauw zelver speurt, noch zijnen vriend schier weet,
„ De gifte blijft hem by, zijn weldaed onvergeten
„ Hen weder in den schoot werdt dobbel toegemeten.
„ Des armen dorstig hert dat is des wijzen fleesch,
„ Zijn gelden hy verspaart in zijnes naasten tesch:
„ Hem zelven hy besteelt, en maekt veel goede vrinden,
„ Die hier zijn goed verlieft die zal 't hier namaals vinden.

---

der de Groote, *die, gevraeght zijnde waer doch zijne schatten lagen, zeer wel antwoorde: in deze kisten: wijzende metter handt op zijne vrienden. Indien de Heydenen dit zelve hebben gedaen, wat zal ons Christenen afhouden dat wy onze handen van den armen aftrekken? of dunkt ons dat de beloften maer ydel zijn, daer mee wy aengeport werden om onze even-naesten by te staen? zeker neen. Wy doen Christo zelve weldaed in zijne leden. Laet doch de Heydenen ons in dezen niet beschamen. Wy zijn doch maer Rente-meesters, en geen Heeren van onze goederen. De mildigheid, zeid* Augustinus, *is een roeringe onzer ziele, vry-hertigh gevende, zonder hope van vergeldinge. Doch men moet, zeydt* Ambrosius, *in alles mate houden, op dat de mildigheidt niet in verquistinge verkeere, en dat men lange mach gevende blijven, want men vraeght juist niet watter is gegeven, maer uyt wat hert zulx is voort-gekomen.*

Hier ziedy't ſchoon voorbeeld, den grooten Roomſen Tempel
Van't menſchelijck verbond, *ons tot een goed exempel.*

Eccleſ: 5.

Het geen ghy God belooft wilt hem geenſins ontrekken,
Want een mishagen heeft den Heere aan de gekken.

DEze Numa Pompilius *is geweeſt de tweede Koningh van* Romen, *die* 42 *Jaren zeer treffelik heeft geregeert, is zeer ſuperſtitieus geweeſt, hy beminde de Gerechtigheid boven maten, en heeft allerleye Prieſterlikke en Burgerlikke Wetten ingeſtelt. Hy liet ook binnen* Romen *bouwen de* Tempel der Beloften, *al het geen dat in deze plaets wierd belooft, moeſt onverbrekelik naer gekomen en volbrocht worden, wierd ook meer dan een zegel of hand-ſchrift geacht. Maer waer*

toe

NUma Pompilius liet stichten binnen *Romen*
Den *Tempel des Verbonds*, zeer schoon en uitgenomen,
Hy was heel passer-rond in zijnen omme-loop,
't Gewelf te samen hing gebonden knoop aan knoop.
De Romers quamen hier, 't was eenen fijnen regel,
Al 't geen hier werdt belooft hielt vast als eenen zegel.
„ Phy! schamen moeten zich, die nu met hunnen mond
„ Beloven dit oft dat, en breken 't weêr terstond.
„ Wie iemand iets belooft (past wel op deze leere)
„ Is door zijn eigen woordt verbonden aan den Heere:
„ Wie zijn beloft dan breekt, die breekt een heilig slot,
„ En spot met geenen mensch, maar met den hoogen God.
„ Dus als ghy iets belooft, ziet oft ghy 't ook kunt boeten,
„ Want 't is een schuld die ghy zult Godt betalen moeten.
„ Wie zijn verbond niet acht, en zijn beloft vergeet
„ Heeft een twe-snydend swaard voor zijnen hals gesmeed.

---

toe zijn nu onze tijden verlopen! Men weet nu qualik waer men op betrouwen mach, op beloften? dat zijn woorden, en niet meer als wind. Op zegelen en brieven? och die hebben zoo weinigh om't lijf, en dan kanmen in't verdraeyen van een woordt hondert uitvluchten zoeken, en men weet zoo veel kromme sprongen te maken, dat hoe men't maekt, men een gladde ael by den staert heeft. Gewis de Heidenen zullen ons beschamen, en ons onze trouwloosheid verwyten. Cicero *zeid wel, wat ghy belooft, en Godt als tot getuige roept, dat moet ghy vast houden.* Stobæus *spreekt wat breeder; Al-eer ghy wat belooft, (zeidt hy) overlegh het wel, en als ghy't hebt belooft, volvoert dan uw belofte.*

Aanmerkt hoe Firmius, *gelijk de dwaaze dooren,*
Ons zijne kracht laat zien, en zijne sterkheid hooren.

Jerem: 9.

De sterke wachte zich (hoe krachtigh hy zich noeme)
Dat in zijn groote kracht hy niet te zeer zich roeme.

CRinitus *verhaelt, dat de Keyzer* Firmus (*die* Aurelius *noemde den Ægiptischen rover*) *was van grooter gedaente, met brandende oogen, gekrolt hayr, met een geteikent voorhooft, duister gezicht, de rest zijns lichaems was ruygh en hart, alzoo dat hy de Reuze genaemt werd: en was daer by zoo sterk, dat hy* Triarium *heeft overwonnen: hy liet een aenbeeld op zijn borst stellen, daer hy eenige smeden liet opslaen, 't welk hy alles zonder eenige pijn verdragen kon. Deze man*

droeg

SOo ſterck was *Firmius* van lichaam en van leden
Dat klits, klats, klits, klats, hy met hameren liet ſmeden
Op een zwaar aanbeeld, daar zijn lichaam onder lagh,
Want noit verſtaalder menſch men immer vond of zag.
Maer oft ſchoon zulken kracht hy hadde van de Godheid
Ontfangen, niet te min waſt wel een groote zotheid
Dat hy met zulk gevaar beproefden zijne kracht:
De Wijze-man zijn doen beſpottet en belacht.
„ De kracht des lichaems heeft natuur ons niet geſchonken,
„ Op dat wy daar meê hoog en heerlik zouden pronken;
„ Noch om door ydele eer daar door te zijn beromt,
„ Maar nutten dankbaar die daar't ons te paſſe komt.

---

droeg hier over zijnen roem daer nochtans hem dit zelve noch nut noch noodig was, maer wilde zijn groote kracht des lichaems over al daer mede te kennen geven. Zoo vintmen noch hedensdaegs veel luyden, die in ydele en looze kunſtjens haer eer zoeken, daer hy noch hun zelven eenigh profijt, noch anderen eenigen dienſt mee doen konnen, daer voor men zich moet wachten, op dat wy niet voor zot of reukkeloos geacht worden, dat wy ons eygen leven en gezontheid niet tot terginge van Gods gaven misbruikken, die ons dan eindlikken ſware belooningen voor onze heerlikke werkken geven, alzoo dat wy van ieder beſpot, en van niemandt beklaegt worden.

De

De ſterke Milon *hier aan ieder wil ontluikken,*
Dat elk verhoeden zal zijn gaven te misbruikken.

Judic: 16.

Oft ſchoon de *Nazareen* had veel gewelds bedreven,
So bracht zijn ſterkheid hem ten laatſten doch om 't leven.

Wanneer wy de ſterkte van Milo Crotoniates *willen aenmerkken, zoo verdient hy de hoogſte plaetze, als wy de Poëten willen gelooven. Want zy ſchrijven dat hy zoo ſterk was, dat hem niemandt (wanneer hy ſtondt) met een ſtoot of ren uit zijn plaets kon verroeren. Wanneer hy een appel had gevat, vermocht hem die zelve niemandt uit der handt te wringen, noch d'appel in zijn hand te quetzen. Hy droegh op zijn ſchouderen, in de Olympiſche worſtel-plaets,*

eenen

VAn *Milons* sterkte boogt de zangster onzer ouders,
Wijl hy een grooten Stier, geladen op zijn schouders,
Op een zeer hoogen berg, met kleinen arbeid, droeg,
Daar hy met zijne vuist hem dood ter aarden sloeg,
En endelik zijn maal daar mede heeft gehou'en.
De slapen zijnes hoofts bewrong hy stijf met touwen,
En zijn hooft-zenuwen zo krachtig hy verhief,
Dat al het bindtzel brak, het was dan leet of lief.
Hoe gaarne wilde ik zien dat iemand hem ontrukte
Den Appel, die hy met vier vingeren omdrukte:
Maar door verwaantheid, laas! hem endelik, hoe vroom
Hy was, zijn kracht bedroog; toen hy een dikken boom,
Die half gespleten was, zocht voort van een te scheuren:
Maar als de kloove sloot, moest hy zijn doen betreuren:
Hy bleef in 't eenzaam woudt gevangen, en benard,
Tot hy een greetig aes der wilde dieren ward.
„ Dus wie zijn kracht misbruikt, gedijtze noch in 't ende
„ Tot zijnes Meesters straf, met droefheid en ellende.

---

eenen twee-jarigen Stier zonder te verpoozen, die hy daer na met zijn vuist doode, en at dien zelven in een dagh op. Zo dat hy vreemde dingen bedreven heeft: doch op 't laetste, wanneer hy op zijn krachten te zeer steunde, wierd hy bedrogen: want hy zagh een boom daer kielen in waren, die hy voorder meende te klieven: doch alzoo de kielen daer uit vielen, wierd hy van de boom zoo benepen, dat hy met bei de handen daer in vast bleef, invoegen dat hy, die te vooren op zijn dappere sterkte braveerde, tot een proye der wilde dieren moest verstrekken. Dit heeft, met'et voorgaende, een beduiding, zo dat wy den Leezer daer op wijzen.

't Is Tantalus *die hier in 't water wert gepeint,*
Die dorst en honger lijd, en nimmermeer verdwijnt.

Sapient: 11.

Daar in de menſch misdoet, en zondight in dit dal,
Hy wederom zijn ſtraf hier namaals dragen zal.

Hier zit Tantalus *tot de kin in 't water, echter benauwt van dorſt; wijl het water, zo haeſt hy poogt te drinken, van zijne lippen wijkt, zoo doen ook de appelen kort. De Poëten gaven hier meê te verſtaen dat de rijken, in overvloed, arm waren; dat, of zy altemets wel een lekker beetjen wenſchen, zo loopt het doch voor hun wegh, dat is, het herte ontſinkt hun altijd om zo vele uit te geven, daer zy doch tot de keel vol gelds zijn. Dit zijn immers rechte Gieren, die wel by ſwijnen mogen vergeleken werden, die ſchoon de akeren rond-om haer lijf met hoopen liggen, echter in drek en miſt wroeten. En gelijck* Plautus *zeidt, zijn in haer rijk-*

dom

EYlacen! *Tantalus*, die gants niet kan verwinnen,
Light in der hellen-vliet begraven totter kinnen;
Hem hongert, en hem dorst, dat hy van smerten krijst,
En nimmermeer werd hy gelavet noch gespijst,
Maar stadigh aangetergt: hy staat diep in den gronde
Des waters, en de vrucht hanght boven zijnen monde:
Zo hy na 't water bukt ontsinkket hem den stroom;
En grijpt hy na de vrucht, zoo wijkt den appel-boom.
„ Maar lieve zeght my doch, is niet des gier'gen herte
„ Als *Tantalus* gepijnt, en heeft gelijkke smerte?
„ Vermits 't vervloekte gouddaar hy op is belust
„ Noch noyt heeft zijnen dorst en honger uitgebluft,
„ Hy gaapt altijd naar goud, en hoe veel geele slijkke,
„ Hy vreet en innesiokt zoo is hy nimmer rijkke,
„ Maar in zijn goed verarmt: zo dikwils als hy hapt
„ Na goud en zilver hem 't genoegen werdt ontsnapt:
„ Hy derf nau zijnen darm met 's lichaams noodruft vullen,
„ En wermt hem by den heert nau by een hand vol krullen.
„ Hy heeft altijd het goud als eenen wolf by 't oor,
„ Hy rammelt nacht en dagh in zijn vervloekt thresoor:
„ Het goud is zijnen God, dat eert hy langs hoe kloekker,
„ Hy kankert de gemeent met overdaat en woekker:
„ En als hy sterven zal zoo is al zijn beklagh
„ Dat hy zijn geld hier laat, en niet meed dragen mach.

---

dom arm. Dit zijn de Æsopische Ezels, die met alle lekkerheid geladen zijn, maer zelver eten zy niet dan distelen en doornen. De Verkkens doen levendigh niemandt goed, maer dood zijnde is haer spek van elk wel begeert: zoo doen ook de Gierige: wanneer zy leven heeft niemand wat te bet; maer dood, is haer goed aengenaem en van allen wel gewilt. Horatius *zeyd dat de Gierige gelijk zijn de water suchtige, die, hoe zy meer waters hebben, dat zy dies te meer moeten drinkken: en datze benauwt veel goeds vergaren, is geen einde van haer ellendicheden, maer slechts een begin; want met altijdt te zoekken wast de begeerlikheidt, en met altijdt te begeeren wast de armoede. Daerom zeid* Epictetus *wel; 't is niet van noode dat ghy der gierigen rijkdom vermeerdert, maer neemt slechts haer begeerlikheid wegh.*

Een Schaap, Aap, Swijn of Leeuw de dronk maakt van den man.
Als 't nat is in zijn lijf, zijn wijsheid in de kan.

Proverb: 23.

De wijn heel zoet en glad wel door de keele leekt,
Maar in de buik hy dan gelijk een Slange steekt.

Hier meê wordt de verscheidentheidt en aert des Wijns levendigh afgebeeldt: want men ziet dageliks dat diezelve veel zeltzame en vreemde kuren voor den dagh brenght: d'eene zal zijn hooft van wijsheid ratelen, en zoo hoogh en groots in zijn schildt wezen, dat hy meent alles te dwingen, en met den Leeuw Koning en Heere te zijn: de tweede zal een Schaep zijn, en zo goedertieren, als waer't schoon anders een stout man, dat hy als een eenvoudig Schaepken hem zal laten

MEn zeght, dat eene Boer oft eene botte Kinkel,
Die woonden op het land, hy heeten Elboog Schinkel,
Met vierderleye mist van beesten heeft gevet
Den wijngaard: wie te veel van dezen wijn, ik wed,
Zal zuipen, (zeide hy) hy zal van dees vier dieren
Gewis een naar apen, in alle zijn manieren:
Het zy hy werd gelijk een slecht onnoozel Scha ap;
Het zy hy lustigh bootst als eenen drol'gen Aap;
Het zy hy vuil, onnut, en onrein als een Verken,
Oft eenen grammen Leeuw' gelijk werde in zijn werken.
„ Want wie met vele Wijns verladet zijnen geest,
„ Wordt in zijn dronkenschap het eene oft ander beest.
„ Indien den dronkaart wist, oft kon te dege ramen
„ Hoe hem den dronk misstaat, hy zou hem moeten schamen.

---

laten leiden en regeeren waermen wil: de derde is een Verken, een vuile Sogh, die in zijn kot en vuiligheidt smoort en wentelt, al eens of hy in zijn eigen mist lust had te wroeten; de vierde is een Aep gelijk, die hem anders niet tiert dan of hy gek op de Rede-rijkers Kamer waer, ja als een rechten mallen Aep, springt, zingt, buitelt, en heeft de vreemste grillen die men bedenken mach, andere veranderen in Honden, Ezels en andere dieren, &c. Dit is aerdigh gevonden, en een levendig voorbeeldt der dronkaerts: dan zo zy verstonden dat de dronkenschap is een Moeder alles quaedts, zy zouden daer voor meerder schrikken. Syrach *zeidt, door de dronkenschap zijnder vele om 't leven gekomen; en* Gerson *spreekt, datter weiniger onderscheid is of iemand hem zelven doodet, dan of hy 't van langer handt door den dronk doet.*

De Dolphijn in het Meyr bewogen van de ſnaren,
Den Harper Arion *draaght door de blaauwe baren.*

Jon: 2.

Dry dagen *Jonas* in den Walviſch was gedolven,
Die eindelik hem weêr ſpoogh uit de watergolven.

ARion, *de treffelikke Cyther-ſpeelder en Lyriſche Poëet, wanneer hy naer zijn Vaderland Lesben wilde reizen, merkten hy dat de boots-gezellen bezig waren, om heimelikke liſten te bedenken, hoe zy hem zouden mogen om hals brengen, en dat, vermids by groote ſchatten by hem had. Hy dit zelve overdenkkende, maekte hem çierlik toe, en ſpelende op zijn Liere, wierp hem van boven in de zee-baren: in welk geluit eenen Dolphin vermaek ſcheppende, voerde hem op zijnen rugge behouden aen den Oever. Tot wiens gedachtenſſe de Griekken een beeld hadden opgerecht, met deze Dichten:*

De Dolphijn heeft uit liefd' Arion aen de ſtrand,
Door 't Siciliaanſche Meyr, gebracht in 't Vaderland.

Deze Fabul hebben de Oude hierom bedacht, op dat niemand zou mogen denkken, dat zijn ſchelmſtukken, als zy die bedreven hadden, bedekt zouden mogen blijven, dan zy meenden dat de vogelen des Hemels, of de beeſten op de velden, of de viſſchen in de zee zouden getuygen en hulpe wezen den vromen die verdruke worden, en dat de menſchen wel ondanckbaer zijn, die alle barm-

DE Herper *Arion* den *Ocean* gingh kruiſſen
In een Corintſche bark, ontſiende niet het bruiſſchen
Des grondeloozen meyrs, op dat hy aan het ſtrand
Zijn ſtappen zetten mocht in 't ſchoon Heſperiſch land:
Maar nauwlix is hy t'ſcheep, of heimelik hy hoorden
Dat hem het ſchips-volk 'snachts beſtemde te vermoorden,
Dies hy van angſt en vrees ſchier kroop in eene ſchulp,
Als hy verlaten zich van alle menſchen hulp
Vond in zijns lijfs gevaar: wat raat in dees verbaſingh?
Hy gaat terſtond (als door een Goddelikke inblazingh)
Zijn lichaam cieren, en toemaken hupſch en ſchoon,
Gelijk hy was gewoon, als hy den zoeten toon
Zijns gulden Cyters in een ſchouwplaats plag te wekken,
Op dat zijn cierzel noch tot zijns lijks eer mocht ſtrekken,
En dat hy, als de ſwane, in zijnen laſten nood,
Met eenigh droevigh lied, beklagen mocht zijn dood.
Dus zijnde toebereid, dus zijnde toe-beruſtet,
Hy tot den ſchip-lien zeght: matrooſen, my geluſtet,
Ter eere van *Apol*, een lied te heffen aan.
Maar als hy nauwliks noch ten halven heeft gedaan,
De Zonne in *Thetis* ſchoot met zijne vuir'ge paarden
Daald zachtelikken neer, om daar zijn ruſt t'aanvaarden,
Het boots-volk al verwoed gelijkker hand toe treed,
Eer noch zijn donker zeil den nacht hadde uitgeſpreed,
En komt gewapent aan om zijnen draadt te korten,
Dies hy van boven neer zich in de zee gaat ſtorten:
Maar eer met zijn ganſch lijf hy noch in 't water plotſt,
Hy van de Dolphijns werd gedragen, en getrotſt:
d' Een neemt hem op den rugge, en d'ander door de baren
(Als of zy dezen dienſt hem dobbel ſchuldigh waren)
Geleiden hem door 't nat: dies eer hy ommekijkt
Is 't Schip zoo wijdt van hem, dat het een ſchelp gelijkt,
Hy heft zijn aanſchijn op, en vrolikken, van verren,
Aanſchouwt de zilv're maan, en zoo veel gulde ſterren,
Dies hy gedenkt dat Gods gerechtigheid wijd ſweeft.
En niet met een ooghziet, maar zoo veel oogen heeft
Als ſterren in de lucht, daar mede hy beſpiedet
Al 't geen wat op der aarde oft in de zee geſchiedet:
't Welk in dit groot gevaar hem een kloek herte maakt;
Tot hy behouden zo t' wijl aan den oever raakt.
„ O dommen Menſch! leert hier, kruipt eens uit uwe ſchelpen,
„ Hoe uwen naaſten ghy in nood behoort te helpen.

---

barmhertigheyd ter zyden ſtellende, ongenadiger zijn als deze beeſten, doch gelukkigh die zich weet in alles te trooſten: Daer van H. L. S. deze Dichten heeft geſtelt:

Die midden in de zee, en ſchrylings op een vis,
Daar 't naaſte ſchip te vyand, geen lijf-berging is,
Geruſt en heel vernoegh t, vrolik t e ſingen meugen:
Die moet vaſt van gemoet; in Godt en deughd verheugen.

Hier zit Policrates, *die der Fortuinen rad*
Geſtaadigh mede liep, en nimmer onſpoed had.

Prov: 1.

Den dwazen magh geluk noch voorſpoed baten niet,
Maar zal ten leſten hun noch brengen in 't verdriet.

POlicrates, *de Tyran van* Samien, *beroemde dat hem noit eenig ongeluk of tegenſpoedt was over-gekomen : maer dat al zijn doen voorſpoedigh voort gingh : 't gebeurde dat hy cen koſtelikken ring van zijn handt trok, en wierp dien zelven in de zee : korts daer na vingmen dien viſch, en juiſt geraekte die ſelve in des Koninghs keuken, daer men den viſch openende, des Konings ring in gevonden heeft, en den Koningh behandigt; hier over de Tyran hem meer verhooverdigende, meende dat hem gantſch geen ongeluk of ſwarigheid kon overkomen: Maer, eylaci ! 't geluk dat lichtvaerdigh was, is ook ſnellik verdwenen, en deze*

geluk-

MEn zeght *Polycrates*, gelukkigh boven allen,
d' Onstadige Fortuine is altijdt toegevallen:
Als hy op eenen tijd in vriendschap sich verbond
Met zijnen goeden vriend, hy boven hand en mond,
Om deze Vriendschap vast en trouwlik te bevesten,
Noch zijnen gouden ringh in 't water werpt ten lesten:
Maar als hy naderhand, na Koninglikker eisch,
Zeer aardig aan den disch zat binnen zijn palleis,
Vand hy den zelven ringh, die was in 't Meyr geworpen,
In 't lijf van eenen visch zeer zeldzaam opgeslorpen.
„ O wonderlik bedrijf! het schijnt wel voor gewis
„ Dat menigh mensch tot het geluck geboren is:
„ En d' eene jaagter naar, en loopt steeds voor hem henen,
„ En 't komt den and'ren t' huis zelfs eer hy 't zoude meenen.
„ De ziende schiet na 't wit en raakt een bonte kraay,
„ De blinde Koningh werpt, en treft den papegaay.

---

kige is korts daer na ongelukkigh van eenen Oronte, *veld-Overste des Konings* Darii, *gevangen en aen een kruis genagelt. De voor-daed* Cræsi *is niet vreemt van deze geschiedenisse, de welke, in zijn guldene Throon zittende, den Philosooph* Solon *aensprak, hem vragende,* of hy oock achtede dat iemand in de werelt gelukkiger was dan hy? Solon *antwoorde,* men konde niemand voor zijn doodt gelukkigh heeten, *hoe wel dit* Creso *vreemdt dacht, zoo is hy kort daer na van* Cyro *overwonnen. gevangen en verwezen levendig gebrandt te worden. Wanneer nu* Cræsus *op 't hout gebonden lagh, riep hy gestadigh,* ô Solon, Solon! Cyrus *begeerig zijnde te weten waerom hy aldus riep? zeide* Cræsus, *hy bevondt nu dat* Solon *hem wijsselik de ongestadigheid des werelts had voor oogen gestelt: deze redenen beweeghden* Cyrum *dat hy* Cræsus *liet ontbinden, en op zijn vrye voeten stellen. Wy weten, zeidt een Oudtvader, dat hy ongelukkig is, die noit ongeluk gehadt heeft, want daer by weten wy, dat ghy Heere! onzer gedachtigh zyt.*

't Klein Vischken Remora *kan lichtelik terstond*
Bekrygen een groot Schip, en stooten 't in den grond.

Job. 12.

Gaat vraaght uw Moeder d'Aarde, op dat zy 't u bediede,
De Visschen zullen u vertellen het geschiede.

DE *Oude hebben zonderlinge van dit Visken* Remora (*in Duyts gezeyd* Beletter) *gebeuzelt* : Plinius *zeyd dat het in de roode zee gevonden word, en zulken kracht heeft, dat het de Schepen* Antony *en* C. Principis, *onder volle zeilen zijnde, in haeren loop heeft gestut. Altijdt men kan het ten onzen tijde niet vinden.* Erasmus *van Rotterdam, de eere der geleertheyd, meende dat het by de* Tong *bequaemlik vergeleken worde, want dat zelve lidt groote dingen kon beletten,*

ja

HEt Viſchken *Remora*, langh eenen halven voet,
Heeft eenen hoorn in 't hoofd daar 't groot geweld meê doet,
Want het *Antony* groot Galioen licht kon verletten
Daar 't opgeblazen quam met volle zeylen zetten
In 't Adriatiſch Meyr, en boorden 't ſchier te grond:
Waarom *Erasmus* dit, met zijnen gulden mond,
Tot een gelijkkenis gebruikt heeft, zonderlingen
By 't kleine lidt, de *Tong*, die zulke groote dingen
In korten tijd beſchikt, gelijk als 't roer dat 't Schip
In een goe haven ſtiert oft op een herde klip
Schip-breukke lijden doet: Laat ons hier altijd leeren
„ Dat in 't klein ſchepzel meeſt uitmunt de kracht des Heeren.

---

ja geheele heyrkrachten doen ſtil ſtaen en Schips-vloten in haren loop ophouden. De Martialis *van onze tijdt vergelijkt het by de bier-kraen en de kan, zeggende, dat daer door veel goede dingen werden verhindert, wanneermen dees* Remora *altijd onder zijn neuze heeft. Men zouder de Tabak en het Tabax-pijpken wel meê by mogen ſtellen, als wezende de rechte wegh om tot het ander te komen. Men vind immers by onzen tijdt zulke kitte-broers, die 't leedt is dat het kanneken van de mondt is, en die 't ſmook-pijpken, als een noodigh geweyr, altijd in hunne zakken dragen, en dit moet voor-gaen, al zou de huys-vrouw en kinderen daer-omme treuren, daer deur worden dan alle goede zaken belet, de beurs kael, en 't hooft beroyt gemaekt.* Auguſtinus *zeid zeer wel, de dronkaerts quetzen de natuur, verwerpende de gunſt, verliezen haer eer, en lopen met volle zeylen totter verdoemeniſſe.*

Demosthenes *hier by gelijkenis verklaart,*
Dat zonder Wijzen *niet een Stadt magh zijn bewaart.*

Sapient: 6.

Veel beter wetenschap dan kracht in hare werkken;
De Wijze van gelijk is beter als den sterkken.

Deze Fabel heeft Demosthenes *die van Athenen voor gehouden, te weten, dat de Schapen metten Honden een verdragh hadden gemaekt om de Wolven tegen te staen: 't welk zy wel stant-vastigh onderhielen, en haeren vyandt onder oogen zagen, maer als de Wolven zagen dat de Honden haer in de wege waren, maekten de Wolven metten Schapen een eeuwige vrede, mids dat zy de Honden verlaten zouden: 't was niet zo haest geschied, of zy worden der Wolven proye. Zo dee ook* Antipater *die van Athenen, want als hy haer eeuwige vrede aenbood, zocht hy dat zy de tien* Orateuren, *die hy zeide dat alle vyandtschap maekten,*

zou-

ALs *Ph'lippus* had verzocht d' Atheensche Wijze Tolken,
Sprak by gelijkenis *Demostheen* tot den volken:
De Schapen waren met de Honden eens getreên
In een verbond, dies zy de Wolven t' zaam bestreên
Maar als de Wolven, nu hoe krachtigh in de wapen,
Het krijgen niet meer holp, zy met d'onnos'le Schapen
Besloten eene vreê, dies zy van stonden aan
Den Honden mosten hun quijt maken en ontslaan:
De Schapen deden zo, maar als zy nu bloot zaten,
En hadden onbedacht den Honden heel verlaten,
De Wolven wederom aanquamen met geweld,
En hebben zo de kud verslonden op het veld.
Hier meê *Demosthenes* beweest uit der natuuren
Dat hun niet baten mocht de sterkheid van haar muuren,
Indien zy lieten gaen de *Wijze* van der Stadt;
„ Want daar geen Wijsheid is, daar zijn de wallen plat.

---

zouden af-zetten, (die nochtans de wijste een treffelikste der Stadt waren,) dan wilde hy hun te vreden laten, en geen meer schade aendoen. Als dit geschiedt was, quam hy met gemak tot zijn voornemen, plaegde en onderdrukte die Stad naer zijn wel-gevallen. Dit behoort ons op te wekken om de wijze Mannen in eeren te houden, op datmen tegen der Wolven geweldt mach bestaen. Men leest van Solon, *wanneer hy zagh dat* Pisistratus *al het bewint aen hem had getrokken, dat hy al zijn wapenen voor het Raedthuis geleidt heeft, en gezeid, ô Vaderland! Vaderland! ik heb u met raed en daed altijd by-gestaen, betuigende dat hy het gemeene beste getrouwlik had gedient. Alzoo behooren alle die de zorge van Rijken bevolen is, oprechtelikken te handelen, en de Wijsheid of de Wijze in eeren te houden, op dat de goede gemeente beschermt, de Gerechtigheidt onderhouden, en alles in vrede mach toegaen.*

Leergierige leert hier, aan een geçierde Rave,
Dat ghy u niet verheft in iemands anders have.

Eccleſ: 11.

In çierlik ſchoon gewaad verheughd uw niet al t'ſeffen,
Noch wilt uw in den dagh der eeren niet verheffen.

HOe de Rave met andere vogels vederen haer ſwarte lichaem had geçiert, en hoe ieder vogel de zijne weder quam halen, zoo dat zy naekt en bloot, met haer eygen en ſlecht goedtjen moſt pronken, daer van is de zin en meyninge genoegzaem bekent. Hier mee wordt uitgedrukt het rechte beeld der armer hoovaerdigheyd, die, al is 't datze overtuyght zijn in haer geweten, dat al haer koſtelikheydt en pronkkerije niet anders is als ander luyden goedt, nochtans om die zelve in vollen ſtaet te behouden, bedenkken zy duyzent middelen, van liegen en bedriegen, en ſchijnen alzoo groote Koop-luiden, die 't fluweel en zatijn omme dragen tot een

kleed

DE zwart-geveerde Raaf, geçierd met veler Vogels
Veel-verfde pluimen, aan zijn borst en om zijn vlogels,
Zich dwazelik verheft, als hy in 't kristalijn
Van eene zilv'ren beek ziet zijnen schoonen schijn,
Gedenkende niet eens hoe 't einde wil gelukken
Als elken vogel komt zijn veren weder plukken.
O zoete Fabel! die op 't hooft zoo dapper treft
„ Den genen die op 't goed eens anders zich verheft,
„ En niet gedachtigh is, als elk het zijn sal halen,
„ Hy naakt zal wederom met schanden moeten dalen.
„ Hoe menigh Vogel noch de dunne locht doorsnijt
„ Die, waar hy alle zijn geleende pluimen quijt
„ Die hy op woekker heeft, hy waar geen overvlieger,
„ Maar speelden banquerout, gelijck een recht bedrieger.

---

kleed van credijt, daer de arme kramer moet om zuchten : en avonturen dan ander luyden goed, op hope van groote winninge. Als nu ieder vogel komt om zijn vederen, dat is, zijn goederen wederom te hebben, daer hy uytwendig zoo mee verçiert is, dan staet by kael en bloot, speelt, als een recht bedrieger, banquerot. Daer is dan die groote Signor gefallicert : en och oft de vogels dan haer vederen mochten weder-halen! maer zy zijn al vervlogen, zo dat het op een O en P uyt komt. De Keyzer Augustus hoorde eens dat een van zijn soldaten banquerot was gespeelt, beval dat men voor hem het bedde zou koopen : gevraeght zijnde waerom? antwoorde : indien hy, die zo vele schuldigh was, daer op kost konnen slapen, ik zal daer zonder twijfel ook wel konnen op rusten. Willende daer mee zeggen, of hy schoon een Rijk en Leger had te bezorgen, en hem de ruste ontbrak, dat die noch ongeruster moesten zijn die altijdt met ander lieden goederen beladen waren.

De moordiſche Harpy *geſtelt tot ieders baak,*
Hoe des verſlag'nen bloed in't einde roept om wraak.

Matth: 26.

't Swaard in uw ſcheede ſteekt, want wie daar mede ſlaat,
In 't einde daar in valt, en jammerlik vergaat.

WAt deze Harpien *voor Vogels geweeſt zijn, daer van kan men by de Poëten, als* Virgilium, Heſiodum, Apollonium, &c. *lezen. Sy beſchryven, doch zeer verſcheiden hare geſtalteniſſe. Zommige zeggen dat het vogels zijn, hebbende een maeghdelik aengezicht, bleek en mager, als oft zy nimmer konnen verzadight worden, met felle klauwen. Sy voerden haeren name van moorden, roven en ſtelen, en lieten achter haer een leelikke ſtank. Men beelde de windt by haer af om haer ſnelligheid, en zy hadden ook hare bezondere namen en geſlachten. Hier by wordt te kennen gegeven de oprechte aert der Tyrannen, die beluſt tot moor-*

den

DE moordische *Harpy* heur zelven gulzigh mesten
Met menschen vleesch en bloed, zoo lang tot zy ten lesten
Quam drinkken uit een borne, en zach in kristalijn
Heur spiegel ende schaauwe, en held'ren wederschijn:
Dies wanende dat daar heur zuster lagh begraven,
Die in den zilv'ren vloed heur dorst had willen laven,
Zy haast van rouwe storf. „ Doodslagers, spiegelt u!
„ Wanneer ghy't beelde Gods zo eisselik en gruw'
„ Maayt in het duister graf, en onze moeder aarde
„ Bevlekt met't roode bloed dat druipt van uwen zwaarde,
„ Gedenkt aan uwen loon, en ziet dit schouwspel aan!
„ Daar in den mensch misdoet, daar zal hy in vergaan.

---

den en roven, ten laetsten zelve schandelik om't leven komen, en een leelikke vuile stank den nakomelingen na-laten. Van deze zoorte is niet de minste geweest de bloed-dorstige Keizer C. Caligula, *want als hy in't dooden en moorden vermaken schepte, plach hy zijne Beuls te gebieden, om zijne wreedheid te meerder te betoonen,* datmen de arme gevangene zoo zoude dooden, op dat zy door d langzaemheid der straffe te meer de pijne en 't schrikken des doodts zouden gevoelen. *Want hy zeide,* Slae zo, op dat zy voelen dat zy sterven. *Deze wreede Tyran is korts daer na met dertigh wonden doorsteken, en als een Verkken van 't vyer geschrookt en schandelikken omgekomen. Zo einden deze* Harpien *haer leven. Ook verstonden de Oude by deze* Harpien *de onmatelikke gierigheid en begeerlikheid der menschen, die alles met recht en onrecht (als Grijp-vogels) raepten en schraepten, en speelden altijd, als oprechte bloed-zuigende Egels, in mijn zak! in mijn zak! daer van* Horatius *zeght:*

Den Egel niet zijn zuigen laat,
Voor hy is van het bloed verzaad.

Zoo slaen de Harpien *van onzen tijd de klauwen ook over al in, en dooden wel de luiden niet, maer zy keelen die zelve nu met een stomp mesken, zoo dat ze noch leven noch sterven konnen; dit schijnt nu wel wat barmhertiger, maer ondertusschen pijnigen zy de luiden met een langzame dood.*

Apuleius *zijn huit met toover zalf besmeert;*
Des hy een Ezel word, die elk met slagen eert.

2 *Reg*: 17.

Doen Satan Jacobs huis tot tooverye bracht,
Nam God hun midden wegh uit 't menschelik geslacht.

DEze Lucius Apuleius *is geweest een zeer kloek Philosooph van de Platonische na-volgers: geboren uit de stad Madaure in Africa, van een eerlikke en vrome afkomst: heeft geleeft onder de Regeeringe des Keyzers* Hadriani, *en hem te Carthago in de goede konsten geoeffent. Vele uitnemende werken zijn van hem beschreven, die door de verslindende Tijdt en der Roovers moetwilligheidt meest alle verdonkert blijven. Onder ander heeft hy gemaekt een boek van den gulden Ezel: waer in hy geleerdelik handelt, hoe de menschen door zijn zotte neuswijsheidt raekt in veel gevaer en periculen, tot hy eindelik als een beest moet dolen en alles uitstaen, ter tijdt hy ter bekentenisse van zijn verleden daden; de wijsheid ombelst. Of als andere zeggen, dat* Apuleius *onder het spel van den Ezel een klare beeldenisse van des menschen leven heeft willen uitrukken, om te bewijzen hoe vele veranderingen de mensch is onderworpen, hoe bedrieglik en onstant vastig het Avontuer zich alle tijdt laet, watte onzekere uitvoeringen der raedslagen, en hoe onverwacht de uitkomsten zich dikwils tot een goed einde vertoonen. Daer van de Dichter is eenige naerder openinge doen zal.*

Doen

DOen *Apuleius* zich met toover-vet beſmeerde
In een Ezel hy lichamelik verkeerde,
En loopt zo naar den ſtalle, om eten uit de kreb
Daar hy geſtooten werd op zijne mag're reb
Van zijn beſlagen Paard: dies vlucht hy tot *Hippone*
't Goddinnen Beeld, 't welk daar ſtaat in den ſtal ten toone,
Op dat door middel van de roozen (zo hy waant)
Daar 't beeld mede is geciert, zijn vorige gedaant
Hy dus bekomen mocht: maar nauw licht hy zijn voeten
Oft den ſtal-jongen komt hem met ſtok-ſlagen groeten,
Zoo lange tot hy hoort een wonderlik gedruiſch
Van dieven, die terſtond beſetten 't gantſche huis,
En rooven zoo veel ſchats, en rooven zoo veel goeden,
Dat neffens hunnen laſt zy deſen Ezel loeden:
En ſtouwen hem zo voorts met kluppel-ſlagen vaſt,
Langs eenen ſteilen wegh, met ſulken ſwaren laſt.
Philebum dient hy nu, nu vlucht hy gauwe en wakker
Voor 't mes van eenen Kok, nu dient hy eenen Bakker,
Nu eenen Hovenier, nu draaght hy op zijn ruigh
En mager rugge-been eens Krijgers wapen-tuigh,
Nu zal den armen Muil des Ridders zadel vuren, &c.
En ondertuſſchen heeft zoo duizend avonthuren
In zijne beeſt'likheid: de kommer en d'ellend,
De ſlagen, 't ongemak, en honger neemt geen end'
Daar meê hy werd beſwaart, nu kleuntmen hem met ſtokken,
Nu is hy in 's doods nood, nu rot hy van de pokken,
Zoo lange dat op 't leſt hem *Ceres* komt te baat,
En door een Rooſen-hoed brengt in zijn eerſte ſtaat.
„ Maar zeght my zang-Goddinne, als ik hier recht naar vorſſche
„ Wat voor geheimenis ſchuilt onder deze ſchorſſe?
„ Die willigh zijnen hals buight onder 't ſnoode jok
„ Der zonden, werd bekleed met eenen Ezels rok,
„ Verlieſt zijn menſch'likheid, en met veel ongemakken
„ Door 'swerelds wilde wout reiſt met veel ſware pakken:
„ Zijn vryheid is hy quijt, en maakt alzoo getroſt
„ Een Ezel van zich zelfs, die om den mag'ren koſt
„ Zoo grooten ſlaverny en dienſt is onderworpen,
„ Hy dwaalt, hy rent, hy loopt door Steden en door Dorpen,
„ In duizenderley pijne, in duizenderley ſmert,
„ Tot dat hy moe geſlaaft in 't leſt aandachtigh werd:
„ Bedenkende hoe hy zijn mensheidt heeft verloren,
„ Dies hy de Godheid bid om weer te zijn herboren:
„ En als hy zoo 's vleeſch luſt (den ſchoonen Roozen-hoed
„ Die m' uit de doornen plukt) verſlind in zijn gemoed,
„ Hy tot zich zelven komt, en werd, naar zijnen wenſche,
„ Van eenen ſlaafſchen Muyl, weer tot een vrye menſche.

Der tooverſchen geſpook u deze prent uitwijſt,
Zoo eiſſelik om zien dat't hayr te berge rijſt.

Apoc: 21.

Der tovenaren lot, met zolpher, vuur en rook,
Is in den helſchen poel, vol brands en vol geſmook.

HOe wel'er hedensdaegs menſchen worden gevonden, die al het geen, dat'er van tooverije is gezeght, voor zot te grillen uit-krijten: zo durven wy ons echter zo wijt niet verloopen; wijl in de heilige boeken van Toveraren, en Toverreſſen word geſprookken. Doch of deze gedrochten het vermogen hebben van zich, of door beſweeringen, of door zalven, in Katten en Wolven te veranderen, daer aen zou ik weynigh geloofs kunnen geven; wijl ik weet dat des

men-

ZIe hier het tover-rot, wijl and're menschen slapen,
Met wonderlik gebaar, verkeeren al in apen, (wracht,
En met een held're toorts, van doode smeer ge-
Doen eenen lichten dagh op-rijzen in der nacht.
Wat brand hier voor een hel? wie of zy hier wierooken?
Wat Katten lollen dus? help *Pluto*! 't zijn al spooken.
Zou 't wel een Kerk-hof zijn? ik laat my schier verleyn!
Hier light zoo menigh hooft, en schedel sonder breyn.
Wat maken zy gebaars! wat maaken zy al kruissen!
Beroerende de locht, en doen de boomen ruissen.
Gins staat een lode Kelck vol doodelik venijn,
Of zou 't Medeas sap, of Circes drank wel zijn?
Hola! zy wekken al de geesten hier ter baane;
De locht is heel vol vuurs, en vol gehoornde maane.
Ik derf nauw naarder treên; zy maaken een geluit:
Plutonis hels-gedrocht, ghy Furien komt uit,
Tisiphone, *Alecto*, *Megera* licht uw hielen,
Ick dage uw in den naam van dees verstorven zielen
By *Styx* en *Acheron*, dat ghy op dezen tijd
U t'zamen vinden laat in 't midden van dit krijt.
Ay my! wat sien ik daar in 't ronde park vergaren?
De Helle ontledigt schier al heur verbanne scharen,
Zy werden my gewaar; zy hebben my gezien:
Waar loop ik alderbest, waar zal ik henen vliên?

---

menschen form vast, en onveranderlik is. Maer het inwendige kan zijn aert, en gestalte verliezen, en door Toverije vervoert worden. Daerom zegt den Apostel tot de Galaten: Ghy uytzinnige, wie heeft u betovert? Deze Tooverije geschiedt alle dagen, en op duyzenderley wijzen. Wat het ander tover-werk aengaet, daer van zal Rinald Schot, *in zijne ontdekkinge der tooverije, u volkomen bericht doen.*

Van't Water en van't Vuur een kluchtige verhaling,
Waar uit wy naakt verſtaan der Heyd'nen blinde dwaling.

Sapient. 13.

Gants ydel is den menſch, en blind gelijk een rotz,
Die, in zijn hart, niet heeft de kennis onſes Godts.

SUidas *verhaelt, datter twee Heidenſche Prieſters twiſtigh waeren, om de macht en ſterkheyd haerder Goden te beweeren : ieder prees de zijne. Die van* Perſien *hielt het vyer voor zijnen Godt, want, zey hy, het vyer verteert alles, ten minſten verandert alle fatſoenen, al waren zy ook van gout of andere metalen gemaekt. Hy was in Ægipten by een ander Prieſter van* Canopo, *die ook zijnen Godt (het Water) boven alle prees, die ten laetſten een wedſtrijd aenrechteden, wie van beide de ſterkſte was. De* Perſiſche *Prieſter maekte een Autaer toe, daer op hy zijn Godt ſtelde, de Prieſter van* Canopo *bedacht een groot beeld van ſteen gebakken*

HEt *Vuur* by den Persiers (als die niet beters wisten)
Als God werdt hoogh ge-eert, het welk met groote listen
Van eenen Prieſter werd zeer aardighlik beſpot:
Want hy met *Water*-vocht gevult heeft eenen pot
Die al vol gaatkens was, geſtopt met waſch te zamen,
En maakten hem een hooft zeer aardigh na't betamen.
Den Afgod zoo hy was (ziet dat ghy niet en lacht)
Heeft hy voor 't heete vuur zeer kluchtig voorts gebracht,
Het waſch verſmolt terſtond, het Water ſprong daar henen,
En bluſchten zoo geheel den God des Vuurs met eenen.
Dies werd de water-kruik (ô wonderlik beſtier!)
Voorts aan by den Perſiers ge-eert in plaats van 't vier.
't Gaet zo noch hedenſdaags, wanneer wy daar op merkken,
„ Elck hout'et noch altijd gemeenlik met den ſterkken.

---

bakken, dat hy vol waters en gaten maekte, en wederom met waſch toeſtopte: als dit beeldt nu door den Perſiſchen Godt zou werden verſlonden, is het waſch geſmolten, de gaten geopent, en die God is ellendigh van't water uytgebluſcht, dus wan de Egiptiſche God den prijs, dat by den Perſiaenſchen God overwonnen had. Ziet doch de blindheyd dezer armer menſchen, nochtans derf M. Varro *wel zeggen dat hy over de dertigh duyzendt Goden heeft getelt, en dat ter wel drie hondert* Jupiters *geweeſt zijn: Hoe vele zijnder onder de Oude geweeſt, die zelve voor Goden wilden ge-eert en aengebeden zijn? De Propheet* Jeremias *klaeght dat onder het volk* Juda *zo vele Goden als ſteden waren, Och dat de Joden zo verblindt heen gingen en hingen den Afgoden aen, daer zy de ware Propheten tot hare leiders en predikkers hadden.* Nazianzenus *de Oudtvader, zeid wel, hoe meind ghy zullenze varen, die hun zelven van giſter en eergiſter Goden hebben opgeworpen, en dat van zulke die door haer ſchelmſtukken vermaert zijn geweeſt? ô blindheyd!*

Hoe eene Herder eerſt het levendige Beeld
Der ſchoone Schilder-konſt in Grieken heeft geteelt.

Ezech: 4.

Een effen Tafel neemt, en luiſtert na mijn ſtem,
Trekt daar nae 't leven op de Stadt Jeruſalem.

WAer en wanneer de Edele Schilder-konſt is aengevangen, en van wie die zelve is begoſt, daer van zijn weynigh Hiſtory-Schryvers eenigh. Altijdt willen de Grieken *zeggen dat de eerſte Schilderije daer gevonden is, want zy zeggen: daer was een Herder die de ſchaduwe van 't Schaepken, dat voor hem ſtond, eerdigh met zijn ſtaf had afgeteykent, zoo datter in 't zand een om-trek bleef: daer uyt de* Grieken *oorzaek namen deze konſt hun toe te ſchrijven. Het zy dan*

zoo

TErwijl in Grieken-land de Herder gaet verknapen
Zijn kud, na 't leven hy de ſchim van zijne ſchapen
Natuurlik trekt in 't zandt : als nu de ſchaauw vertrok,
Had hy een wolligh vlies gemaalt met zijnen ſtok.
Aldus werd alder-eerſt met heur veel-verfde wieken
De ſchoone *Schilder-konſt* gebaart by d'ed'le Grieken;
Pictura die voorts aan met een blyde aangezicht
De wereld heeft verheughd, en wonderlik geſticht:
Die ons gezicht bedrieght, als 't platte ſchijnt verheven,
Het ſtomme ſpreken, en het doode ſchijnt te leven,
Hetgene ſtille ſtaat, als of het ſich beroert:
Dies is zy waardigh dat men heur ten Hemel voert.

---

zoo het wil, deze konſt is heel oudt. Zommige meenen datze al voor de Sendvloedt in zwang is geweeſt, andere datze eerſt by de Chaldeen *is gevonden, en zoo in Ægypten gekomen, en van daer voorts te Romen en over al is verſpreydt geworden. Hoe treffelik is deze loflikke konſte by Keyſeren en Koningen in eeren gehouden? en hoe heerlik zijn de vermaerde Meeſters verheven? Om dit met Hiſtorien te bewijzen, is onnoodigh en te lang. De Schilderije, zeydt* Patritius, *is een ſwijgende Poëzie, en de Poëzie is een ſprekende Schilderije. Dit is een goed Schilder, ſpreekt* Plato, *die willende een dapper en vroom man uytdrukken met alle zijn omſtandigheden, ook daer na pooge en trachte dat hy ook zo leve, op dat hy voor een vroom man mach gehouden worden.*

Schoen-maker luiſtert hoe de kloekſte Schilder-geeſt
U allen blijven leert by uwen houten leeſt.

1 Corinth: 7.

Een ieder blijve in 't geen (zo lange als hy hier leeft)
Daar hem de lieve God zelfs in beroepen heeft.

APelles, *Prince der Schilders, had een* Venus *geſchildert, die hy, gelijk zijn maniere was, openbaerlik vertoonde, en hem daer achter verſchuilde, om te verſtaen wat iegelik met oordeel daer op wiſte te beriſpen. 't Gebeurde dat een ſchoenmaker beriſpte dat de ſchoenen van* Venus *niet genoeghzaem met ſtrikken waren verſien, overzulx* Apelles *des ſchoenmakers oordeel goed vindende, heeft het ſtuk ingenomen, en verbetert. Des anderen daeghs komt de ſchoenmaker wederom,*

A *Pelles*, Prince van de Schilders, wijt befaamt,
Brogt zijne *Venus*, die het leven schier beschaamt
Voor het gemeene volk, in 't openbaar ten toone.
Een Scheefer, glad van muil, laakt vaardig d'overschoone
En zegt: De Schoenen zijn naar edel vrouwen aart,
Niet half genoeg bestrikt, en 't lint te veel gespaart?
De n Schilder voegt zich voort naar zijne wijze woorden.
De voeten, zijn terstont bestrikt met zijde koorden.
Den Ambachts-man verneemt omtrent zijn leest geen fout,
Des vaart hy losser uit, en toont zich dapper stout.
De beenen, roept hy, zijn wanschapen en onaardig.
Als dit *Apelles* hoord, vertoont hy zich zeer vaardigh
En zegt beleefdelik, en met een stillen geest:
Schoenmaakker, zie wel toe: maar blijf by uwen leest,
Daar gy uw op verstaat. Zijt niet zo gaauw in 't laakken.
„ Hy dwaalt die oordeel velt, in onbekende zaakken.

---

derom, vind het zelve tafereel daer in de pantoffels verandert en verbetert waren: dies hy by hem zelven, te stouter geworden zijnde, wat anders begint te berispen, zeggende: dat aen Venus *scheen of been eenige gebreekken waren,* Appelles, *die na zijn oude gewoonte op aller oordeel naerstigh toeluisterde, merkte dat het was dezelve schoenmaekker die hem 's daeghs te voren over de strikken had berispt, komt voor den dagh, en zegt:* Ne sutor ultra crepidam: *dat is,* Schoenmaker oordeelt niet boven uw leest; *gaf daer mede te verstaen, dat hy wel vaerdig was te leeren van verstandige, maer dat onervarene haer moften wachten van niet lichtelikken een oordeel te vellen over 't gene zy niet verstaen.*

Ziet hoe twee Schilders hier, elk een om't beſte deel,
Vaſt ſchilderen omſtrijd met't verwige pinceel.

Eeclef: 9.

Hun werkken zullen in der konſtenaren hand
Altijd gepreſen zijn, van d'eene in d'ander land.

HOe Zeuxis *en* Paraſius, *twee uytnemende Schilders, malkanderen zochten in de konſt te overtreffen, of veel eer te beſchamen, dat zal deze beeldeniſſe u eenighzins vertoonen.* Zeuxis, *om zijn konſt te bewijzen, ſchilderde twee troſſen druyven, die zo levendigh gedaen waren, dat de vogels daer op quamen pikken.* Parraſius *daer tegen ſchilderde op een tafereel een gordijn, die zoo natuurlik gemaekt was, dat* Zeuxis *die zelve meende op te ſchuyven, om de Schilderije (die hy*

waen-

DE Schilder *Zeuxis* heeft zeer kunstigh met verstand
Een Kind met eenen tros gemaalt in zijne hand,
Waar naar de Vogelen al graag en hongerig vlogen;
Maar komende daar aan zo waren zy bedrogen.
Waarom *Parrhasius* hier over heeft geschmaalt:
Indien 't Kind (zeyden hy) waar levende afgemaalt,
De Vog'len hadden naar de druif niet dorven pikken.
Dewijl zy in 't gemeen voor menschen zich verschrikken:
En gingh zoo al terstond (uit dryven der natuur)
Een ployige gordijn betrekken op de muur,
Die zo getroffen was! zo levendigh en milde!
Dat *Zeuxis*, als hy quam, die zelfs oplichten wilde:
Aldus *Parrhasius* had, met een listigh oog,
Verschalkt zijn Meester, die de Vogelen bedroog.

---

waende daer achter te staen) te beter te besien, dat hy, hem beschaemt vindende, Parrasio *de eere gaf, die niet de Vogelen, maer den Meester zelve had bedrogen. Daer nae schilderde* Zeuxis *wederom een Kindeken met een schotel met Druyven, dat zoo aerdigh gedaen was, dat de Vogels quamen nederdalen om de Druyven te pikken, daer hy nochtans zelve zo groot misnoegen in had, en bekende zijn gebrek, zeggende dat de Druyven veel beter gemaekt waren als het Kindeken, want zoo dat zelve naer 't leven was uytgebeeld, dan zouden de Vogels daer voor verschrikt zijn geweest. Zo dat geoordeelt worde dat* Parrasio *de eere toe behoorde. Niet-te-min is deze konst door zoodanige uytsteekkende lichten zeer verbetert, want zy hebben zeer veel heerlikke en treffelikke werkken uytgevoert, en tot ongelooflikken prijze verkocht: daer van* Mander *u volkomen kan genoegh doen.*

DE dood is algemeen, wie iſſer oit gebleven ?
Hoe arm, hoe rijk van ſchat, elk loopt haar in 't gemoet.
d'Een is zy bitter gal, den ander honigh-zoet,
Wel hem die ſterven leert, en zoekt een beter leven.

2 't Verſtorven graan verrijſt, het blijft niet wegh geſcholen,
Zoo doet de menſch ook niet, dien slichaam van den doon
Van nieuws bezielt, verſchijnt voor God en 's menſchen Zoon,
Die 't vierſchaar zelf bekleed, en 't vonnis is bevolen.

3 Wee ! wee der boozen roth ! hoe wilt de ziel doorſnyden
Des geens die als een bok ter ſlinker zyde ſtaat :
Als *Chriſtus* dond'ren zal met een vergramt gelaat,
Vermaledyde gaat, gaat ghy vermaledyden.

4 O drymaal witten dagh ! wel zaligdie mach hooren,
Aan Chriſti rechterhand, die lieffelikke ſtem :
Komt hier en erft uw Kroon in 't Nieuw Jeruſalem,
Gebenedyde komt, komt hier mijn uitverkooren.

Uyterſte Oordeel.

Den Hemel vierſchaar houd, de graven barſten open,
Het aardrijk krielt alzins van zielen opgekropen :
Zijn zoete en felle ſtem de Rechter hooren laat,
Gebenedyde komt, vermaledyde gaat.

Raadzel des Dichters.

DE vliênde vlugge Tijd, al toornigh en verbolgen
Voor-looper, over lângh dat ik op 't leſt zal volgen,
Gewiſſe tydingh bracht, en dat al wat men ziet
Ik met mijn komſte zal vermeluwen tot niet.
Niets hier ter Wereld is, al ſchijnet noch zoo zoete,
Al blinkt het noch zoo ſchoon, of 't loopt my te gemocte.
De Zonne met zijn toorts, de Mane met heur lamp,
Den Dagh met zijn wit hoofd : De Nacht met heuren damp,
De Somer groen van loof, de Winter wit van ſneeuwe,
Verliezen zich in my, als met een luid geſchreeuwe :
Het jaer, het ronde jaer, dat op twelf voeten gaet,
Zich altijd tot my wend met een beweeght gelaet.
Te my-waarts ſpoedet zich de gulde loop der Sterren :
De menſchen in zijn geboort beſchouwt my al van verren.
De Tijd, die met zijn zeyn maeyt alles in dit dal,
Ik dapper eens in 't leſt zijn vleugel's korten zal.
De Menſch denkt minſt om my, daer meeſt aen is gelegen,
Dewijl ik roede oft kroon, den vlock oft ook den zegen,
Den hemel oft de hel, het leven oft de dood,
Hem eindelikken zal toeswerpen in den ſchoot :
Wanneer ik 't wankel rad van alle dingen wende.
Nu denkt eens wie ik ben, en radet my in 't

E N D E.

REGISTER.

Der

Konſt-platen en Beſchrijvingen.

Æneas draagt zijn Vader. Pag: 46
Æſculapius doodet den Baſiliſcus. 16
Afgodery der twee Heydenſe Prieſters. 140
Apuleius word Ezel en weder Menſch. 136
Archilla vertrooſt zijnen armen vriend. 112
Arion word van de Dolphijn verloſt. 124
Armoed bindt de Fortuyn. 40
Appelles beſtraft den Schoenmaker. 144
Bachus en Pegaſus by den Wijn. 18
Beeldt der oprechter vriendſchap te Romen. 106
Bias zeid: de Tongh iſt beſte en quaatſte. 84
Crates werpt zijn goud in zee. 74
Cupido word uit den Hemel geworpen. 4
Damon en Pythias, twee trouwe vrienden. 108
Demoſthenes Fabel van Honden en Wolven. 130
Diana door haar vlijt veracht Cupido. 22
Dionyſius hangt boven Damocles een ſwaart. 54
Diogenes beriſpt Plato. 64
Diogenes in zijn vat en Alexander. 68
Diogenes verwerpt zijn Beker. 70
Diogenes zoekt Menſchen. 72
Dood en Cupido wiſſelen elkanders Pijlen. 24
Empedocles beſtraft de ſlapende Rechters. 110
Firmius laat hem met Hamers ſlaan. 116
Fortuyn of Avontuur. 38
Gierigheid trekt wijsheid in 't net. 36
Harpijen by Tyrannen en Grijp-vogels vergeleken. 134
Hercules de Gaulois welſprekentheid. 82
Hercules in een droom, en twee Godinnen. 94
Hipomanes verwint Atalanta. 42
Jupiter baart Minerva. 6
Keyzer Tiberius en Bedelaar. 44
Keyzer vraaght Bias van de dooden. 48
Kleine Wereld of Menſch. 1
Koningh ſtelt d'ootmoedighſte in 't rijk. 56
Liefdekens of Charites. 32
Matigheid des Wijns by dry Bekers. 76
Menſch by de kleine Wereld. 1
Menſch by een Boom. 65
Milonis dwaze ſterkheid. 118
Molen by Godts langhmoedigheid. 14
Momus beriſpt Venus dans. 26
Nero doodet zijn Moeder. 46
Nydigheyd ſchent haar zelven. 10
Numæ Pompilii Tempel der belofte. 114
Parrhaſius de Schilder, en Zeuxis. 146
Penelopis kuysheidt. 104
Perillus word in zijn Stier verbrand. 52
Pythagoras zobere Maaltijdt. 60
Pluto of de Yzere Eeuw. 58
Polycrates is gelukkigh. 126
Prometheus word den lever gepikt. 8
Rave çiert haar met andere pluimen. 132
Remora het Visken by de tonge in 't vuur. 128
Rechter ſcheid drie zonen met wijsheid. 90
Sardanapalus ſpint met de Wijven. 50
Schipper te Rhodis met koren. 88
Schilder-konſt vindingh. 142
Semiramis een dappere Heldin. 98
Silvere Eeuwe regeert Jupiter. 2
Socrates wort van ſijn vrouwe gequelt. 62
Solon ſnyt ſijn tonge af. 86
Sone byt des Moeders neuze af. 92

Sphinx het Monſter-dier. 78
Tantalus by de Gierigheid. 120
Terminus by Gods ſchikkingh. 12
Tempels der Heidenen. 30
Tonge het beſte en 't quaatſte. 64
Tomyris verſlaat Cyrum. 100
Tovery en haar grillen. 138
Vat behout ſijn eerſte reuke. 96
Venus is kout zonder Bacchus en Ceres. 28
Ulyſſis gezellen veranderen in Beeſten. 102
Vrede vertreedt Mars en Bellona. 20
Weldaden driederley te Romen. 34
Wijn maakt veelerley Menſchen. 122
Zeuxis en Parraſius. 146
Zoilus ziet ander luy gebreken. 38

EYNDE.

t'AMSTELDAM,

Gedruckt by CHRISTOFFEL CUNRADUS, Boekedrukker, op de Negelantiers gracht, Anno 1661.